

B U L L E T I N
1 9 5 1 6

**EDITE PAR LES RESERVES
ORNITHOLOGIQUES DE BELGIQUE**

**UITGEGEVEN DOOR DE
BELGISCHE VOGELRESERVATEN**

Reproduction sur couverture d'une vue du « Grote Dilikens Weyer » dans la réserve de Genk.
Deel van de « Grote Dilikens Weyer » - Nationaal reservaat van Genk. (Photo L.
Van Houtte - Genk)

Siège : 21, rue Montoyer, Bruxelles.   *Zetel* : Montoyerstraat 21, Brussel.
Secrétariat : Société Royale   *Secretariaat* : Kon. Maatschappij
de Zoologie, Anvers.   voor Dierkunde, Antwerpen.
Tél. Anvers N° 52.52.59 C.C.P. N° 854.51   Tel. Antwerpen N° 52.52.59 P.C.N. 854.51

BULLETIN 1956

RÉSERVES ORNITHOLOGIQUES DE BELGIQUE DE BELGISCHE VOGELRESERVATEN

INHOUD — SOMMAIRE

Jan JACOBS — Comte LIPPENS	
Rapport sur l'activité de l'Association	9
Verslag over de activiteit van onze Vereniging	21
Harold HERBERIGS	
Het Nationaal Reservaat te Genk	33
La Réserve Nationale de Genk	40
Inschrijvingen voor Aankoop van het Genk Reservaat — Donateurs pour l'Achat de la Réserve de Genk	47
Het Provinciaal Comité in Limburg — Le Comité Pro- vincial du Limbourg	51
P. SIMON	
La Réserve Nationale d'Harchies	54
Het Nationaal Reservaat van Harchies	59
G. THYS	
Het Vogelreservaat te Assenede	60
La Réserve Ornithologique d'Assenede	64
J. HENDERICKX	
De Reservaten « Klein Verkallen » en « De Maat » te Mol	66
Les Réserves « Klein Verkallen » et « De Maat » à Mol	72
Jos CUYPERS	
Vogellevens op « De Snepkensvijver » in 1956	75
Bezoek aan « De Snepkensvijver »	80
La vie Ornithologique dans le « Snepkensvijver » en 1956	81
Comment visiter « Le Snepkensvijver »	82
Harold HERBERIGS	
La Réserve du « Groot Broeck » à Rhode Ste-Agathe	85
Het Reservaat « Groot Broeck » te St-Agatha-Rode	87
Jos CUYPERS	
Alarm over « De Zegge »	89
« Le Zegge » menacé	92
Liste des Nouvelles Réserves Libres — Lijst der nieuwe Vrije Vogelreservaten	93
Liste des Réserves Libres — Lijst der Vrije Vogelreservaten	94
Bilan 1955 — Balans 1955	95-96
Listes des Membres — Lijsten der Leden	97

Hommage à S.M. la Reine Elisabeth

Hulde aan H.M. Koningin Elisabeth

A l'occasion du quatre-vingtième anniversaire de S.M. la Reine Elisabeth, qui a bien voulu honorer notre association de Son haut patronage, nous avons envoyé à notre Protectrice le télégramme suivant :

L'ASSOCIATION «LES RESERVES ORNITHOLOGIQUES DE BELGIQUE», PENETREE D'ADMIRATION ET DE GRATITUDE ENVERS SA HAUTE PROTECTRICE, S'ASSOCIANT DE TOUT CŒUR AUX HOMMAGES RENDUS VOTRE MAJESTE OCCASION QUATRE-VINGTIEME ANNIVERSAIRE PRIE RESPECTUEUSEMENT VOTRE MAJESTE AGREER SES PLUS VIVES FELICITATIONS ET VŒUX ARDENTS ENCORE NOMBREUSES ANNEES VIE HEUREUSE AU SERVICE DES PLUS NOBLES CAUSES.

Tous nos membres se joindront à nous pour redire à Sa Majesté la Reine Elisabeth notre profonde et affectueuse reconnaissance pour tout ce que la Souveraine a fait pendant tant d'années et en tant de domaines différents, mais toujours guidée par le devoir et par Son désir de servir le Bien et le Beau. Nous lui sommes particulièrement reconnaissants des marques de sympathie qu'Elle a manifestées dès le début à notre association.

Ter gelegenheid van de tachtigste verjaring van Hare Majesteit Koningin Elisabeth, die zo goed was onze vereniging met Hare Hoge Bescherming te willen vereren, hebben we volgend telegram gestuurd :

DE VERENIGING «DE BELGISCHE VOGELRESERVATEN» VERVULD VAN BEWONDERING EN DANKBAARHEID WEGENS DE HOGE BESCHERMING VAN HARE MAJESTEIT VAN GANSER HARTE DEELNEMEND AAN DE HEILWENSEN GEBRACHT AAN HARE MAJESTEIT BIJ GELEGENHEID VAN HAAR TACHTIGSTE VERJAARDAG VERZOECT EERBIEDIG HAAR WARMSTE PROFICIATWENSEN TE AANVAARDEN ALSOOK HARTELIJKE WENSEN NOG TALRIJKE JAREN GELUKKIG LEVEN TEN DIENSTE DER EDELSTE DOELEINDEN.

Al onze leden sluiten zich aan, om Hare Majesteit onze diepe en liefdevolle dankbaarheid uit te drukken voor al hetgeen Hare Majesteit gedurende zoveel jaren en in zulke verschillende domeinen voor ons gedaan heeft, steeds geleid door de plicht en Haar verlangen het Goede en het Schone te dienen.

We zijn Haar bijzonder dankbaar voor de blijken van sympathie welke Ze ons, van het begin af van de stichting van onze Vereniging, betoonde.

« L'Association a pour objet de sauvegarder les milieux naturels en Belgique dont la conservation s'impose pour les Sciences naturelles en général et l'ornithologie en particulier. L'Association s'efforce d'atteindre son but par les voies suivantes : obtenir en propriété, en location, ou sous autre forme appropriée, les dits terrains. »

* * *

« Het doel der vereniging ligt in de vrijwaring der Natuurgebieden in België waarvan het behoud verzekerd dient te worden in het belang van de natuurwetenschappen in het algemeen en van de ornithologie in het bijzonder.

» De middelen die door de vereniging tot het verwezenlijken van haar doel worden aangewend zijn : het verwerven in eigendom van deze gebieden, of in pachtvorm, of het is gelijk onder welke andere geschikte vorm. »

CONSEIL D'ADMINISTRATION - RAAD VAN BEHEER

M.M.

Jan JACOBS	Président - Voorzitter
Walter VAN DEN BERGH	Secrétaire - Secretaris
Henri DIRKX	Trésorier - Schatbewaarder
Joseph CUYPERS	Administrateur - Beheerder
Comte LIPPENS	» »
Baron Michel de MEVIUS	» »
Roger RAPAILLE	» »
Madame M. ROBERT	» »
Harold de SMET de NAEYER	» »
Ch.A. ULLENS de SCHOOTEN	» »
Alfred VAN BENEDEN	» »
René VERHEYEN	» »

Délégué : Harold HERBERIGS
Afgevaardigde :

COMITE DE REDACTION - REDACTIERAAD

M.M.

Joseph CUYPERS
Harold HERBERIGS
Comte LIPPENS

(Copyright M. Verbruggen - Overmere 1-7-1956)

Inquiétude - Butor Blongios (Ixobrychus minutus).

Onraad - Wouwaapje (Ixobrychus Minutus).

SCHENKINGEN ONDER LEVENDEN EN TESTAMENTAIRE BESCHIKKINGEN

We traden in onderhandelingen met verschillende personen, die mogelijk geneigd zouden zijn ons schenkingen onder levenden of legaten over te maken. Zeer doelmatig kan inderdaad onze actie worden gesteund, door tijdig enige testamentaire beschikkingen te voorzien, ten voordele van onze Vereniging.

Het geval doet zich onder andere vaak voor, dat kinderloze personen, dus zonder rechtstreekse erfgenamen maar ook zonder rechthebbenden op hun erfenis, met toegewijde zorg en liefde hun eigendommen steeds intact bewaarden. Om na hun dood de instandhouding van hun landgoed waarvan ze zoveel hielden, te verzekeren, kunnen de eigenaars ons ofwel een schenking onder levenden doen van het naakt eigendom, waarvan zij het vruchtgebruik behouden, ofwel onroerende goederen bij testamentaire beschikkingen aan onze Vereniging nalaten. Elk geval dient afzonderlijk eerst te worden ingestudeerd en wie belang stelt in deze kwestie, kan ons hierover schrijven of met ons in verbinding treden om de verschillende mogelijkheden te onderzoeken.

Aan dezen die zo goed zouden zijn aan de Vereniging bij wilsbeschikking een legaat (speciën, mobiliair of immobiliën) te vermaken, raden wij ten zeerste aan, in overleg met hun notaris, de volgende formule te gebruiken :

« Ik ondergetekende ..... verklaar hierbij te legateren aan « De Belgische Vogelreservaten », Vereniging zonder Winstoogmerken, waarvan de zetel te Brussel, Montoyerstraat 21, is gevestigd, doch het Secretariaat te Antwerpen, ter wettige woonplaats, Koninklijke Maatschappij voor Dierkunde, N.V., Astridplein 26, een bedrag van ..... (of, gebeurlijk, volgende roerende of onroerende goederen .....). »

Zo de testateur dit in zijn wilsbeschikking wenst in te lassen, kan hij er gebeurlijk het volgende aan toevoegen :

« ...vrij van alle lasten en onkosten, met inbegrip van de successierechten ».

« Datum en handtekening. »

Zeer belangrijke opmerking.

Voor niet aanverwante erfgenamen kunnen de erfenisrechten 60 % van de waarde bedragen; dit heeft bijna altijd tot gevolg dat de eigendommen verkocht of verkaveld worden.

Daarentegen, in geval van schenking of legaat van zelfde eigendommen aan de Vereniging zonder Winstoogmerken « De Belgische Vogelreservaten » bedragen de erfenisrechten enkel 8 %.

DONATIONS ENTRE VIFS OU TESTAMENTAIRES

Nous sommes en pourparlers avec différentes personnes qui seraient disposées à nous faire des donations ou des legs. Il est en effet possible de soutenir très efficacement nos efforts en prévoyant certaines dispositions testamentaires en faveur de notre association.

Le cas le plus fréquent est celui de certaines personnes qui n'ont pas d'enfants ni d'héritiers directs ou réservataires et qui possèdent des propriétés qui ont été conservées intactes grâce à beaucoup d'amour et de soins. Afin d'assurer après leur mort la conservation de ces sites qu'ils aiment tant, les propriétaires peuvent, soit nous faire donation entre vifs de la nue-propriété, tout en conservant l'usufruit pour eux, soit nous léguer ces immeubles par disposition testamentaire. Chaque cas est à étudier individuellement et ceux que la question intéresse peuvent nous écrire et entrer en rapport avec l'association en vue d'étudier les différentes possibilités.

Ceux qui désirent faire une simple donation testamentaire, peuvent s'inspirer de la formule ci-dessous.

« Je soussigné ..... déclare léguer à l'Asssocation sans but lucratif « Les Réserves Ornithologiques de Belgique », ayant son siège social à Bruxelles, 21, rue Montoyer, mais dont le Secrétariat est établi à la Société Royale de Zoologie d'Anvers, Société Anonyme, ayant son siège social à Anvers, 26, Place Reine Astrid, la somme de ..... (ou tels biens mobiliers ou immobiliers). »

Eventuellement, si telle est la volonté du testateur, ajouter la mention :
« libre(s) de tous droits et frais, y compris les droits de succession ».

« Signature - Date »

Remarque très importante.

Les bénéficiaires de successions qui ne sont pas héritiers directs peuvent être amenés à payer au fisc jusqu'à 60 % de la valeur de leur héritage. Ce qui provoque généralement la vente ou le morcellement de l'héritage. Ceci ne se produit pas lors d'un legs ou d'une donation en faveur de notre A.S.B.L. « Les Réserves Ornithologiques de Belgique », pour qui les droits de succession n'excèdent pas 8 %.

(Copyright M. Verbruggen - Overmere 1-7-1956)

Kleine Karekiet - (Acrocephalus scirpaceus) - Rousserolle des Roseaux

Rapport sur l'Activité de l'Association

par Jan JACOBS,

Président

et le Comte LIPPENS,

Administrateur.

Pendant l'année 1956, notre activité a été caractérisée par une véritable prospection du pays, afin de déterminer quels étaient les sites les plus intéressants et parmi ceux-ci quels étaient ceux qui se trouvaient menacés et pour lesquels notre intervention s'imposait. Ce travail a nécessité d'innombrables démarches, déplacements et recherches, mais nous sommes enfin en possession d'une documentation indispensable à notre activité. Déjà, grâce à une action directe, quelques sites remarquables sont définitivement sauvés, d'autres intégralement gérés par notre Association. Le nombre de nos membres est en constante augmentation. Enfin, nous avons eu de nombreux rapports avec les Pouvoirs Publics et nous pouvons constater avec satisfaction qu'il y a enfin quelque chose de changé en Belgique au point de vue de la protection de la Nature. L'opinion publique est alertée et le Gouvernement a chargé le Ministère de l'Agriculture de centraliser les efforts (et les crédits) pour créer des parcs nationaux. C'est ainsi que les deux premiers parcs nationaux, les dunes de La Panne et les Hautes Fagnes, ont été achetés par l'État et sont donc officiellement constitués. Nous nous plaignons à rendre hommage à Monsieur Lefebvre, Ministre de l'Agriculture, qui est l'artisan de ce pas décisif dans la direction d'une meilleure compréhension des choses de la nature.

Nous avons l'honneur de donner ci-dessous un aperçu de nos diverses activités durant l'année écoulée.

1. Notre troisième bulletin a paru au début de l'année. Son texte et les magnifiques photographies de MM. Verbruggen, Verhulst, Hendrickx, Simon, Van Wassenhove, Paternoster, Cuypers et Laloux ont fait ressortir une fois de plus quels étaient nos buts et nos activités, quels étaient les résultats acquis et enfin quels paysages et quels oiseaux nous avons réussi à protéger et à sauver. La formule bilingue a donné satisfaction à tous. Le bulletin a été très largement distribué et employé comme moyen de diffusion et de propagande pour les idées que notre Association défend. Dans ce bulletin était insérée une liste de tous nos oiseaux, groupés en cinq catégories, suivant le degré de protection que

la loi belge leur accorde. Cette liste complète, comprenant les noms français, néerlandais et latins, avait été composée par Monsieur J. Cuypers, Conservateur de nos réserves du Snekensvijver et du Zegge.

2. Notre délégué, Monsieur Herberigs, a continué à exercer une activité enthousiaste. Il a fait d'innombrables visites et enquêtes; il a contacté les anciens membres et en a recruté de nouveaux. Nous tenons à lui rendre un chaleureux hommage et à le féliciter des remarquables résultats obtenus.

Le nombre de nos membres s'élève actuellement à 976 dont 27 membres d'honneur, 19 membres à vie et 384 membres protecteurs, contre respectivement 875 membres en 1955, 721 en 1954 et 572 en 1953. La progression est constante et est pour notre Association un très grand encouragement. Nous insistons pour que nos membres recrutent dans leur entourage de nouveau affiliés. Un excellent moyen consiste à faire lire le présent bulletin à tous ceux que les choses de la nature et les oiseaux en particulier ne laissent pas indifférents.

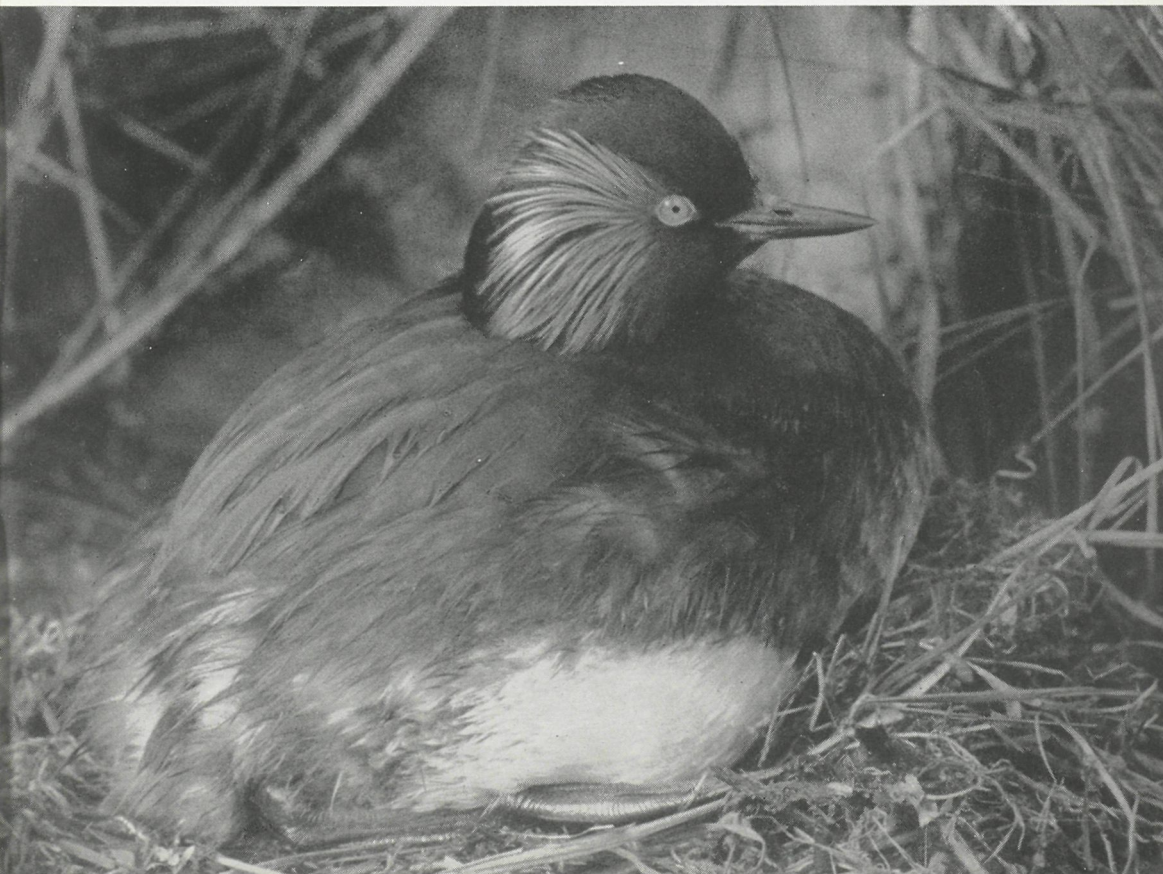
3. Quelques nouvelles et très importantes réserves libres ont été adoptées. On en trouvera la liste plus loin dans le bulletin (voyez p. 93). Nous répétons, une fois de plus, afin de répondre à certaines critiques, que les propriétaires de réserves libres ne souscrivent qu'un engagement moral, nullement un engagement juridique, et que ni leurs droits de propriété ni leurs droits de chasse ne se trouvent amputés. L'immense avantage de cette formule réside dans le fait que de nombreux propriétaires de sites ornithologiques intéressants ont été ainsi rendus attentifs à une protection de la faune et de la flore et ont volontairement accepté de collaborer avec nous et de limiter leurs droits en protégeant ce qui mérite protection. Or, nous savons par expérience que, dès lors qu'on est conquis par l'idée de la protection de la nature, on devient rapidement un prosélyte soi-même et qu'on s'efforce, avec un enthousiasme qui ne fait que s'accroître, de mieux protéger les beautés naturelles qui nous entourent. Ces réserves libres ont notamment permis de contrôler et de protéger efficacement la quasi-totalité des héronnières de Belgique. Plusieurs propriétaires ont également constitué des réserves à canards, c'est-à-dire des étangs où l'élevage et la protection du col-vert et des autres Anatidæ sont pratiqués et où jamais on ne chasse. De nombreux Anatidæ migrateurs profitent ainsi de cette protection. Enfin, la nidification d'oiseaux rares est signalée et les démarches nécessaires sont faites afin que les propriétaires et les gardes assurent protection et sécurité à ces oiseaux. C'est ainsi qu'en 1956, la nidification du guépier a pu être assurée en toute tranquillité dans le pays de Mons, et ce pour la première

fois en Belgique. Cette formule de réserves libres a une très grande importance pratique au point de vue éducatif et nous n'avons qu'à nous louer des rapports qu'elle permet entre notre Association et les propriétaires. Une collaboration volontaire et fructueuse a ainsi pu prendre forme. Enfin, grâce à cette formule, nous pouvons suivre l'évolution de différents sites et, en cas de vente, de morcellement ou de projet pouvant menacer l'existence de ces propriétés, nous en sommes prévenus et pouvons envisager de prendre les mesures qui s'imposent.

4. Depuis plusieurs années, notre attention a été attirée par l'intérêt ornithologique du Kraenepoel à Aalter (Fl. Orientale). Ce lac de 25 Ha, au cœur d'une Flandre surpeuplée, fait partie d'un ensemble de propriétés dont on a réalisé le lotissement et qu'on met en vente. Le lac lui-même était à vendre au début de l'année pour le prix de

Georde Fuut op 't nest (Podiceps nigricollis) (« Putse Moer » reservaat)
Grèbe à cou noir (Podiceps nigricollis) (Réserve du « Putse Moer »)

(Copyright M. Verbruggen)

2.000.000,- F. Nous avons fait d'innombrables démarches auprès des vendeurs, des propriétaires voisins, des Pouvoirs Provinciaux et Communaux et des Ministères de l'Agriculture, des Travaux Publics, des Communications, de la Santé Publique etc... Nous avons réuni auprès de nos membres en quelques jours un montant de 675.000,- F et un de nos administrateurs était prêt à avancer le solde nécessaire pour signer l'acte d'achat. Au dernier moment, nous avons toutefois dû renoncer à l'acquisition, d'une part parce que les vendeurs nous avaient mis en demeure de prendre une décision trop rapidement, et d'autre part, parce que nous n'avions pas suffisamment de garanties quant à l'efficacité de la protection que nous aurions pu accorder au site et particulièrement aux oiseaux, vu les lotissements riverains en cours et les engagements moraux mal déterminés qui semblaient précédemment avoir été pris. A notre très grand regret, nous n'avons donc pas pu conclure l'achat et avons immédiatement restitué à nos généreux membres les montants qu'ils nous avaient déjà versés. Notre décision a été motivée d'une part par la prudence qui s'imposait devant une incertitude de pouvoir atteindre nos buts et d'autre part par un souci de fair-play vis-à-vis des propriétaires riverains du lac.

5. Nous sommes heureux d'annoncer que nous avons pleinement réussi dans nos pourparlers en vue de constituer une réserve nationale à Harchies (voyez page 54). Une convention a été signée avec les Charbonnages de Bernissart et les précédents titulaires des droits de chasse. Aux termes de cette convention, l'entièreté de ce vaste site lacustre passe sous le contrôle de notre Association. Le gardiennat s'y effectue en collaboration avec la direction du Charbonnage et avec les sous-locataires. La chasse y est limitée aux oiseaux typiquement gibiers. Ce merveilleux site au cœur du pays noir devient ainsi un grand sanctuaire et il y a lieu de prévoir que de très intéressantes espèces d'oiseaux s'y établiront. Un peu plus loin, à Baudour, une série d'accords ont également été conclus en vue de renforcer notre position et d'améliorer nos possibilités de protection des oiseaux. Harchies et Baudour sont deux milieux lacustres extrêmement intéressants dans lesquels on peut suivre l'évolution de la vie des oiseaux au centre du Hainaut. Dès maintenant, nous constatons que des migrations très importantes s'effectuent par ces relais.

6. Comme dans le passé, nous avons continué à entretenir d'excellents rapports avec « L'Entente Nationale pour la Protection de la Nature ». Nous avons fait certaines démarches communes, notamment en vue du maintien du site du « Zegge » menacé par les projets de la

« Société Nationale de la Petite Propriété Terrienne ». Enfin, nous avons participé à la 4e Journée nationale de la Protection de la Nature, tenue à La Panne le 26 août.

Notre Association était représentée par son Président, M. Jacobs, son Secrétaire, M. W. Van den bergh et son Administrateur M. Cuypers. Le Ministre de l'Agriculture, M. Lefebvre, ainsi que toute une série de hautes personnalités, assistaient à la réunion. M. le Ministre a prononcé des paroles fort encourageantes pour nous et qui permettent de bien augurer de l'avenir. Les dunes de La Panne d'une part et les Hautes Fagnes d'autre part constituent les premiers parcs nationaux belges et les pouvoirs publics paraissent définitivement conquis à l'idée de la protection de la nature. Il y a enfin lieu d'être optimiste et on peut s'en réjouir et en féliciter le Ministre Lefebvre qui a pris l'initiative de mener le bon combat sur le plan gouvernemental.

7. Notre excursion annuelle eut lieu le 10 juin à Hofstade. Malgré un temps pluvieux, une quarantaine de personnes participèrent à cette excursion qui fut organisée par M. Suetens, Conservateur et M. Herberigs. Délégué. Des espèces remarquables furent observées, entre autres : un harle bièvre et des grèbes huppés accompagnés de leurs jeunes. La réserve clôturée fut exceptionnellement rendue accessible et les participants ont été ravis de pouvoir admirer de belles nichées de col-verts et de butors blongios.

8. La section provinciale de Flandre Orientale, sous la présidence de M. de Smet de Naeyer, a fait preuve d'une grande activité. Après avoir visité de nombreux sites intéressants, cette section a réalisé la constitution de l'importante réserve d'Assenede.

Ce site splendide d'une superficie de 18 Ha, auquel nous pouvons ajouter l'admirable réserve libre nommée « Rode Geul » d'une superficie de 30 Ha et attenante à la première, est, grâce à l'appui bienveillant de l'Administration Communale d'Assenede, mise à notre disposition pour une période de 30 ans. Aucun droit de chasse ne sera plus autorisé et seule une bande de quelque 100 mètres sera mise à la disposition des pêcheurs de l'endroit. Ces sites marécageux, dont une description est faite dans ce bulletin (voyez p. 64), sont d'un intérêt exceptionnel. Composés de vastes champs de roseaux et de nappes d'eau étendues, ces sites sont situés au cœur d'une admirable campagne. Ainsi, une réserve intégrale est créée pour laquelle notre Association doit payer un loyer malheureusement assez élevé. Un accord nous a permis de récupérer la moitié des frais de location. Une aide financière a été demandée aux Autorités Provinciales et nous espérons ainsi pouvoir

supporter les dépenses restantes inhérentes au gardiennat, l'aménagement de clôture, etc... M. Thys à Assenede assume la gestion de ce site en tant que Conservateur. Il est aidé dans sa tâche par des gardes chargés de la surveillance des chasses des environs.

Un des sites principaux de la province, les marais d'Overmere, a toujours retenu l'attention de notre Association qui a réussi à y intéresser les pouvoirs publics. Un arrêté de classement a paru dans le courant de l'année. Les termes et conditions de ce classement permettent d'espérer que ce milieu ornithologique fort intéressant jouira enfin de la protection qu'il mérite.

9. Cette année encore, notre Association a participé à divers entretiens et congrès nationaux et internationaux. Quatre très heureux résultats ont été obtenus : d'abord, par l'Arrêté Royal du 12 septembre 1956, le faucon crécerelle ainsi que la tourterelle se trouvent maintenant totalement protégés en Belgique; ensuite, dès la fin des grands froids, toute

Wouwaapje (vr.) komt op het nest.

Blongios (f.) se pose sur son nid.

(Ixobrychus minutus).

(Copyright M. Verbruggen - Overmere 1-7-1956)

chasse a été fermée en Belgique le 3 mars, ceci à la demande également du Conseil International de la Chasse. Cette mesure a permis non seulement aux bécassines et jaquets, seul gibier qu'on aurait encore pu tirer en mars, d'être protégés, mais aussi aux survivants des canards, oies, cygnes, échassiers, etc. de résider en paix sur nos marais après les hécatombes de l'hiver. Le troisième résultat heureux de nos démarches est le maintien de l'interdiction de toute chasse à la bécasse après le 28 février. Cette mesure indispensable a été mise pour la première fois en vigueur en 1956. Les arrêtés d'ouverture et de fermeture de la chasse maintiennent cette mesure pour le printemps 1957, malgré une offensive énergique de certains chasseurs belges qui ne veulent pas encore comprendre que leur position n'est plus défendable. Cette mesure correspondait d'ailleurs à un vœu émis à l'unanimité par le Conseil International de la Chasse et à une très forte majorité par le Conseil Supérieur de la Chasse de Belgique. Le résultat de cette excellente mesure s'est d'ailleurs rapidement fait sentir par une augmentation notable de la nidification de la bécasse dans toute la Belgique et notamment en Flandre et en Brabant, où auparavant la bécasse ne nichait presque jamais. Le quatrième résultat heureux obtenu par nos démarches fut le renforcement de la surveillance et la répression rapide et énergique des abus commis par certains chasseurs lors des grands froids de février 1956.

10. Notre assemblée générale annuelle fut tenue au Siège social, 21 rue Montoyer à Bruxelles le 27 juin 1956. Elle approuva le bilan et le compte de profits et pertes, vota le budget et donna décharge aux administrateurs. Lors de cette Assemblée le mandat d'administrateur de Messieurs Jacobs, Lippens, Rapaille et de Madame Robert fut renouvelé pour un terme de trois ans. Malheureusement le Comte de Jonghe d'Ardoye a offert sa démission en tant qu'administrateur de notre Association, démission qui fut acceptée. Nous voulons ici remercier ce précieux collaborateur qui, faute de temps, s'est vu à regret dans l'obligation de renoncer à son mandat.

11. La défense de la réserve du « Zegge » a retenu toute notre attention. On sait que la Société Nationale de la Petite Propriété Terrienne a obtenu du Gouvernement l'autorisation d'exproprier plusieurs centaines d'hectares afin de mettre en culture les marécages de cette région. La réserve du « Zegge » tombe malheureusement dans ce projet et nous avons fait de nombreuses démarches afin de sauvegarder ce site. La situation n'est pas encore très claire et aucune décision définitive n'a été prise. Dans l'entretemps, nous avons apuré notre situation au Zegge. La ferme et le pré y attendant ayant été vendus, nous ne sommes plus liés par

aucun engagement et avons atteint notre but : sauver le grand marais central. Nous espérons toujours qu'une solution heureuse interviendra et que l'Etat ne permettra pas que ce site, sauvé à notre initiative, soit maintenant détruit pour créer sur ce terrain ingrat quelques petites entreprises agricoles vouées à l'insuccès (voyez p. 92).

12. Notre réserve du Snekensvijver a abrité cette année plus de 5.000 nids de mouettes et d'autres oiseaux. De nombreux visiteurs, isolés ou en groupes, ont visité la réserve. Les membres de notre Association ont été avisés de ce qu'il leur était possible de parcourir la réserve certains jours déterminés sous la conduite du dévoué et si enthousiaste conservateur, M. Cuypers. Des centaines de personnes ont profité de cette occasion. Ils furent tous émerveillés du spectacle qui s'offrait à eux et certains amis de la nature participèrent à plusieurs visites guidées (voyez p. 81).

13. A la demande du Conseil, M. Herberigs a prospecté tout particulièrement le Limbourg. Une délégation, composée du Trésorier, M. Dirckx, du Délégué M. Herberigs et d'un administrateur se sont rendus sur place le 29 mai. Après avoir visité le Hoge Vijver, le domaine de Bokrijk, les marais de Genk, ils ont rendu visite au Bourgmestre de Genk, à M. Palmers de Terlamen et à Mlle Hechtermans. Les marais, dunes et bruyères de Genk ont spécialement retenu l'attention des délégués qui ont chargé M. Herberigs de prendre les contacts nécessaires afin d'examiner si l'achat, par notre Association, des étangs et marais enchassés dans le domaine communal de Genk, ne nous permettrait pas de constituer une splendide réserve naturelle au cœur de ce Limbourg qui, hélas, s'industrialise et s'enlaidit fort rapidement. Quelques semaines plus tard, M. Herberigs possédait déjà les options d'achat de toute une série d'étangs et la promesse de la commune de Genk de collaborer avec nous pour sauver ce merveilleux site, si intéressant au point de vue de sa flore et de sa faune et particulièrement de ses oiseaux. Le Conseil a décidé alors d'acquérir pour une somme globale d'environ 950.000,- frs les principaux étangs privés qui nous donneront la maîtrise sur la partie principale de ce site. Ces 20 Ha d'étangs ajoutés aux 50 Ha de bruyère communale constituent le noyau d'une vaste réserve à réaliser dans un avenir aussi rapproché qu'il est possible. Les actes d'achat ont été signés par devant Maître van Wetter, notaire à Ixelles, les 9 et 18 octobre. Nous tenons tout particulièrement à remercier Maître van Wetter pour l'aide désintéressée qu'il nous a apportée en cette affaire. Il fut décidé de faire appel à tous nos membres et sympathisants, ainsi qu'à une série d'institutions et de pouvoirs publics afin de réunir les sommes nécessaires pour pas-

ser les actes d'achat. En dehors de 70 Ha de réserve intégrale, notre Association dispose du droit de contrôle sur plus de 120 Ha de bruyère communale. Un accord avec une association de chasseurs et avec M. Houben

COTISATIONS 1957

Afin d'éviter des frais d'encaissement et un travail considérable, nous nous permettons d'insister auprès de nos affiliés pour qu'ils nous fassent parvenir, dès reçu du présent bulletin, le montant de leur cotisation pour l'année 1957 au compte chèque postal des « Réserves Ornithologiques de Belgique », No 834.31, Anvers.

Qu'il nous soit cependant permis d'attirer l'attention de tous ceux qui contribuèrent à l'achat de la Réserve de Genk, en effectuant un versement exceptionnel, que cette contribution généreuse, pour laquelle nous leur réitérons nos plus vifs remerciements, ne saurait remplacer la cotisation pour l'exercice en cours. Plus que jamais l'aide de nos affiliés nous est nécessaire, si nous voulons poursuivre nos activités avec succès. Nous les remercions d'avance de l'accueil qu'ils réserveront à notre demande.

Membre effectif	100 fr. minimum
Membre protecteur	1.000 fr. »
Membre à vie	20.000 fr. »

BIJDRAGEN 1957

Ten einde inningskosten en overbodig werk te besparen, veroorloven wij ons bij onze leden aan te dringen opdat zij, na ontvangst van dit bulletin, onmiddellijk hun bijdrage zouden storten voor het jaar 1957 op postcheckrekening Nr 834.31 van « De Belgische Vogelreservaten » te Antwerpen.

Nochtans zien we ons verplicht de personen welke, dank zij hun uitzonderlijk en edelmoedig gebaar, ons toelieten het natuurreservaat te Genk te stichten, erop te wijzen dat hun gift de bijdrage voor 1957 niet vervangt. Onze Vereniging vervolgt haar stijgende loopbaan, en, om dit tempo te kunnen volhouden durven wij op de blijvende steun van onze leden rekenen. Wij danken hen bij voorbaat.

Steunend lid	100 fr. minimum
Beschermend lid	1.000 fr. »
Lid voor het leven	20.000 fr. »

aucun engagement et avons atteint notre but : sauver le grand marais central. Nous espérons toujours qu'une solution heureuse interviendra et que l'Etat ne permettra pas que ce site, sauvé à notre initiative, soit

GOTISATIONS 1957

Année d'éviter des frais d'encastrement et un travail considérable nous nous permettons d'insister auprès de nos alliés pour qu'ils nous fassent parvenir, dès que du présent bulletin le montant de leur cotisation pour l'année 1957 au compte chèque postal des Réserves Ornithologiques de Belgique, N° 83431, Anvers.

Qu'il nous soit expédié par la poste l'attention de tous ceux qui contribuèrent à l'achat de la Réserve de Gont, en effectuant un versement exceptionnel, que cette contribution générale, pour laquelle nous leur remercions nos plus vifs remerciements, ne saurait remplacer la cotisation pour l'exercice en cours. Plus que jamais l'aide de nos alliés nous est nécessaire si nous voulons poursuivre nos activités avec succès. Nous les remercions d'avance de l'accueil qu'ils réserveront à notre demande.

- Membre effectif 100 fr. minimum
- Membre protecteur 1.000 fr.
- Membre à vie 20.000 fr.

BUDRAGEN 1957

Van elke inwoner van ons gebied wordt verwacht dat hij een bijdrage aan de kosten van de uitgifte van het jaar 1957 op postcheque N° 83431 van de Belgische Vogelreservaten te Antwerpen.

Wanneer u ons verzicht de personen welke, dank zij hun uitmuntende en abnorme bijdragen, de kosten van de uitgifte van het jaar 1957 op postcheque N° 83431 van de Belgische Vogelreservaten te Antwerpen.

Wij danken u van harte voor de bijdrage welke u ons hebt toegezonden. Wij danken u van harte voor de bijdrage welke u ons hebt toegezonden.

- Standaard lid 100 fr. minimum
- Beschermend lid 1.000 fr.
- Lid voor het leven 20.000 fr.

ser les actes d'achat. En dehors de 70 Ha de réserve intégrale, notre Association dispose du droit de contrôle sur plus de 120 Ha de bruyère communale. Un accord avec une association de chasseurs et avec M. Houben qui, exploite à des fins piscicoles l'ensemble des étangs, a été conclu, accord par lequel les intéressés s'engagent à protéger la faune et la flore existantes. Ainsi un complexe de quelque 220 Ha est sévèrement contrôlé par notre Association (voyez p. 40).

(Photo W. Suetens)

Genk : « Grote Dilikens Weyer ».

14. Notre administrateur, le Comte Lippens, a loué pour 9 ans la canardière de Meetkerke près de Bruges, ainsi qu'un territoire de 125 Ha entourant ce site. Il a placé cet ensemble, sans doute unique en Belgique, sous la protection de notre Association. A Meetkerke, existe une colonie de hérons qui comportait, en 1956, 25 nids (alors qu'en 1945 il y en avait 550 et 100 nids de cormorans, mais les inondations

provoquées par les allemands ayant tué la plupart des arbres, il faudra attendre encore quelques années avant de voir le nombre de ces nicheurs s'accroître à nouveau). Durant l'été 1956, des cormorans sont régulièrement venus de mer dormir sur les arbres de la canardière et il est permis d'espérer que ces très intéressants oiseaux y reviendront nicher bientôt. Lors d'une visite en mars 1956, au dégel, nous avons compté environ 5.000 oies sauvages et 10 à 12.000 Anatidæ autour de la canardière. Dorénavant plus aucun oiseau ne sera tué à Meetkerke, qui devient ainsi une réserve intégrale. La canardière reste toutefois équipée afin de capturer et de baguer les canards. Certains travaux d'aménagement ont été faits cet été et les captures ont débuté vers le 20 juillet. A la date du 31 décembre, on y avait pris et bagué 1.050 canards cols-verts et quatre cents sarcelles. A cette même date, on a recensé sur la mare d'une superficie d'un Ha, au centre du petit bois, environ 1.200 cols-verts, 350 sarcelles, 40 souchets, 20 pilets et 400 siffleurs. Afin de financer le baguage de ces oiseaux et leur étude scientifique à Meetkerke, une contribution a été demandée au Fonds National de la Recherche Scientifique. Le conservateur de la réserve est le Comte Lippens. Les canards devant jouir de la quiétude la plus absolue, il est évident qu'il n'est pas possible d'autoriser la visite de la canardière en hiver. Toutefois, ceux que la question intéresse tout particulièrement peuvent s'adresser au conservateur (43 Boslaan, Le Zoute) qui peut exceptionnellement se faire accompagner d'un visiteur à une date à fixer. Ce privilège sera accordé par priorité aux membres protecteurs de notre Association qui ne craignent ni le froid ni l'humidité...

Soulignons l'importance de cette réserve de Meetkerke aux points de vue cynégétique, scientifique et ornithologique. Grâce à cette réserve, plusieurs milliers d'Anatidæ auront la vie sauve et seront bagués. Une étude complète sur grande échelle sera ainsi entreprise sur leur cycle de vie et sur leur migration. Des recensements réguliers sont faits afin d'établir des statistiques de migration. Les résultats en seront publiés périodiquement.

La capture et le baguage des canards nécessitant un temps considérable, le conservateur est actuellement aidé dans sa tâche par M. André Rodts, un de nos membres, en même temps président de la section d'Ostende du « Wielewaal ».

15. Deux importantes réserves viennent d'être créées à Mol. Situées dans le « Maat », ces deux réserves étaient à l'origine des bruyères qui furent exploitées récemment pour extraire le « spriet » que le sous-sol renfermait. Abandonné depuis, ce territoire, où la nature a repris ses droits, se présente sous un aspect très varié du fait que de larges fossés et étangs,

partiellement envahis de roseaux, alternent avec de hautes dunes et des taillis recherchés d'une foule d'oiseaux.

Le lot de 70 Ha est fort pittoresque et deviendra un habitat type pour les oiseaux de marécages. Le lot de 20 Ha auquel s'ajoutent 50 Ha de sapinières qui le bordent, renferme de hautes dunes dégarnies de végétation où viennent de se fixer deux colonies de mouettes rieuses et de très rares sternes Pierre-Garin. L'accord conclu pour une très longue durée avec la commune de Mol prévoit interdiction totale de chasse et de pêche; gardiennat à charge de notre Société, droit de clôture, etc... Le conservateur est M. Jos. Henderickx, demeurant à Balen-Wezel. Il assumera le contrôle permanent de ces deux splendides réserves intégrales (voyez article p. 72).

16. La réserve ornithologique du Zwin, propriété de la Compagnie « Le Zoute », placée sous la protection de notre Association, a accueilli en 1956 plus de cent mille visiteurs; le nombre de groupements et d'écoles qui désirent visiter ce site unique double pratiquement chaque année. En 1956, chaque membre protecteur de notre Association a reçu une invitation à visiter le Zwin et le parc y attenant où on peut voir en semi-liberté la plupart des oiseaux de notre pays. Le bénéfice laissé par la vente de photographies d'oiseaux a été versé à notre Association. Cela représente plus de 5.000,- frs par an. L'aménagement du Zwin a prouvé que le tourisme et la protection de la nature peuvent parfaitement marcher de pair, si on prend certaines précautions.

Les oiseaux s'habituent au public et se laissent approcher de fort près. En 1956, on a relevé 40 nids d'avocettes, 30 couples de canards tadornes, 12 couples d'huîtriers, de nombreux pluviers à collier interrompu; chevaliers gambettes, vanneaux, etc. Comme oiseaux fort rares, on a noté le 26 mars un coucou-geai (*Clamator glandarius*); c'est la seconde observation connue en Belgique. La précédente date de 1909. On a aussi vu un bec croisé perroquet (*Loxia pytyopsittacus*) le 29 septembre. Pendant les froids vifs de février, on a nourri les oiseaux, particulièrement 150 bernaches nonnettes, 1.500 canards et d'innombrables mouettes. Enfin, on a bagué de très nombreux oiseaux. On a notamment entrepris une étude sur les choucas (*colæus monedula*); dans une seule trappe, on en a capturé et bagué, entre le 16 mars et le 30 septembre, le nombre impressionnant de 1.502.

17. Notre Section Educative a poursuivi ses activités. Les brochures, éditées par ses soins, connaissent un succès surprenant et des milliers d'exemplaires en ont été distribués soit par les soins des autorités communales, soit par les soins de la Direction de différents Etablisse-

ments scolaires. Nous nous permettons de conseiller aux propriétaires de réserves libres d'envisager l'achat de quelques dizaines de brochures qui seraient distribuées dans les écoles de leur région afin d'intéresser davantage la jeunesse locale au problème de la protection de la nature et plus particulièrement des oiseaux. Nous avons en effet entendu de nombreuses plaintes de propriétaires qui nous signalent les pratiques barbares de nombreux écoliers qui dénichent et détruisent presque systématiquement tous les nids d'oiseaux qu'ils peuvent atteindre. Il y aurait là, croyons-nous, un moyen efficace de persuasion susceptible d'améliorer cette situation.

18. En conclusion, nous pouvons dire que notre Association continue à un rythme accéléré sa carrière ascendante. Si seulement nous avions plus de temps, plus d'argent, plus de collaborateurs bénévoles, nous pourrions obtenir des résultats sensationnels. Mais nous sommes limités en tout et nous devons nous efforcer de ne pas trop entreprendre pour nos modestes moyens. Grâce à notre activité, l'opinion publique a été alertée et commence à réagir très nettement et très favorablement à l'idée de la protection de nos beautés naturelles. Nous avons certes des détracteurs qui nous reprochent de ne pas faire assez, mais que font-ils eux-mêmes pour nous aider ? Notre activité a des répercussions dans les domaines touristique, cynégétique, scientifique, esthétique, éducatif, récréatif.

L'année 1956 a vu notre activité s'amplifier. Nous avons acquis en pleine propriété notre seconde réserve intégrale, le site de Genk. L'année 1957 doit nous permettre de renforcer notre position, tant au point de vue financier qu'au point de vue organisation administrative. Nous ne pouvons continuer notre expansion que si nous sommes soutenus par nos membres. Ils auront pu juger de nos activités. Nous les supplions de nous rester fidèles; nous demandons surtout à nos membres protecteurs de renouveler — aujourd'hui plutôt que demain — leur cotisation annuelle de 1.000,- frs. Qu'ils nous donnent ainsi les moyens de poursuivre notre œuvre qui vise le maintien dans notre pays surpeuplé de quelques parcelles de notre patrimoine de beautés naturelles, afin que nos enfants et petits-enfants puissent, eux aussi, connaître et aimer un jour les sites que nous connaissons et que nous aimons et qui sont l'héritage sacré que, de génération en génération, nos ancêtres lointains nous ont légué.

Nous assurons nos membres de notre dévouement total à cette œuvre qui en vaut vraiment la peine et à laquelle nous nous consacrons avec enthousiasme et persévérance.

Verslag over de activiteit van onze Vereniging

door Jan JACOBS,
Voorzitter der « Belgische Vogelreservaten ».

en Graaf LIPPENS,
Beheerder der « Belgische Vogelreservaten ».

Tijdens het jaar 1956 werd het land geprospecteerd met de bedoeling een lijst op te stellen van de interessantste en meest bedreigde landschappen, waarvoor een ingrijpen van onzentwege nuttig kan zijn. De menigvuldige stappen, verplaatsingen en opzoekingen hadden ten gevolge dat wij thans de voor de toekomst onontbeerlijke documentatie bijeenbrachten. Reeds werden door een onmiddellijk optreden enkele merkwaardige gebieden definitief gered; andere vielen volledig onder ons beheer. Anderzijds stijgt het ledenaantal voortdurend. Ten slotte hadden wij talrijke contacten met overheidsdiensten en mochten wij met voldoening vaststellen dat er eindelijk inzake natuurbescherming iets in ons land veranderd is: de openbare mening werd wakker geschud en de Regering verklaarde het Ministerie van Landbouw bevoegd inzake oprichting van Nationale Parken en besteden van daartoe vereiste fondsen. Zo werden de twee eerste Nationale Parken: de Duinen van De Panne en de Hoge Venen, door de Staat aangekocht en officieel opgericht. Graag brengen wij hier hulde aan de Heer Lefebvre, Minister van Landbouw, die de definitieve stap deed naar het beter natuurbegrijpen.

* * *

Wij hebben de eer hieronder een overzicht te geven van de verschillende activiteiten van onze Vereniging tijdens het verlopen jaar:

— 1 — Ons derde bulletin verscheen bij het jaarbegin. De tekst, opge-
luisterd door prachtige foto's van de hand van de Heren Verbruggen, Verhulst, Henderickx, Simon, Van Wassenhove, Paternoster, Cuypers en Laloux, lieten eens te meer blijken welk ons doel is, welke onze werking en de bereikte resultaten zijn, en ten slotte welke landschappen en vogels wij erin slaagden te beschermen of te redden. De tweetalige formule schonk eenieder voldoening en het bulletin werd op grote schaal verspreid. Verder werd in het bulletin de volledige lijst der inheemse vogels ingeschakeld, gerangschikt in vijf groepen, naar de graad van

bescherming door de Belgische wet verleend. Deze lijst, die de Nederlandse, Franse en Latijnse namen vermeldt, werd samengesteld door de Heer J. Cuypers, conservator van onze reservaten « Snekensvijver » en « De Zegge ».

— 2 — Onze afgevaardigde, de Heer Harold Herberigs, ging door met zijn enthousiaste werking. Hij verrichtte ontelbare opzoekingen, legde talloze bezoeken af, hield contact met de vroegere leden en wierf nieuwe leden aan. We houden eraan hem warme hulde te brengen en geluk te wensen met de merkwaardige bereikte resultaten.

Het ledenaantal is thans gestegen tot 976, waaronder : 27 ereleden, 19 leden voor het leven, 584 beschermende leden, tegenover een totaal van 875 leden in 1955, 721 in 1954 en 572 in 1953. Deze voortdurende vooruitgang is voor onze Vereniging een zeer grote aanmoediging. Wij dringen er op aan dat onze leden in hun omgeving nieuwe bijtredingen zouden bewerken. Een uitstekend middel hiertoe is het laten lezen van dit bulletin door personen wie de natuur, en de vogels meer in 't bijzonder, nauw aan 't hart liggen.

— 3 — Enkele nieuwe en zeer belangrijke vrije reservaten werden aangenomen. Verder in het bulletin publiceren wij de lijst van deze nieuwe reservaten (zie blz. 93).

Teneinde zekere opwerpingen te weerleggen herhalen wij, andermaal, dat de eigenaars van vrije reservaten slechts een morele verbintenis aangaan, niet een juridische, en dat noch hun eigendomsrecht noch hun jachtrecht hierdoor beperkt worden. Het zeer grote voordeel van deze formule ligt hierin dat de aandacht van de eigenaars van interessante ornithologische gebieden gevestigd wordt op de bescherming van flora en fauna en dat deze eigenaars vrijwillig aanvaardden met ons samen te werken en hun rechten te beperken, door het beschermen van wat bescherming verdient. En uit eigen ervaring weten wij dat wie eenmaal vertrouwd geraakte met het begrip natuurbescherming al dadelijk, en van langsom meer, zelf voor die bescherming gaat ijveren. Zo lieten de vrije reservaten toe praktisch alle reigerkolonieën in België te controleren en met succes te beschermen. Vele eigenaars maakten van hun vijvers eendenreservaten, waar wilde eenden en andere eendsoorten broeden en beschermd worden en waar niet wordt gejaagd, zodat ook menige trekkende eenden graag de geboden gelegenheid te baat nemen. Eindelijk, wanneer het nestelen van zeldzame vogels werd gemeld, worden door onze Vereniging de nodige stappen aangewend opdat de eigenaars en de wachters veiligheid en bescherming aan deze vogels zouden verstrekken. Zo kon in 1956, in de streek van Mons, en, voor de eerste maal in België, een Bijeneter (*Merops apiaster*) in alle rust broeden en zijn jongen voederen.

De formule « vrije reservaten » heeft een groot praktisch nut op opvoedkundig plan en wij verheugen ons in de betrekkingen die zij toelaat tussen onze Vereniging en de eigenaars. Deze vrijwillige en vruchtbare samenwerking levert aanzienlijke resultaten op. Dank zij deze formule kunnen wij tenslotte van dicht bij de evolutie van bepaalde gebieden volgen die, door verkoop, door verkaveling of door eender welk ontwerp, worden

(photo J. Cuypers)

*Jonge Grote Lijster gereed voor de eerste vleugelslag in de grote wereld.
Le premier envol est proche — Jeune Grive draine.*

bedreigd. Terdege ingelicht, kunnen wij de maatregelen overwegen die eventueel het gevaar kunnen afweren.

— 4 — Sinds enkele jaren trok de « Kranepoel » te Aalter (O. VI.) onze aandacht om zijn ornithologisch belang. Deze vijver, 25 Ha groot, in het hartje van het overbevolkte Vlaanderen gelegen, maakt

deel uit van een reeks eigendommen die, na verkaveling, werden te koop gesteld. Bij het begin van het jaar was de vijver zelf te koop voor een som van 2.000.000 Fr. Wij deden ontelbare voetstappen bij de verkopers, de overheidsdiensten van de Provincie en de Gemeente, de Ministeries van Landbouw, Openbare Werken, Verkeer, Volksgezondheid en dies meer. Wij haalden bij onze leden, in enkele dagen tijds, de som van 675.000 Fr. bijeen, en een beheerder was bereid het nodige saldo voor te schieten ten einde de verkoopakte te kunnen tekenen. Op het laatste ogenblik, echter, waren we genoodzaakt van ons plan af te zien omdat, enerzijds, de eigenaars ons verplichtten een te overhaastige beslissing te nemen en, anderzijds, omdat de verkaveling van de oevergronden, en de niet steeds scherp omlinjende morele verbintenissen, die vroeger reeds genomen schenen, onze Vereniging niet de voldoende waarborg gaven om het landschap en de bijhorende vogels op afdoende wijze te beschermen. Tot onze grote spijt konden wij de koop niet afsluiten en onmiddellijk gaven wij aan onze vrijgevege leden het door hen gestort bedrag terug. Deze beslissing werd dus ingegeven door de onzekerheid het door de Vereniging vooropgestelde doel niet te kunnen bereiken en door een gevoel van fair-play tegenover de eigenaars van de oevergronden.

— 5 — Wij kunnen met genoegen het welslagen mededelen van onze onderhandelingen betreffende de oprichting van een nationaal reservaat te Harchies. Er werd een overeenkomst ondertekend met het Beheer van de Kolenmijnen van Bernissart en de huidige houders van het jachtrecht. Door deze overeenkomst wordt deze moerassige streek in haar geheel onder toezicht van onze Vereniging gesteld. De bewaking gebeurt in samenwerking met het Beheer der Mijnen en de onderhuurders. De vogeljacht is beperkt tot het typisch wild. Zo wordt deze prachtige streek, in het hart van de « Pays Noir », een echte oase en het is te voorzien dat zeer interessante vogelsoorten er zich zullen vestigen. Eventjes verder, te Baudour, werden eveneens overeenkomsten gesloten die onze positie zullen verstevigen en de bescherming der vogels zullen verbeteren. Harchies en Baudour zijn twee zeer interessante moerassige middens waar men de evolutie van het vogelleven in Henegouwen kan nagaan. Nu reeds stellen we vast dat zeer belangrijke vogelverplaatsingen langs deze pleisterplaatsen geschieden (zie blz. 59).

— 6 — Zoals vroeger bleven wij in de beste betrekkingen met het « Nationaal verbond voor Natuurbescherming ». Wij wendden samen zekere voetstappen aan, o.m. voor het behoud van het reservaat « De Zegge » dat bedreigd wordt door de ontwerpen van de « Nationale Maatschappij voor de Kleine Landeigendom ». Wij namen ook deel aan de vier-

de Nationale Dag der Natuurbescherming welke gehouden werd op 26 augustus in De Panne. Onze Vereniging werd er vertegenwoordigd door de Heer Jacobs, Voorzitter; de Heer Walter Van den bergh, Secretaris; en de Heer J. Cuypers, Beheerder. De Heer Lefebvre, Minister van Landbouw, en vele personaliteiten waren er aanwezig. De Minister hield er een bemoeidigende rede, zodat wij hoopvol de toekomst tegemoet zien. De Duinen van De Panne en de Hoge Venen vormen de eerst opgerichte nationale parken hier te lande en de overheidsdiensten blijken definitief gewonnen voor het begrip « natuurbescherming ». Dank zij dit gelukkig initiatief van Minister Lefebvre mogen wij hoopvol de toekomst tegemoet zien.

— 7 — Onze jaarlijkse excursie had plaats te Hofstade, op 10 juli. Ondanks het regenachtig weder namen een veertigtal personen deel aan deze uitstap, ingericht door de Heren Suetens, conservator, en Harold Herberigs, afgevaardigde. Merkwaardige vogelsoorten werden opgemerkt, o.m. een grote Zaagbek en Futen met hun jongen. Uitzonderlijk werd het omheinde reservaat opengesteld en de deelnemers konden mooie broedsels van wilde Eenden en Wouwaapjes bewonderen.

— 8 — De Provinciale Afdeling van Oost-Vlaanderen, onder het voorzitterschap van de Heer H. de Smet de Naeyer, gaf blijk van grote activiteit. Na verscheiden interessante streken te hebben bezocht, bewerkte deze Afdeling de oprichting van het belangrijk reservaat te Assenede. Dit prachtig gebied, 18 Ha groot, waarbij we het buitengewoon mooi vrij reservaat « de Rode Geul », 30 Ha, dat naast het genoemde ligt, kunnen voegen, werd, dank zij de welwillende steun van het Gemeentebestuur van Assenede, voor een periode van 30 jaar ter onzer beschikking gesteld. Er wordt geen jachtrecht meer op verleend en slechts een strook van enkele honderden meters zal beschikbaar gesteld worden voor plaatselijke vissers. Deze moerassige gebieden, die verder in het bulletin beschreven worden (zie blz. 60), zijn van uitzonderlijk belang. Uitgestrekte rietvelden en wijdse waterspiegels liggen te midden van prachtige polders. Zo ontstond een volledig reservaat waarvoor onze Vereniging echter een hoge jaarlijkse huurprijs moet betalen. Een afzonderlijke overeenkomst liet ons toe de helft der huurkosten terug te winnen en er werd anderzijds om financiële hulp verzocht bij de Provinciale Overheid, waarmee wij hopen de kosten van het toezicht, van het aanbrengen van afsluitingen en andere uitgaven te kunnen dekken. De Heer Thys, uit Assenede, beheert dit reservaat als Conservator. Hij wordt bijgestaan door de wachters van de omliggende jachten.

De moerassen die het Meer van Overmere omringen, vormen een der bijzonderste landschappen uit de Provincie Oost-Vlaanderen en hebben steeds de aandacht van onze Vereniging gevestigd. Wij slaagden erin de

Overheidsdiensten ervoor te interesseren en in de loop van het jaar verscheen het classeringsbesluit. De termen ervan doen hopen dat dit op ornithologisch gebied zeer belangrijk midden eindelijk een definitieve bescherming zal genieten.

— 9 — Ook dit jaar nam onze Vereniging deel aan verscheidene nationale en internationale congressen en besprekingen. Er werden vier zeer verheugende resultaten geboekt. Vooreerst worden, door het Koninklijk Besluit van 12 september 1956, de Torenvalk en de Tortelduif in België volledig beschermd : verder, werd elke jacht in België gesloten na het einde der grote koude, dit op gemeenschappelijk verzoek van de Internationale Jachtraad en van ons zelf. Door deze maatregel werden niet alleen de Watersnippen en Bokjes — het enige gevogelte dat men in maart had kunnen schieten — beschermd, maar ook de overlevende Eenden, Ganzen, Zwanen, Steltlopers en andere konden in vrede op onze moerassen verblijven na de slachting van de strenge winter. Het derde gunstig resultaat van onze pogingen is : dat het jachtverbod op Houtsnippen na 28 februari behouden blijft, onmisbare maatregel die reeds in 1956 van kracht was. De openings- en sluitingsbesluiten voor de jacht behouden deze maatregel voor de lente 1957, ondanks het krachtdadig offensief van sommige jagers die niet willen inzien dat zij het pleit hebben verloren en dat hun stelling niet meer te verdedigen is. Deze maatregel beantwoordt trouwens aan de wens, uitgedrukt met algemene stemmen door de Internationale Jachtraad en met een zeer gevoelige meerderheid door de Belgische Hogere Jachtraad. Het resultaat van deze uitstekende maatregel was ten andere onmiddellijk voelbaar door een aanzienlijke stijging der broedende Houtsnippen in ons land, maar vooral in Vlaanderen en in Brabant, waar de Houtsnip voorheen zeer zelden nestelde. Het vierde gunstige resultaat was het verscherpen van het toezicht en de onmiddellijke en krachtdadige beteugeling der vergrijpen door zekere jagers, tijdens de grote koude in februari 1956, begaan.

— 10 — Onze jaarlijkse algemene vergadering werd gehouden in de Maatschappelijke Zetel te Brussel, Montoyerstraat 21. De balans en de winst- en verliesrekening werden goedgekeurd. Het budget werd gestemd en ontlasting werd gegeven aan de beheerders. Tijdens de algemene vergadering werd het mandaat van beheerder van de Heren Jacobs, Lippens, Rapaille en Mevrouw Robert hernieuwd voor drie jaar. Tot onze spijt nam graaf de Jonghe d'Ardoye ontslag als beheerder van onze Vereniging. Het ontslag werd aanvaard. Wij betuigen hier onze dank aan deze voornamelijk medewerker die zich, door gebrek aan tijd, genoodzaakt ziet zijn mandaat te verzaken.

— 11 — Het behoud van het reservaat « De Zegge » is nog niet verzekerd. Men weet dat de Nationale Maatschappij voor de Kleine Landeigendom toelating had verkregen van de Regering om honderden hectaren te onteigenen, ten einde de moerasgronden van deze streek in cultuur te brengen. Het reservaat « De Zegge » valt in dit ontwerp en wij hebben ontelbare voetstappen aangewend om dit gebied te vrijwaren. De toestand is op het ogenblik nog niet duidelijk. Er werd nog geen definitieve beslissing genomen. Ondertussen hebben wij onze toestand in « De Zegge » gezuiverd. De hoeve en de aanpalende weide werden verkocht. Zo blijft er geen enkele morele verbintenis meer bestaan en werd ons doel bereikt : het grote centrale moeras redden. Wij hopen nog steeds dat er een gelukkige oplossing komt en dat de Staat niet zal toelaten dat dit natuuroord, welke op ons initiatief gered werd, zou worden vernietigd om, op deze ondankbare grond, enkele kleine landbouwondernemingen op te richten die toch tot mislukking gedoemd zijn (zie blz. 89).

— 12 — Ons reservaat « De Snekensvijver » herbergde dit jaar meer dan 5.000 meeuwenparen en andere broedvogels. Talrijke bezoe-

Le Fuligule Milouin couve (Aythia ferina) Tafeleend op 't nest (Putse Moer)

(Copyright M. Verbruggen)

kers, afzonderlijk of in groepen, bezichtigden het reservaat. De leden van onze Vereniging werden ervan verwittigd dat zij op bepaalde dagen het gebied konden doorlopen onder de leiding van de zo toegewijde en geestdriftige conservator, de Heer Cuypers. Honderden namen de gelegenheid te baat. Ze waren opgetogen over het hen geboden schouwspel. Sommige natuurvrienden namen zelfs aan meerdere van deze geleide bezoeken deel (zie blz. 75).

— 13 — Op verzoek van de Beheerraad heeft de Heer Herberigs in het bijzonder de natuuroorden, in de Provincie Limburg gelegen, bezocht. Een afvaardiging, bestaande uit de Heer H. Dirkx, Schatbevaarder; de Heer Herberigs, Afgevaardigde, en een Beheerder, heeft zich op 29 mei ter plaatse begeven. Na een bezoek aan de Hoge Vijvers, het domein van Bokrijk en de moerassen van Genk, legden zij bezoek af bij de Heer Burgemeester van Genk, de Heer Palmers de Terlamen en aan Mejuffer Hechtermans.

De moerassen, duinen, en heide van Genk hielden vooral de aandacht van de afvaardiging gaande. Zij gelastten de Heer Herberigs de nodige voeling te nemen om na te gaan of onze Vereniging, door de aankoop van de vijvers en moerassen die in het gemeentelijk domein van Genk ingesloten liggen, in staat zouden zijn in het hart van Limburg, dat door de industrialisatie haar eigen schoon verliest, een prachtig reservaat op te richten. Reeds na enkele weken had de Heer Herberigs in zijn bezit en de nodige opties voor de aankoop van een reeks vijvers, en de belofte van de gemeente Genk met ons mee te werken om deze streek te redden, die voor flora en fauna — en dan vooral voor de vogels — zo interessant is. De Raad van Beheer besloot tot beloop van 950.000 Fr. private vijvers aan te kopen, waardoor wij het meesterschap zouden verkrijgen op een zeer belangrijk deel van dit gebied. De koopakten werden getekend vóór Meester van Wetter, notaris te Elsene, op 9 en 18 oktober. Wij houden eraan Meester van Wetter speciaal te danken voor de onbaatzuchtige hulp die hij ons in deze zaak betoond heeft. Deze 20 Ha vijvers, samen met 50 Ha gemeenteheide, vormen de kern van het uitgestrekt reservaat dat in een heel nabije toekomst werkelijkheid zou worden. Er werd beslist beroep te doen op onze leden sympathisanten, evenals op zekere instellingen en overheidsdiensten, ten einde de nodige sommen, voor het verlijden van de aankoopakten, samen te brengen (zie blz. 47). Naast dit integraal reservaat van 70 Ha, heeft onze Vereniging een toezichtrecht op meer dan 120 Ha gemeenteheide. Verder bestaat een accoord met een jagersvereniging en met de Heer Houben, die de vijvers uitbaat voor de viskweek, waardoor deze zich verbinden de bestaande flora en fauna te beschermen.

Zo staat een gebied van ongeveer 220 Ha onder bestendig scherp toezicht van onze Vereniging (zie blz. 53).

— 14 — Onze Beheerder, Graaf Lippens, huurde voor negen jaar de eendenkooi te Meetkerke, in de omgeving van Brugge, evenals een omliggend gebied van 125 Ha. Hij stelde dit geheel, dat zeker éinig is in België, onder de bescherming van onze Vereniging. Te Meetkerke bestaat een reigerkolonie, die in 1956 25 nesten bevatte. (In 1945 waren er 350 reigers en 100 aalscholversnesten, maar de overstromingen, door de Duitsers veroorzaakt, doodden de meeste bomen zodat men pas over enkele jaren het aantal nesten in ruimere mate zal zien toenemen). In de zomer 1956 kwamen de Aalscholvers regelmatig in de bomen van de eendenkooi sladen en men mag hopen dat deze zeer interessante vogels weldra terug zullen komen nestelen. Bij een bezoek, in maart 1956, tijdens de dooi, telden wij rond en in de eendenkooi ongeveer 3.000 Ganzen en 10 tot 12.000 Anatidae. Van nu af aan wordt te Meetkerke geen enkele vogel meer gedood. Dit wordt dus een integraal reservaat. De eendenkooi blijft echter bestaan om de eenden te kunnen vangen en te ringen. In de laatste zomer werden verbeteringswerken uitgevoerd en de vangsten begonnen rond 20 juli. Op 31 december had men 1.050 Wilde Eenden en 400 Talingen gevangen en geringd. Op hetzelfde tijdstip telde men op de poel (1 Ha groot en midden in een klein bos gelegen) ongeveer 1.200 Wilde Eenden, 350 Talingen, circa 40 Slobeenden, 20 Pijlstaarten en 400 Smienten. Er werd een bijdrage gevraagd aan het Nationaal Fonds voor Wetenschappelijk Onderzoek om het ringen en de wetenschappelijke studie van deze vogels gedeeltelijk te bekostigen. De Conservator van het reservaat is Graaf Lippens. Daar de eenden de volstrekte rust moeten kennen, is het vanzelfsprekend dat het onmogelijk is tijdens de winter bezoeken aan de eendenkooi toe te laten. Deze welke zich bijzonder voor dit reservaat interesseren, kunnen zich wenden tot de conservator (Boslaan, 45, Het Zoute), die zich ten uitzonderlijken titel op een bepaalde dag kan laten vergezellen door een bezoeker. Dit privilege zal bij voorkeur verleend worden aan deze onzer beschermende leden die koude noch water vrezen...

Wij onderlijnen het belang van dit reservaat te Meetkerke op gebied van jacht, wetenschap en vogelkennis. Dank zij dit reservaat worden duizenden eenden veilig gesteld en zal er een groot percentage van geringd worden. Zo wordt op grote schaal de studie ondernomen van levenscyclus en trek. Er worden regelmatig tellingen gehouden om aldus statistieken inzake het trekvraagstuk op te maken. De resultaten zullen periodiek gepubliceerd worden.

Het vangen en ringen vergt veel tijd. De conservator wordt daarom in zijn taak geholpen door de Heer André Rodts, een onzer leden, tevens Voorzitter van de Afdeling Oostende van « De Wielewaal ».

— 15 — Twee belangrijke reservaten werden te Mol, in « De Maat », opgericht. In dit heidegebied werd, tijdens de laatste oorlog, spriet gedolven en de natuur herwon, sinds, haar rechten, zodat thans grachten en vijvers, gedeeltelijk begroeid met riet, afwisselen met hoge duinen en struikgewas. Dit ideaal milieu is buitengewoon rijk aan vogels. Een van die reservaten, 50 Ha groot, vormt met een aanpalend gebied van ca. 20 Ha, ten noorden van de vaart, een zeer schilderachtig geheel dat een typische verblijfplaats voor moerasvogels wordt. Het staat bekend als « De Maat ». Het andere reservaat van 70 Ha, « Klein Verkallen » genaamd, bevat, buiten de 50 Ha dennebossen, hoge duinen zonder gewas, waar twee kleine Kokmeeuwenkolonies en de zeer zeldzame Visdiefjes zich zo pas gevestigd hebben. Er werd een akkoord op zeer lang termijn gesloten met de gemeente Mol. Dit akkoord voorziet: totaal jacht- en visverbod, toezicht ten laste van onze Vereniging, met recht van afsluiting en zo meer. De conservator is de Heer Jos Henderickx uit Balen-Wezel. Hij zal de voortdurende controle over dit prachtig natuurreservaat waarnemen (zie blz. 66).

— 16 — Het ornithologisch reservaat « Het Zwin », eigendom van de Maatschappij « Het Zoute », onder de bescherming van onze Vereniging gesteld, ontving in 1956 meer dan 100.000 bezoekers. Het aantal groepen en scholen die dit prachtige gebied bezoeken verdubbelt praktisch elk jaar. In 1956, ontving ieder beschermend lid van onze Vereniging een uitnodiging tot bezoek van « Het Zwin » en het aanpalende park, waar men de meeste der inheemse vogels, in alle vrijheid, kan bezichtigen. De winst op de verkoop der vogelfoto's komt ten goede van onze Vereniging en bedraagt jaarlijks meer dan 5.000 Fr. Het uitbaten van « Het Zwin » bewijst dat toerisme en natuurbescherming uitstekend hand in hand kunnen gaan, mits goede verstandhouding en enkele voorzorgen. De vogels worden het publiek gewoon en laten zich tot dichtbij benaderen. In 1956, ontdekte men 40 nesten van Kluten, 30 paren Berg-eenden, 12 paren Scholeksters, verscheiden Strandpleviers, Tureluurs, Kieviten. Als zeer zeldzame vogel noteerde men, op 26 maart, een Kuifkoekoek (*Clamator glandarius*), tweede bekende geval in België. Het vorige dateerde van 1909. Verder zag men, op 29 september, een Grote Kruisbek (*Loxia pytyopsittacus*). Gedurende de strenge koude van februari voedde men de vogels, meer bepaald 150 Brandganzen, 1500 Eenden en ontelbare Meeuwen. Men ringde ook talrijke vogels, o.m. begon men een

studie over de Kauwen (*Coloeus monedula*). In een enkel vangnet heeft men, tussen 16 maart en 30 september, het indrukwekkend getal van 1502 kauwen gevangen en geringd.

(photo J. Cuypers)

*Jonge Purperreigers in « Het Princehof » (Ned.) op 8-6-1955
toevallige broedvogel van « De Zegge ».*

*Jeunes Hérons pourprés dans le « Princehof » (Pays Bas) le 8-6-1955;
nicheur occasionnel dans le « Zegge ».*

— 17 — Onze Opvoedkundige Dienst zette zijn werking voort. De brochures, door zijn zorgen uitgedeeld, kennen een verrassend succes. Duizenden exemplaren werden uitgedeeld door bemiddeling van de gemeenteoverheden of van de besturen van vele onderwijsinrichtingen. Wij veroorloven ons de eigenaars van vrije reservaten volgende raad te geven : dat deze de aankoop van enkele tientallen brochures zouden overwegen, ten einde deze uit te delen in de lokale scholen van de streek en aldus de aandacht van de plaatselijke jeugd te winnen voor natuur- en vogelbescherming. Dat zulks nodig is blijkt uit talrijke klachten over de brutale handelwijze van de jonge lui, die bijna systematisch alle vogelnesten die zij kunnen vinden uittrekken en vernietigen. Wij zijn ervan overtuigd dat het verspreiden van onze brochures daar heel wat verandering kan teweegbrengen.

— 18 — Om te besluiten mogen wij zeggen dat onze Vereniging met rasse schreden haar stijgende loopbaan vervolgt. Hadden wij maar meer tijd, meer geld, meer welwillende medewerkers, wij zouden verbluffende resultaten boeken. Maar wij bevinden ons gehandicapeerd op vele gebieden, gezien de ontoereikende middelen waarover wij beschikken. Dank zij onze werking is de openbare mening wakker geschud. Men begint zeer welwillend en daadwerkelijk te reageren op het gebied der bescherming van onze landschappen. Sommige mensen verwijten ons geen voldoende inspanning te doen. Maar, wat doen zij zelf om ons te helpen? Onze werking vindt weerklank in de middens van toerisme, jacht, wetenschap, esthetiek, opvoeding en ontspanning. In 1956 nam onze werking uitzonderlijk in omvang toe. Wij verwierven een tweede reservaat — dit van Genk — in volle eigendom. 1957 moet ons toelaten onze positie te verstevigen, zowel op financieel gebied als op het gebied van administratieve organisatie. Indien wij niet gesteund worden door onze leden, kunnen wij onze uitbreiding niet volhouden. Onze leden kunnen zelf oordelen over onze werking. Wij vragen hen ons trouw te blijven. Wij vragen vooral aan onze beschermende leden dat zij hun jaarlijks lidmaatschap zouden willen hernieuwen, liever vandaag dan morgen. Laten zij op die manier ons de middelen ter hand stellen om ons werk voort te zetten, dat in de eerste plaats is : het behoud, in ons overbevolkt land, van enkele ongeschonden natuurmonumenten. Zo zullen later onze kinderen en onze kleinkinderen het geluk hebben deze gebieden te leren ontdekken en waarderen, zoals wij thans dit zelfde voorrecht genieten, dank zij het waardevol erfgoed welke onze voorouders hebben nagelaten. Onze leden wezen ervan overtuigd dat wij ons, ook in de toekomst, aan die taak, welke werkelijk de moeite loont, met geestdrift en taaie volharding zullen toewijden.

E. V. O.

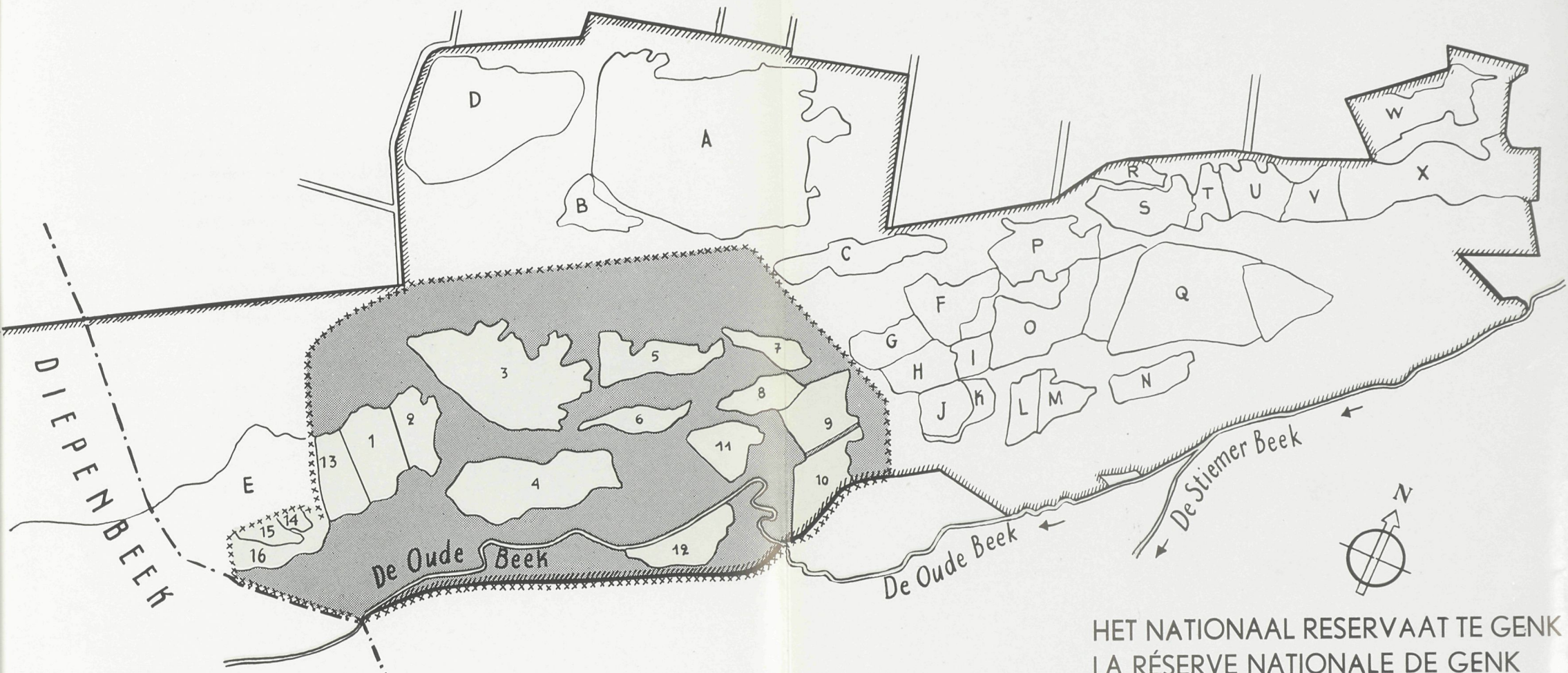

— 17 — Onze Opvoedkundige Dienst zette zijn werking voort. De brochures, door zijn zorgen uitgedeeld, kennen een verrassend succes. Duizenden exemplaren werden uitgedeeld door bemiddeling van de gemeenteverhuden of van de besturen van vele onderwijsinrichtungen. Wij veroorloven ons de eigenaars van vrije reservaten volgende raad te geven : dat deze de aankoop van enkele tientallen brochures zouden overwegen, ten einde deze uit te delen in de lokale scholen van de streek en aldus de aandacht van de plaatselijke jeugd te winnen voor natuur- en vogelbescherming. Dat zulks nodig is blijkt uit talrijke klachten over de brutale handelwijze van de jonge lui, die bijna systematisch alle vogelnesten die zij kunnen vinden uittrekken en vernietigen. Wij zijn ervan overtuigd dat het verspreiden van onze brochures daar heel wat verandering kan teweegbrengen.

— 18 — Om te besluiten mogen wij zeggen dat onze Vereniging met rasse schreden haar stijgende loopbaan vervolgt. Hadden wij maar meer tijd, meer geld, meer welwillende medewerkers, wij zouden verbluffende resultaten boeken. Maar wij bevinden ons gehandicapeerd op vele gebieden, gezien de ontoereikende middelen waarover wij beschikken.

Dank zij onze werking is de openbare mening wakker geschud. Men begint zeer welwillend en daadwerkelijk te reageren op het gebied der bescherming van onze landschappen. Sommige mensen verwijten ons geen voldoende inspanning te doen. Maar, wat doen zij zelf om ons te helpen ? Onze werking vindt weerklank in de middens van toerisme, jacht, wetenschap, esthetiek, opvoeding en ontspanning. In 1956 nam onze werking uitzonderlijk in omvang toe. Wij verwierven een tweede reservaat — dit van Genk — in volle eigendom. 1957 moet ons toelaten onze positie te verstevigen, zowel op financieel gebied als op het gebied van administratieve organisatie. Indien wij niet gesteund worden door onze leden, kunnen wij onze uitbreiding niet volhouden. Onze leden kunnen zelf oordelen over onze werking. Wij vragen hen ons trouw te blijven. Wij vragen vooral aan onze beschermende leden dat zij hun jaarlijks lidmaatschap zouden willen hernieuwen, liever vandaag dan morgen. Laten zij op die manier ons de middelen ter hand stellen om ons werk voort te zetten, dat in de eerste plaats is : het behoud, in ons overbevolkt land, van enkele ongeschonden natuurmonumenten. Zo zullen later onze kinderen en onze kleinkinderen het geluk hebben deze gebieden te leren ontdekken en waarderen, zoals wij thans dit zelfde voorrecht genieten, dank zij het waardevol erfgoed welke onze voorouders hebben nagelaten. Onze leden wezen ervan overtuigd dat wij ons, ook in de toekomst, aan die taak, welke werkelijk de moeite loont, met geestdrift en taaie volharding zullen toewijden.

E. V. O.

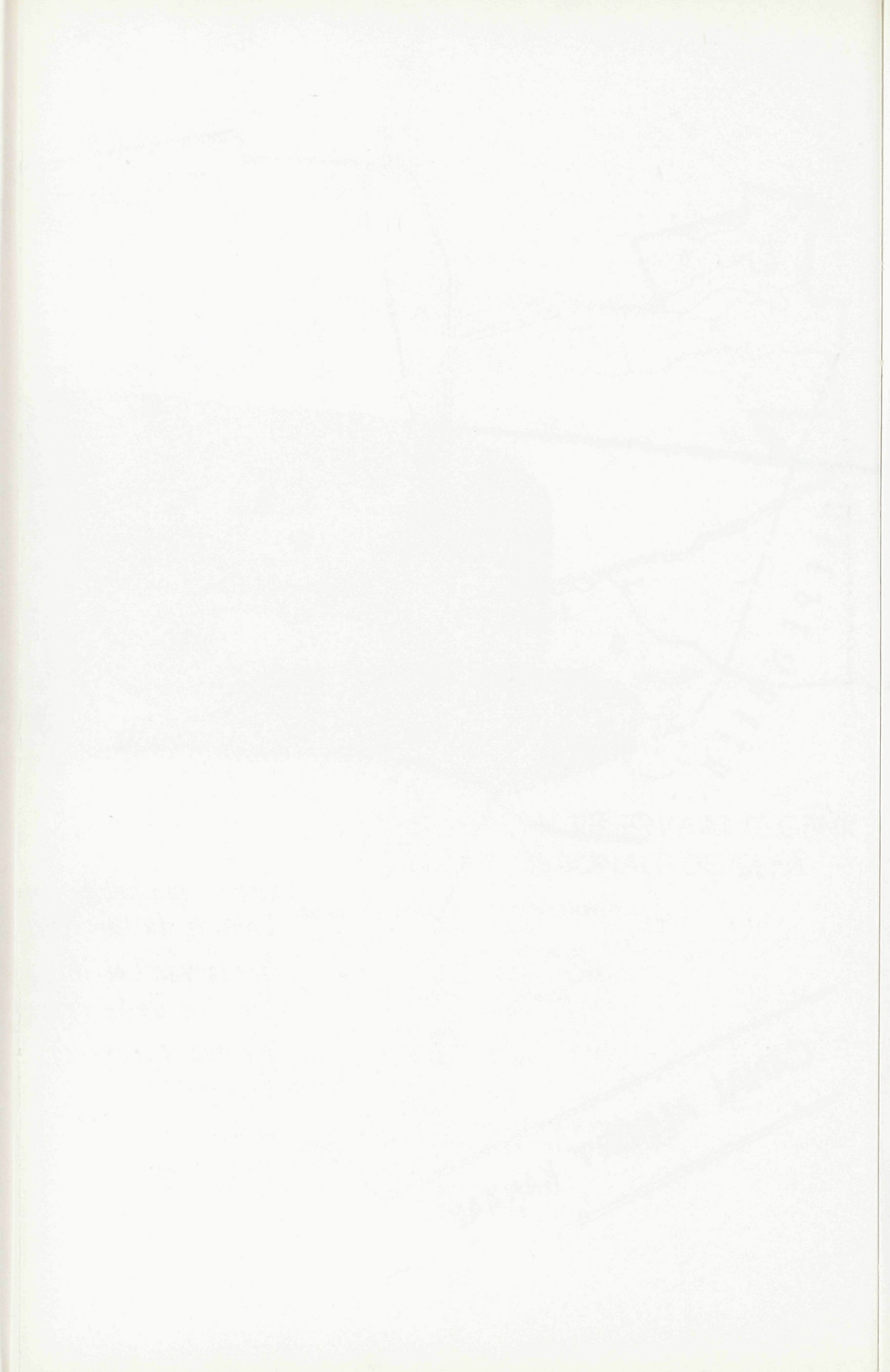

HET NATIONAAL RESERVAAT TE GENK
LA RÉSERVE NATIONALE DE GENK

- Grens van het te rangschikken landschap
 Limites du territoire à classer
 Grens van het integraal reservaat op 1.12.56
 Limites de la réserve intégrale le 1.12.56
 Vijvers (weyers)
 Étangs
 Heide
 Bruyères

3. GROOTE DILIKENS WEYER
4. SCHREY WEYER
5. GROOTE DUIVEL KUIL
6. KLEINE DILIKENS WEYER
7. KLEINE DUIVEL KUIL
8. STESSE WEYER
9. GOOR WEYER
10. DE DELDMOLEN
11. BEEK WEYER
12. MOUE WEYER
- a) GROOTE HUISKENS WEYER
- b) KLEINEN HUISKENS WEYER
- c) DE STREEP
- d) DE ROECKX WEYER
- e) DE OLE WEYER

CANAL ALBERT KANAAL

Het Nationaal Reservaat te Genk

door Harold HERBERIGS,

Afgevaardigde van « De Belgische Vogelreservaten ».

Bij de lezing van het verslag over de werking van de vereniging vernamen onze leden dat een werkelijke krachtinspanning werd gedaan door « De Belgische Vogelreservaten », om een schitterend reservaat te Genk, ten zuiden van de baan Hasselt-Genk, tot stand te brengen.

We zullen over de details der verwervingsprocedure niet uitweiden, maar liever een zo volledig mogelijke beschrijving geven van het reservaat en de mogelijkheden bekijken voor een degelijke inrichting en beheer opdat de fauna en flora van de ruimst mogelijke bescherming zou kunnen genieten.

We mogen evenwel met de uitdrukking van onze welgemeende dankbetuiging niet te spaarzaam zijn tegenover de tientallen personen die met zo'n buitengewone toewijding in talrijke besprekingen en onderhandelingen behulpzaam zijn geweest. Welke vereniging ook, zij zal zelden op zoveel spontane en daadwerkelijke medewerking kunnen bogen om een zo ingewikkeld problema tot een zo gelukkig einde vermogen te brengen als onze « Belgische Vogelreservaten ». Aan allen die ons in het bereiken van dit resultaat hebben meegeholpen betuigen we hier nogmaals, en met ons alle oprechte natuurliefebbers, onze welgemeende erkentelijkheid.

In de streek van Genk reikten vele jaren geleden de open vlakten tot aan de horizon. Een effen landschap vol heide! De vochtige ietwat lager gelegen gedeelten staken met hun berkentakken en gagelstruiken even boven het eentonige landschap uit. De moerassige vennen met hun zeer gevarieerde flora, waren zoveel steunpunten waarin zich een rijke fauna samentrok.

Door een snelle economische opgang werd het Limburgse landschap in een tijdspanne van enkele tientallen jaren op zijn kop gezet. Belangrijke centra rezen als paddestoelen uit de grond en afgelegen dorpen ontwikkelden zich tot drukke agglomeraties. Wegen en kanalen werden aangelegd en in minder dan vijftig jaren tijd is dit eindeloos ongeschonden heidelandschap verbrokkeld en verminkt. Dennenbossen werden aan geplant op de droge gedeelten, terwijl de lage en meer vochtige gebieden tot landbouwgronden en weilanden werden omgewerkt.

In een halve eeuw tijd is er van die echte schone Kempen niet veel meer overgebleven. Een Kempenaar die zijn land sinds de eerste wereldoorlog niet meer terugzag, zou zich nu niet meer bekennen in dit vreed-

zaam land dat eens de bakermat was van de schilders der heide. Voor de echte Kempenaar heeft Limburg in dit opzicht zijn ziel verloren. Het opmarcherende utilitarisme heeft alles ingepalmd en het ogenblik is niet ver meer af dat we tevergeefs zullen zoeken naar een overschot van het zo geroemde onsterfelijke heidelandchap, want stelselmatig gaat stuk na stuk de laatste brok verloren.

Wij zijn er thans van overtuigd dat onze vereniging een stevige rem heeft vastgezet op dit vernielingswerk, door de oprichting van een nationaal reservaat te Genk, om zodoende op die plaats waar een der laatste merkwaardige stukken heideland nog overbleef, dit ter vrijwaring in handen te geven van hen die de mogelijkheid hebben en de verantwoordelijkheid dragen die schoonheid angstvallig te beschermen en te verdedigen.

De beste zorgen werden door onze uitgever de heer Snoeck besteed aan de afwerking van een overzichtelijk plan (cfr. blz. 32) waarop de beschermde zone is weergegeven. Samen met de foto's zal de lezer zich een beeld kunnen vormen van het uitzicht en de ligging van het reservaat dat een lengte heeft van 2,5 km en een oppervlakte beslaat van ongeveer 220 ha, waarvan er circa 195 zich uitstrekken over het grondgebied der gemeente Genk en ongeveer 35 over dit der gemeente Diepenbeek.

Langs de zuidkant wordt het reservaat over een grote lengte begrensd door de Stiemerbeek, die met haar glashelder water gevoed wordt door bronnen en regenval. De hoedanigheid van dit water werd door de viskwekers uit de streek benut voor door hen aangelegde vijvers in de vallei.

Vijftig jaar geleden kronkelde grillig de Stiemerbeek doorheen de plaats waar nu het reservaat tot stand kwam en vormde hier en daar moerassige plekken. Een groot deel van deze vallei was overgroeid met heide die onder water kon gezet worden om op die manier ondiepe vijvers te doen tot stand komen. Alleen de zandige heuvels en de ietwat hoger gelegen kammen die boven het water uitsteken zijn oorzaak van de zonderlinge omlijning van de waterpartijen die op het plan zichtbaar wordt. De meeste vijvers werden dus in zekere mate aangelegd en hun waters worden door dijken, die steeds wat onderhoud vergen, op hun plaats gehouden. Jammer genoeg kunnen deze vijvers zonder moeite geledigd en droog gelegd worden, zodat eigenaars soms aan hun huurders de mogelijkheid lieten er weiland van te maken. Tot op heden zijn slechts in de buurt van een boerderij in de oosthoek van het reservaat op die manier de eerste stukken weiland tot stand gekomen.

Onze beheerraad werd ervan op de hoogte gebracht dat nog andere vijvers zouden verdwijnen en er werd dan besloten ter plaatse de maatregelen te bestuderen en schikkingen te nemen met het oog op de vrijwaring van dit buitengewoon belangrijk midden. Een grote activiteit

werd aan de dag gelegd en onderhandelingen werden aangeknoopt met het gelukkig gevolg dat niettegenstaande de zeer ingewikkelde vraagstukken een stevige basis voor overeenstemming kon worden bereikt.

1) *Afgesloten overeenkomst tussen onze vereniging en de gemeente Genk.*

De gemeente Genk, eigenares van 7 ha schaarhout en moeras, van 3 vijvers met eveneens een totale oppervlakte van 7 ha, evenals van bijna de totale uitgestrektheid heide en duinen die de bestaande vijvers omsluiten, stelt haar eigendommen, zijnde 130 ha ter beschikking van onze vereniging door de jacht- en visrechten voor lange termijn af te staan. Zodoende zal een bewaking kunnen doorgevoerd worden om zo nodig de rust en de orde in het reservaat te handhaven, opdat een einde zou kunnen gemaakt worden aan allerhande misbruiken, zoals kwaadwillige heidebrand, diefstal van dennen en berken, uithalen van vogelnesten en wildstroperij. Fauna en flora liggen ten prooi van alle slag ongedisciplineerde wandelaars en van een massa weinig kieskeurige zwemmers. Dank zij het akkoord dat onze vereniging met de gemeente Genk heeft kunnen afsluiten is de aankoop of de huur van private goederen die in of om de gereserveerde zone gelegen zijn ten volle gerechtvaardigd. Immers, zoals we reeds aantoonde zouden sommige waterpartijen in het centrum eerlang drooggewerkt worden en om dit te voorkomen heeft onze beheerraad besloten tot hun aankoop over te gaan.

2) *Aankoop van particuliere eigendommen die enclaves vormen in het reservaat.*

De negen verschillende vijvers die door onze vereniging werden aangekocht liggen midden in de reserve en beslaan een oppervlakte van 15 ha. Met hun omgeving vormen ze werkelijk een schilderachtig en indrukwekkend geheel. De « Grote Dilikens Weyer » onder andere, die alleen reeds 5 ha groot is zal werkelijk een revelatie zijn voor hen die in een nabije toekomst er een wandeling zullen kunnen omheen maken. Een som van 920.000 fr zal moeten kunnen bijeengebracht worden door onze vereniging met een beroep te doen op de vrijgevigheid van hen, wien het lot van onze vogels en ons eigen landschap ter harte gaat (zie blz. 47). De waarde van de verworven gronden enerzijds, en het buitengewoon botanisch en faunistisch belang van dit gebied anderzijds, rechtvaardigen ruimschoots deze financiële inspanning. Onze vereniging zal er verder op waken dat de waterpartijen die in de buurt van het reservaat liggen voor de toekomst niet verloren gaan.

- 3) *In-huur-name van particuliere goederen, gelegen in het integrale reservaat.*

Sommige particuliere eigendommen, die volstrekt niet bedreigd zijn en waarvan de eigenaars om familiale of andere redenen voorlopig de verkoop ervan aan onze vereniging nog wensen te verdagen, hebben blijk gegeven van grootmoedigheid en schitterend begrip voor onze zaak, door deze eigendommen aan ons in huur te geven voor een symbolische prijs op zeer lange termijn, met tevens de verzekering, dat ingeval van eventuele verkoop, aan onze vereniging steeds de prioriteit zou gegeven worden. Deze gelukkige schikking brengt ons in de mogelijkheid een volledige controle uit te oefenen over een oppervlakte van 70 ha die als integraal reservaat zal ingericht worden. 24 ha hiervan worden door 16 vijvers in beslag genomen, 5 ha door schaarhout en moeras, en het overige door heide, duinen en lage gebieden die in het vochtige seizoen onder water kunnen komen.

- 4) *Toezicht op particuliere eigendommen die buiten het integrale reservaat gelegen zijn.*

Zoals we hebben uiteengezet heeft de gemeente Genk al de eigendommen die ze bezit in de omschrijving ter onzer beschikking gesteld. Verschillende vijvers en private goederen, gelegen buiten het integrale reservaat, maar binnen de gemeentelijke eigendommen, zouden aan ons toezicht ontsnappen wanneer we geen akkoord met de eigenaar ervan konden afsluiten. Het was ons mogelijk alle soorten geformuleerde overeenkomsten uit te werken. Wij hebben echter voorlopig de meest eenvoudige en de meest doelmatige gekozen : Op de moerassen van Genk werd het jachtrecht en het visrecht door onze vereniging in huur genomen.

Wat de jacht betreft zijn we overtuigd een flink resultaat te hebben bereikt. Een jagersvereniging had de totaliteit van het huidige reservaat reeds gedurende vele jaren in huur. Meerdere contracten waren nog geldig voor zeer lange termijnen, met het gevolg dat het voor onze vereniging erg moeilijk was in die omstandigheden haar doel te bereiken omwille van die enclaves waarop alle toezicht zou uitgesloten zijn. We hebben met deze jagersgroep een akkoord bereikt, dat gelukkig voor beide partijen als uiterst bevredigend mag worden genoemd. o.a. :

- a) Onvoorwaardelijke opschorsing van alle jachtrechten in het integraal reservaat en het recht, zo nodig, de uitgestrektheid hiervan nog uit te breiden;

- b) Afstand van alle jachtrechten op de totaliteit der oppervlakte ten voordele van onze vereniging, die er zich toe verbindt, voor een bepaalde periode een beperkte jachtbeoefening toe te staan aan de hierbovenvermelde jagersgroep, gecontroleerd door wachters daartoe aangesteld door onze vereniging en geleid door de directieven van onze conservator.

Er zal op gelet worden de jacht niet te laten uitoefenen tijdens perioden van strenge vorst en dat bepaalde vogelsoorten die er zeldzaam voorkomen of in de streek sterk afgenomen zijn, volledig onder bescherming zullen genomen worden.

Wat de visserijrechten betreft, blijkt ons dat de genomen schikkingen de beste vooruitzichten vertonen, vermits alle vijvers in huur werden genomen door een enkel persoon en dat de visserijbeoefening volstrekt niet schaadt aan de fauna, op voorwaarde dat sommige visetende vogels burgerrecht zouden verkrijgen. De heer Houben verbindt er zich toe alle vogels die zouden voorkomen in de vijvers van de Stiemerbeek die hij in eigendom of in huur heeft, doelmatig te beschermen.

(photo W. Suctens)

Genk.
« Grote Dilikens Weyer »

Het is o.i. overbodig onze lezers aan te tonen dat de visserij zoals ze te Genk beoefend wordt enig letsel zou toebrengen aan het behoud van de fauna. Het middenvak der vijvers wordt jaarlijks uitgemaaid, zodat de open wateroppervlakten kunstmatig in stand gehouden worden tot groot voordeel van de vele watervogels zoals eenden, futen, visarenden en verscheidene andere soorten. Het opvangen van vis gebeurt in de lente ofwel in de herfst. De vijvers worden dan ontwaterd en het vrijgekomen slib komt dan voor een beperkte periode voortreffelijk ten goede aan de talrijke steltlopers die er een rijk voedselmidden zullen vinden. Inzonderheid watersnippen en ruiters komen daar rond die tijd zeer talrijk voor.

* * *

Nog weinig kenners hebben tot op heden de fauna in de omgeving van Genk grondig geprospecteerd. Wat er over bestaat aan waarnemingen hebben we grondig doorlopen, maar ze zijn eerder verouderd of erg onvolledig. Ook onze eigen waarnemingen zijn nog beperkt.

Om elke vergissing te vermijden zullen we ons beperken tot enkele waargenomen en betekenisvolle broedgevallen die we persoonlijk hebben kunnen nagaan : Roerdomp, wouwaapje, bruine kuikendief, wilde eend, winter- en zomertaling, wulp, kievit, klapekster, blauwborst, nachtzwaluw, dodaars, zwarte stern, kokmeeuw.

Bij het nalezen van onze ornithologische werken mogen we besluiten dat buiten de reeds vermelde broedvogels we er nog een groot aantal mogen aan toevoegen, waarvan werd vastgesteld dat ze, de ene al regelmatig dan de andere, als broedvogel in de streek van Genk werden vastgesteld. Laat ons hopen dat wegens de afdoende bescherming waarvan voortaan de vogels aldaar zullen genieten, we zullen getuige zijn van een vermeerdering van hun aantallen en hun nieuwe vestiging als broedvogels. Daaronder mogen we zeker vermelden : Velduil, oeverzwaluw, grutto, tureluur, korhoen, torenvalk, boomvalk, blauwe reiger, purperreiger en de fuut. Vanaf volgend jaar hopen wij de volledige lijst te kunnen publiceren van de vogels die werden waargenomen in dit nationaal reservaat.

Voor wat de zoogdieren aangaat, zullen we er een in het oog moeten houden, namelijk de muskusrat, die door haar ondermijningswerk in de dijken erge schade zou kunnen toebrengen. Meermaals spoelde het water doorheen de doorgegraven dijken van de vijvers weg, tot grote schade van de viskwekers. Wegens de myxomatose is het konijn zo goed als totaal verdwenen en een haas krijgen we er zelden te zien. De otter komt meer voor en destijds werden in de Stiemerbeek prachtige exemplaren van deze diersoort gevangen.

De reebok schijnt zich in dit gebied te kunnen thuis gevoelen, maar vermits hij er tot op heden niet de nodige rust en stilte mocht vinden, heeft hij er zich nog niet blijvend gevestigd.

Verscheidene botanische overzichten der flora van Genk werden reeds gepubliceerd. Onlangs nog in het januarinumnummer 1956 van « *Natura Limburg* » werd een belangrijk artikel opgenomen van de hand van de gezaghebbende plantenkundige de heer Gielen, over de flora der moerasen van Genk. Met de welwillende toestemming van de schrijver ontlenen wij er de volgende, zeer merkwaardige beschouwing aan :

« Het grondgebied van de gemeente Genk, tussen de Stiemerbeek, het Albertkanaal en de steenweg Hasselt-Genk, met vele vijvers en plas-sen en bijzonder rijke flora is een lievelingsoord voor de plantenliefhebbers. Hier vinden het merendeel van de planten der kalkarme Kempen hun plaats, hier is het ook dat wij de zeldzaamste waterplanten van gans het land vinden.

» Op de zandbodem van de vijvers groeit de Stekelspoorbiesvaren (*Isoëtes echinosporum*). Bijna even zeldzaam als de *Isoëtes* is het Priemkruid (*Subularia aquatica*), een kruisbloemige, nauwelijks een paar cm hoog. Deze twee plantjes horen thuis in de meren van het hoge noorden en men beschouwt ze als een aandenken door de ijstroom, die uit die streken kwam, hier achtergelaten. Als grote zeldzaamheden vinden we nog verschillende *Chara*'s en *Nitella*'s. De *Chara Braunii* is zeer zeldzaam en werd in ons land nog nergens gevonden dan in een vijver van de „Lange Waters”.

» De hiervolgende lijst van planten, die we soms aantreffen rond of in de Genker vijvers, toont ons het buitengewoon belang op botanisch gebied van deze streek : *Elatine hexandra*, *Radiola linoïdes*, *Montia fontana*, *Illecebrum verticilatum*, *Andromeda pollifolia*, *Gentiana pneumonanthe*, *Cicendia filiformis*, *Centunculus minimus*, *Utricularia vulgaris*, *Utricularia minor*, *Oxycoccus palustris*, *Lobelia Dortmanna*, *Sparganium minimum*, *Juncus filiformis*, *Cyperus fuscus*, *Pilularia globulifera*, *Lycopodium chamaecyparissus*, *Spiranthes aestivalis*. Deze laatstvermelde, zeer zeldzame plant werd hier gevonden rond 1870. Sedert vele jaren werd haar bestaan hier in 't land niet meer vermeld. De laatste jaren werd deze orchis teruggevonden rond een vijver in de richting van Beverst. »

J.C.

La Réserve Nationale de Genk

par Harold HERBERIGS,

Délégué des « Réserves Ornithologiques de Belgique ».

Ainsi que nos membres viennent de l'apprendre par la lecture du rapport annuel sur l'activité de notre Association, une énergique action des « Réserves Ornithologiques de Belgique » vient de permettre la création de la splendide réserve de Genk située immédiatement au sud de la Route nationale Hasselt-Genk.

Afin de donner une description, que nous espérons aussi parfaite que possible, du site de Genk, nous nous bornerons à effleurer le problème des négociations que nous avons entreprises pour nous étendre sur la description proprement dite du site et d'étudier les possibilités, qui s'offrent à nous, pour gérer et aménager notre réserve de telle sorte que la faune et la flore y jouissent d'une efficace protection.

Nous manquerions cependant au plus élémentaire fair-play en passant sous silence l'extraordinaire désintéressement des dizaines de personnes que nous avons contactées au cours de nos multiples négociations. Rarement une bienveillante compréhension, si manifestement déclarée, a permis à une Société d'aboutir en une affaire qui normalement pouvait se présenter comme étant inextricable. Que tous ceux qui nous aidèrent dans notre mission trouvent ici l'expression de notre plus profonde gratitude et avec nous celle de tous les vrais amis de la nature.

* * *

A l'origine les plaines de la région de Genk s'étendaient à perte de vue. En tous sens l'on découvrait des étendues à peine movimentées où la bruyère dominait. Dans les bas-fonds, toujours plus humides, une végétation arbustive composée en majorité de bouleaux, de galés ou de charmes, brisait çà et là la monotonie de ces paysages. Les vrais marais nommés « vennen » formaient autant d'îlots où se manifestait, grâce à une flore aquatique variée, une intense vie faunique.

L'aspect de ces paysages a été bouleversé de fond en comble et ce en quelques décades, suite à l'essor économique prodigieux du Limbourg. En quelques années des cités immenses ont surgi, des villages jadis isolés sont devenus des centres où règne une intense activité. Le tracé des routes et canaux a découpé les bruyères encore intactes au début de ce siècle en parcelles plus ou moins étendues. Par la suite ces superficies ont été converties en sapinières sur les parties hautes et sèches et en prés ou terres de culture dans les parties plus humides. Un quart de siècle

a suffi pour réduire à peu de chose l'aspect primitif de notre belle Campine. Un enfant campinois qui aurait abandonné sa province avant la Grande Guerre et la reverrait aujourd'hui, aurait peine à croire qu'il s'agit de ce calme et paisible pays qui inspira une vraie école de paysagistes « les peintres de la bruyère ». Pour le vrai Campinois le Limbourg

(Copyright M. Verbruggen)

Zwarte Stern — (Chlidonias nigra) — Guifette noire.

a perdu son âme. L'utilitarisme triomphant a tout dévoré. Le moment est proche où nous chercherons en vain une étendue caractéristique de bruyères tant vantée et dont on parle comme si elles étaient éternelles, alors que tout est mis en œuvre pour les détruire sans merci. Nous osons croire que notre Association par la création de la Réserve Nationale de Genk, aura mis un frein à cette œuvre de destruction et que in extremis les rares bruyères plus ou moins intactes, qui subsistent encore, seront jalousement conservées et défendues par ceux qui en ont les moyens et sur qui pèse cette responsabilité.

Notre éditeur, Monsieur Snoeck, a consacré ses meilleurs soins à la publication d'un plan (voyez page 32) comprenant l'ensemble de la zone réservée. Ce plan, ainsi que les photos illustrant cet article, aideront nos lecteurs à se faire une idée de l'aspect et de l'emplacement de notre réserve, qui de forme plutôt allongée (2 ½ km) couvre approximativement 220 Ha. Les $\frac{3}{4}$ du site sont situés sur le territoire de la commune de Genk, le $\frac{1}{4}$ restant sur celui de la commune de Diepenbeek.

Le Stiemerbeek limite, sur une assez grande distance, la réserve au sud. Cette rivière, alimentée par des sources ou des eaux pluviales, est très limpide. C'est cette qualité qui fut exploitée par des pisciculteurs pour créer dans cette vallée de nombreux étangs.

La réserve que notre Association vient de créer était, il y a quelque cinquante ans, une vallée où serpentait capricieusement le Stiemerbeek qui y formait, par endroits, des zones marécageuses. Mais la majeure partie de cette dépression était recouverte de bruyères qui furent partiellement immergées pour y créer des étangs. Seules les dunes sablonneuses et les crêtes plus élevées qui dépassent le plan d'eau, peuvent expliquer, comme on peut le constater sur le plan, les bizarres contours de tous ces miroirs d'eau.

La majeure partie des étangs est donc artificielle et leurs eaux sont retenues par des digues qui nécessitent un entretien constant. Malheureusement, ils peuvent facilement être vidés et asséchés avec la conséquence que certains propriétaires ont permis à leurs locataires de les convertir en prés. Jusqu'ici ce n'est qu'aux abords immédiats d'une ferme située en bordure est du site que les premiers prés ont été aménagés.

Notre Conseil d'Administration, ayant été informé de ce que d'autres étangs allaient disparaître, décida d'étudier sur place les mesures à prendre pour sauver l'entièreté d'un site si remarquable. D'actives négociations eurent lieu et dès l'abord, malgré la complexité du problème, des bases solides d'accord ont été trouvées. Etudions maintenant plus en détail les différents accords conclus.

1) *Accord conclu entre notre A.S.B.L. et la commune de Genk.*

La commune de Genk propriétaire de quelque 7 Ha de taillis et marécages, de trois étangs totalisant 7 Ha également, ainsi que de la presque totalité des bruyères et des dunes qui encadrent les étangs, met ses biens, 140 Ha, à la disposition de notre Association. C'est-à-dire que les droits de chasse et pêche nous sont remis pour une longue période. De ce fait, un gardiennat est autorisé afin de sanctionner en cas de besoin tout acte nuisant à la tranquillité ou la prospérité de la réserve. Ainsi sera mis fin à une série d'actes de vandalisme dont les principaux sont : incendies volontairement allumés afin de brûler tous les ans la presque totalité des bruyères; abattage systématique des rares sapins et bouleaux; dénichage de nids d'oiseaux; braconnage, etc. La faune et la flore souffrent beaucoup de la présence permanente de promeneurs auxquels s'ajoutent, en été, une foule de baigneurs fort peu scrupuleux.

Grâce à l'accord conclu entre la commune de Genk et notre Association, *l'achat* ou *la location* de biens privés, inclus dans ou situés en bordure de la zone réservée, peuvent pleinement se justifier.

Comme nous l'avons signalé précédemment, certains étangs, situés en plein cœur de la future réserve, risquaient d'être asséchés à brève échéance. Pour éviter le pire, notre Conseil d'Administration décida de procéder, si possible, à leur achat.

2) *Achat de biens privés faisant partie de la réserve intégrale.*

Le groupe d'étangs, que notre Association vient d'acquérir en pleine propriété, est situé dans la partie centrale de la zone réservée. Au nombre de neuf, ils totalisent 15 Ha et forment un ensemble aussi impressionnant que pittoresque. Parmi eux, le « Grote Dilikens Weyer », d'une superficie de 5 Ha, émerveillera tous ceux qui pourront parcourir ses rives.

La somme totale, y compris les droits, que notre Association a dû couvrir par un appel de fonds, atteint 920.000,- F (voyez p. 47).

La valeur agricole des biens acquis d'une part et l'énorme intérêt botanique et faunique du site d'autre part, justifient cette dépense importante. Au cas où d'autres étangs, situés à proximité de la réserve intégrale seraient menacés de disparition, notre Association étudiera les mesures à prendre pour éviter leur assèchement.

3) *Location de biens privés situés dans la réserve intégrale.*

Certains biens privés n'étant nullement menacés et leur propriétaire ayant, pour des raisons d'ordre familial, exprimé temporairement le désir

de ne pas vendre, ont cependant consenti avec générosité et un admirable esprit de compréhension à nous les louer, parfois pour une somme symbolique, et ce pour une très longue période en nous donnant priorité d'achat en cas de vente. Par cet heureux arrangement nous disposons et contrôlons, d'une manière absolue, une zone qui sera aménagée en *réserve intégrale* et qui s'étend sur environ 70 Ha. Cette réserve comprend 16 étangs, totalisant 24 Ha; 5 Ha de taillis et marécages et le reste est composé de vastes bruyères, de dunes et de dépressions inondées saisonnièrement.

4) *Contrôle de biens privés situés en dehors de la réserve intégrale.*

Comme nous venons de l'exposer précédemment, la commune de Genk a mis la totalité des biens qu'elle possède dans le périmètre tracé sur le plan à notre disposition. De nombreux étangs, propriétés privées, situés en dehors de la réserve intégrale mais inclus dans la bruyère communale, peuvent échapper à notre contrôle sauf en cas d'accord avec leur propriétaire. De nombreuses formules s'offraient à notre Association. Nous avons adhéré à celle qui était temporairement la plus facile à réaliser et offrait à notre A.S.B.L. des possibilités immédiates.

Les étangs de Genk sont loués pour la chasse et la pêche.

En ce qui concerne la chasse, disons immédiatement qu'un accord particulièrement satisfaisant a été atteint. Un groupement de chasseurs louait depuis de nombreuses années la totalité de l'actuelle réserve. Certains baux étaient rédigés pour une très longue durée avec la conséquence que notre Association n'aurait pu réaliser ses objectifs, la réserve étant en ce cas grèvée d'enclaves où tout contrôle était impossible. Très heureusement, dans l'intérêt général, et avec un parfait esprit sportif, ce groupement cynégétique vient de conclure avec notre Société l'accord suivant :

- a) Cession inconditionnelle des droits de chasse dans la réserve intégrale et possibilités d'extension de cette dernière en cas de besoin.
- b) Cession de tout droit de chasse sur la totalité de la zone réservée au profit exclusif de notre A.S.B.L. qui s'engage, pour une période déterminée, à autoriser en dehors de la réserve intégrale au groupement précité une chasse limitée et contrôlée par des gardes émanant de notre Association, le tout placé sous le contrôle permanent de notre conservateur.

Il sera veillé à ce que toute chasse soit interdite en cas de gros froids, ainsi que le tir de certaines espèces rares ou localement menacées.

En ce qui concerne les droits de pêche, la situation nous semble également très favorable vu que l'exploitation de ces étangs, loués par un seul exploitant, se fait sans dommage pour la faune à condition que certaines espèces piscivores ne soient pas pourchassées. Monsieur Houben, l'actuel locataire des étangs du Stiemerbeek, s'est engagé à protéger efficacement tous les oiseaux qui pourraient peupler les eaux qu'il possède en propriété ou en location.

Il est utile de signaler à nos lecteurs que la pisciculture, telle qu'elle se pratique à Genk, n'est nullement préjudiciable au maintien de la faune. Par exemple, les étangs sont annuellement faucardés ce qui fait que des surfaces libres de végétation sont artificiellement maintenues au grand avantage de certains oiseaux d'eau, tels les canards, les grèbes, l'aigle-pêcheur et bien d'autres espèces. La récupération du poisson se pratique, soit au printemps, soit en automne. Les étangs sont alors partiellement vidés et conviennent à nombre d'échassiers qui y trouvent une table richement servie. En particulier, les bécassines et les chevaliers y abondent à ces époques.

* * *

Genk : « Grote Duivel Kuil ».

(Photo W. Suetens)

A notre connaissance, rares sont les naturalistes qui ont étudié d'une manière suivie la faune de la région de Genk. Nous avons cependant recherché avec soin les différentes observations qui y ont été faites, mais elles sont pour la plupart ou déjà anciennes ou très fragmentaires. Nos observations personnelles sont très limitées. Nous nous bornerons donc, pour éviter toute erreur, à signaler la nidification de quelques espèces intéressantes que nous avons contrôlées cet été. Citons : le butor étoilé, le butor blongios, le busard des marais, le col-vert, les sarcelles d'été et d'hiver, le courlis, le vanneau, la pie-grièche, la gorge-bleue, l'engoulevent, le grèbe castagneux, la guifette noirâtre et la mouette rieuse. Si nous consultons les études ornithologiques en notre possession, on y trouve, en dehors des espèces déjà citées, de nombreux oiseaux qui doivent être considérés comme des nicheurs occasionnels ou qui peuplaient le site de Genk jusqu'à une date relativement récente. Espérons qu'avec la protection efficace qui leur sera accordée désormais, ces espèces deviendront plus nombreuses ou réapparaîtront comme nidificateurs. Citons : le hibou des marais, l'hirondelle de rivage, la barge à queue noire, le chevalier gambette, le coq de bruyère, la crècerelle, le hobereau, le busard cendré, le héron cendré, le héron pourpré et enfin le grand grèbe.

Nous espérons pouvoir publier, dès l'an prochain, la liste complète des espèces dont la présence aura été contrôlée dans la réserve nationale.

Parmi les mammifères signalons un animal fort nuisible qui commet de gros dégâts en minant de galeries les digues : il s'agit du rat musqué. Des écoulements d'eau se produisent fréquemment au grand dam des pisciculteurs. Le lapin, depuis l'apparition de la myxomatose, a pratiquement disparu. Le lièvre s'est fait rare. La loutre est souvent signalée et de beaux spécimens ont été capturés dans le Stiemerbeek. Enfin le chevreuil semble rechercher ces lieux, mais n'y trouvant pas le repos nécessaire, les abandonne le plus souvent.

De nombreuses études botaniques ont par contre été publiées en ce qui concerne la flore de Genk. Récemment, la revue « Natura-Limburg » consacre, dans son numéro de janvier 1956, une place importante à l'article de l'éminent botaniste Monsieur Gielen et concernant la flore des marais de Genk. Nous empruntons à cet article, avec l'autorisation de son auteur, les quelques remarquables observations suivantes : « Le territoire communal de Genk, situé entre le « Stiemerbeek », le Canal Albert et la Chaussée d'Hasselt à Genk où sont situés de nombreux étangs et marécages, est un des paysages les plus recherchés par les botanistes, vu la grande richesse de sa flore. Nous y trouvons les plantes caractéristiques des terrains peu calcaires, propres à la Campine. Mais ce sont avant tout les plantes aquatiques, dont plusieurs sont extrêmement rares dans notre pays, qui méritent notre attention.

» Les fonds sablonneux de certains étangs permettent la croissance de *Isoëtes echinosporum*, plantes extrêmement rares ainsi que *Subularia aquatica* minuscule, crucifère qu'on ne rencontre nulle part ailleurs dans notre pays. Certains botanistes sont d'avis que ces plantes, qu'on ne trouve que dans les marais du Haut-nord, seraient des reliques des périodes glaciaires. Les groupes *Chara* et *Nitella* comprennent des plantes rarissimes, et nous citons, en particulier *Chara Braunii* unique en cet endroit pour notre pays. »

Voici encore quelques plantes peu communes, prises au hasard dans la liste publiée par « *Natura-Limburg* » : *Elatine hexandra*, *Radiola linoïdes*, *Montia fontana*, *Illecebrum verticillatum*, *Andromeda polifolia*, *Gentiana pneumonanthe*, *Cicendia filiformis*, *Centunculus minimus*, *Utricularia vulgaris*, *Utricularia minor*, *Oxycoccus palustris*, *Lobelia Dortmanna*, *Sparganium minimum*, *Juncus filiformis*, *Cyperus fuscus*, *Pilularia globulifera*, *Lycopodium chamaecyparissus*, *Spiranthes aestivalis*. Cette dernière, orchidée, disparue depuis 1870 dans notre pays, a été redécouverte ces dernières années, autour d'un étang proche du canal Albert.

EERSTE LIJST DER GIFTEN VOOR DE AANKOOP
VAN HET GENKRESERVAAT

PREMIERE LISTE DES SOUSCRIPTIONS RECUEILLIES EN FAVEUR
DE L'ACHAT DE LA RESERVE DE GENK

LAUNOIT, Comte J.J. de	Bruxelles	100.000
LIPPENS, R.	Beernem	100.000
SOLVAY, Ernest-John	Bruxelles	100.000
TOURNAY-SOLVAY, E.	Florenville	100.000
LIPPENS, Comte L.	Knokke	50.000
BREE, F. van	Uccle	25.000
Entreprises DECLOEDT	Bruxelles	25.000
ROYAL TOURING CLUB DE BELGIQUE	Bruxelles	25.000
UNION MINIERE DU HAUT KATANGA	Elisabethville (C-B)	20.000
WITTOUCK, J.	Bruxelles	20.000
ADMINISTRATION CENTRALE DE LA BANQUE DE LA SOCIETE GENERALE	Bruxelles	10.000
COMPAGNIE DES METAUX d'OVERPELT LOMMEL et de CORPHALIE	Bruxelles	10.000
Naamloos	Antwerpen	10.000
MINES ET FONDERIES « VIEILLE MONTAGNE »	Angleur	10.000
SOCIETE GENERALE DE BELGIQUE	Bruxelles	10.000
SOCIETE GENERALE METALLURGIQUE	Hoboken	10.000
SOLVAY, P.	Woluwe-St-Pierre	10.000
WITTOUCK, P.	Bruxelles	10.000

CHARBONNAGES DE HOUTHALEN	Bruxelles	8,500
ANDRE DUMONT	Waterschei	8,500
S.A. COCKERILL-OUGREE (CHARBONNAGES DU)	Zwartberg	8,000
Anonyme	(Prov. Antwerpen)	5,000
Anonyme		5,000
BOES	Alken	5,000
CAILLIE, Ed. van	Brugge	5,000
CLAES, Ch.	Le Bruly	5,000
DIERENBESCHERMING	Antwerpen	5,000
EMSENS, Jean	Bruxelles	5,000
FRANCQUI, P.	Uccle	5,000
GERMANES, G.	Bruxelles	5,000
GHELLINCK, Chevalier Chr. de	Zwijnaarde	5,000
JACOBS, Jan	Antwerpen	5,000
MARTENS, J.	Zutendaal	5,000
SMET de NAEYER, H. de	Gent	5,000
VAXELAIRE, Baron	Bruxelles	5,000
SMET, G. de	Gent	2,500
VERHELST, P.	Oudenburg	2,500
DAUMERIE, L.	Bruxelles	2,000
FRANÇOIS, M.	Bruxelles	2,000
HOLLEBEKE, M. van	Roeselare	2,000
JOLLY, A.	Ittre	2,000
ACKERMANS, J.	Antwerpen	1,000
Anonyme	Oost-Vl.	1,000
BROUCHOVEN de BERGEYCK, Comte P. de	Antwerpen	1,000
CAMPION, M.	Bruxelles	1,000
CROY, S.A.S. la Princesse de	Rumillies	1,000
CUYPERS, J.	Herentals	1,000
DRORY, M.	Merelbeke	1,000
DUPONT, P.L.	Arendonk	1,000
ELST, Ch. van der	Antwerpen	1,000
EMSENS, Jacques	Bruxelles	1,000
ENCKELS, R.	Herk-de-Stad	1,000
JACOBS, F.	Bruxelles	1,000
JADOT, P.	La Hulpe	1,000
JOLLY, R.	Ittre	1,000
LIPPENS, P.A.H.	Knokke	1,000
MEURISSE, J.	Antwerpen	1,000
MONBALLIU, Alb.	Brugge	1,000
Naamloos	Antwerpen	1,000
OLAERTS, G.	Genk	1,000
PARC, Vicomte G. du	Bruxelles	1,000
SADELEER, L. de	Rauw-Mol	1,000
SOMER, A. de	Vosselaar	1,000
SONNEMANS, Mad.	Bruxelles	1,000
SPETH, J.	Antwerpen	1,000
SPETH, Ch.	Antwerpen	1,000
SPETH, Fr.	Antwerpen	1,000

VANDEPUT, Ateliers	Genk	1.000
VONDEL, Brasserie	Meulebeke	1.000
WELLENS, Mlle. Eug.	Lummen	1.000
WITTE, A. de	Lauwe	1.000
AA, R. van der	Antwerpen	500
BATAILLE, C.	Basècles	500
BISSCHOP, Dr. D. de	Antwerpen	500
BRAUN, R.	Melle	500
DELMEE, Chanoine	Kain	500
DUMONT, Dr. R.	Bruxelles	500
HALFLANTS, P.	Lubbeck	500
HALLEUX, P. de	Brugge	500
JONGHE d'ARDOYE, Comte de	Uccle	500
MARECHAL, M.	Auvélais	500
ORNITHOLOGUES LIEGEOIS	Liège	500
POURTOIS, A.:	Auvélais	500
RODTS, A.	Leffinge	500
ROMBAUT, L.,	Antwerpen	500
SAVOYE, A. de	Soignies	500
SEYS, O.	Ieper	500
TERLINDEN, Baron	Elewijt	500
WAERSEGGERS, L.,	Lede	500
WILLEMS, Alf.	Knokke	500
BOUSSON, Em.	Uccle	400
CALOEN, Baron R. van	St. Andries	400
COUNE, E. de	Sibret	500
DECASTIAUX, R.	Bruxelles	250
DIDIER, P.	Ixelles	250
DRIESSCHE, Not. G. van	Hamme	250
HUYSKENS, G.	Stabrock	250
NATIONALE VERENIGING LERAARS BIOLOGIE	Wezembeek-Oppem	250
POT, T.H.	Brasschaat	250
ROOSE, J.	Jette-Brussel	250
SAEDELEER, H. de	Ukkel	250
SOLY, J.	Antwerpen	250
STANDAERT, Dokter L.	Kalmthout	250
ANSEMBOURG, Comtesse d'	Hex	200
BENEDEN, Alf. van	Jupille	200
BRADFER, A.	Uccle	200
BRECKPOT, Not. W.	Aalst	200
DEKEYSER-BUYSSSE, Mad.	Gent	200
DEVOS-GEVAERT, Mlle	Gent	200
MARFURT, L.	Antwerpen	200
RUELLE, J.	Forest	200
SCHOTTE, Mad. H.	Aalst	200
VANDAEL, Mevr.	Antwerpen	200
VERBRUGGEN, M.	Deurne	200
VIENNE, Not. L.	Ath	200
EECKHOVEN, van	Antwerpen	150

RAPAILLE, J.B.	Mons	150
VERSCHUREN J.	Bruxelles	150
ACKER, M.L. van	Gent	100
BASTIEN, P.	Frasnes-lez-Buissenal	100
BENEDEN, G. van	Spa	100
BENEDEN, H. van	Jupille	100
BENEDEN, S. van	Jupille	100
BENEDEN-COLETTE, Mme van	Jupille	100
BLOMMAERT, Mlle	Herselt	100
BOSSIER, M.	Assebroek	100
BOUHON, M.	Modave	100
CASIER, F.	Gent	100
CEYSSENS, Fr.	Lummen	100
CONVENT, Adh.	Zeveneken	100
CUYPERS, E.H.	Essen	100
DAMBIERMONT, J.L.	Verlaine	100
DECLERCQ, C.	Antwerpen	100
DOESBURG, W. van	Uccle	100
FRANÇOIS-VAN BENEDEN	Lusambo-Kasai (C.B.)	100
GEURDEN, L.	Gent	100
GIELISSEN, Mevr.	Antwerpen	100
GILLET, D.	Bruxelles	100
GOOSSENS, Fr.	Merksem	100
GRIMMELPREZ, F.	Oostvleteren	100
HOLLANDE, J.	Kortrijk	100
LABBE, M.	Bruxelles	100
LAERE, J. van	Kortrijk	100
LAUDE, N.	Antwerpen	100
MAHO, Fr.	Hove	100
PAIGE, Mevr. le	Herentals	100
PETIT, M.	Charleroi	100
POMMERENKE	Jupille	100
« PRO JUVENTUTE »	Ottignies	100
RIDDER, M. de	Dilbeck	100
ROELS van KERCKVOORDE	Lovendegem	100
RONSE, L.	Ieper	100
SERWY, C.	Bruxelles	100
STRAETMANS, Dr R.	Bruxelles	100
WAELEBERS J.	Kerkhoven	100
WOUTERS, A.	Deurne	100
ZBROZEK.E. de	Bruxelles	100
BERTEN, J.	Ieper	—
BIE, J. de	Brussel	—
BRACHET, Ph.	Boitsfort	—
CUYPERS, C.	Nijlen	—
GOURSKI, G.	Bruxelles	—
JOACHIM - DURAY	Lives-sur-Meuse	—
QUESTIAUX	Dinant	—
REMUE, J.	St. Amandsberg	—
VELDE, K. van de	Brussel	—

Provinciaal Comité van Limburg

Op 30 november had in de Conferentiezaal te Hasselt de eerste vergadering plaats van het Provinciaal Comité van Limburg.

Onder het Voorzitterschap van de heer Gouverneur Roppe werd het Comité, waarvan de lijst der leden hierna volgt, officieel ingesteld.

In de loop van deze zeer belangrijke vergadering gaf de heer Harold Herberigs, Afgevaardigde van de « Belgische Vogelreservaten », een algemene uiteenzetting met betrekking tot het vraagstuk van de instandhouding der Limburgse natuurgebieden. Verscheide maatregelen, er toe strekkend de oprichting van enkele uitgestrekte natuurreservaten in de hand te werken, waren het onderwerp van een belangrijke discussie.

De heer Roppe, Gouverneur, zegde de vergadering de medewerking toe van de Provinciale Overheden, en sprak zijn persoonlijke gehechtheid uit aan de zaak van de bescherming der Limburgse natuurgebieden.

Tijdens de bijeenkomst werd een beperkt comité samengesteld, belast met de lopende zaken. De namen van de leden van bedoeld Comité bevinden zich eveneens hierna.

Het Beperkt Comité kwam op zijn beurt in vergadering bijeen op 6 december laatstleden, te Hasselt.

Door de oprichting van dit belangrijk Provinciaal Comité hopen wij het vertrouwen te winnen van de gehele Limburgse bevolking, een uitgebreide campagne tot een goed einde te brengen, die dan in de eerste plaats het werk van de Limburgers zal zijn, ondersteund door onze Vereniging in de mate van haar mogelijkheden.

Le Comité provincial du Limbourg

Le 30 novembre 1956 eut lieu, en la salle des Conférences à Hasselt, la première réunion du Comité Provincial du Limbourg.

Sous la Présidence de Monsieur le Gouverneur Roppe, le Comité, dont la liste des membres figure ci-après, fut officiellement constitué.

Au cours de cette très importante réunion le délégué des « Réserves Ornithologiques de Belgique », Monsieur Harold Herberigs, fit un exposé général concernant le problème de la sauvegarde des sites limbourgeois. Différentes mesures, susceptibles de favoriser la création de quelques importantes réserves naturelles, firent l'objet d'une intéressante discussion.

Monsieur Roppe, Gouverneur, assura l'assemblée du concours des Autorités Provinciales et, personnellement, de son attachement à la cause de la protection des sites limbourgeois.

Au cours de cette réunion, un Comité Restreint, chargé des affaires

courantes, fut constitué. Les noms des membres de ce Comité figurent également ci-après.

Le Comité Restreint se réunit à son tour, le 6 décembre dernier, à Hasselt.

Par la création de cet important Comité Provincial, nous espérons gagner la confiance de toute la population limbourgeoise et voir mener à bonne fin une vaste campagne qui sera, avant tout, l'œuvre des limbourgeois, soutenue par notre Association dans la mesure de ses moyens.

LEDENLIJST VAN HET PROVINCIAAL COMITE VAN LIMBURG
LISTE DES MEMBRES DU COMITE PROVINCIAL DU LIMBOURG

M.M.

ROPPE, Gouverneur van de Provincie		Gouverneur de la Province
GRUYTERS, Bestendig Agevaardigde	Hasselt	Député Permanent
NARTUS, Bestendig Afgevaardigde	Hoelselt	Député Permanent
BIJNENS, Burgemeester	Genk	Bourgmestre
BOLLEN, Burgemeester	Hasselt	Bourgmestre
DIRIKEN, Burgemeester	Tongeren	Bourgmestre
SCHEEPERS, Burgemeester	St-Truiden	Bourgmestre
VANDERDONCK, Burgemeester	Maaseik	Bourgmestre
Hare Hoogheid Prinses de MERODE,	Lanaken	S.A.S. la Princesse de MERODE.
CH. WELLENS,	Hasselt	
BODEUX, Inspecteur van Waters en Bossen, Lid van de Koninkl. Commissie voor Landschappen en Monumenten.	As	Inspecteur des Eaux et Forêts Membre Commission Royale Monuments et Sites
MOONS, Directeur van Stedebouw	Hasselt	Directeur des Services Urbanistiques
SCHOON, Directeur van Bruggen en Wegen	Hasselt	Directeur des Ponts et Chaussées
EEN AFGEVAARDIGDE van de « Vlaamse Toeristen Bond »		UN DELEGUE du « Vlaamse Toeristen Bond »
EEN AFGEVAARDIGDE van de « Koninklijke Touring Club »		UN DELEGUE du « Royal Touring Club »
GIELEN, Lid van de Koninkl. Commissie Voor Landschappen en Monumenten	Genk	Membre Commission Royale Monuments et Sites
SPAAS, Lid van de Koninkl. Commissie Voor Landschappen en Monumenten	St-Huibrechts/ Lille	Membre Commission Royale Monuments et Sites
SCHAETZEN, Ridder E. de, Senator	Tongeren	Chevalier, Sénateur
JANSEN, Eerw. Pater Landewald	Heusden	Révérénd Père Landewald
J. BOES	Alken	
CEYSSENS	Lummen	

HIEMELEERS

INDEKEU

L. NEF

Mevrouw PALMERS de TERLAMEN

Mijnheer PALMERS de TERLAMEN

REYCHEL, van

THEELEN

TORNACO, Baron de

St-Lambrechts/

Herk

Neeroeteren

Genk

Zolder

Zolder

Hasselt

Hasselt

Voort

LEDEN VAN HET BEPERKT COMITEIT
LISTE DES MEMBRES DU COMITE RESTREINT

De Heer NARTUS,

Eerw. Pater Landewald JANSEN.

De Heer BODEUX.

De Heer GIELEN,

De Heer HIEMELEERS.

De Heer NEF.

Déjà l'eau affleure — Réserve Nationale d'Harchies
Grondverzakkingen — Nationaal reservaat van Harchies.

(Photo Paternoster)

La Réserve Nationale d'Harchies

par Paul SIMON,

Conservateur de la Réserve d'Harchies.

Comme nous avons eu le plaisir de l'annoncer dans notre bulletin précédent, un accord avait été réalisé entre la Direction des Charbonnages de Bernissart, d'une part et Messieurs Lahaut et Macau, d'autre part.

Cet accord nous permettait de créer sur le vaste site marécageux d'Harchies-Pommerœul, une réserve d'un intérêt extraordinaire.

L'acte définitif, par lequel notre Association obtient un contrôle intégral de quelque 500 Ha, fut signé et enregistré le 27 avril dernier.

Depuis une série de mesures fut prise pour améliorer le contrôle et la surveillance de la réserve. C'est ainsi que certaines enclaves fort gênantes sont en voie d'élimination.

Ajoutons que Messieurs Lahaut et Macau ont eu la bienveillance de mettre leurs chasses, situées en bordure de la réserve, à notre disposition, pour qu'une protection ornithologique plus parfaite encore puisse y être exercée. Nous leur en sommes infiniment reconnaissants.

Essayons maintenant de donner une description du milieu et des hôtes qui le peuplent.

LE MILIEU

Nés d'affaissement miniers, les marais d'Harchies étaient à l'origine des prés et des terres de culture d'excellente qualité. Certaines fermes, aujourd'hui partiellement englouties, témoignent du récent envahissement des eaux. Cet envahissement, échelonné sur une longue période, modifie progressivement la flore de ces terrains et crée une diversité de milieux qu'il est intéressant d'étudier. La photo, que nous publions en page 53, constitue à cet égard un excellent document.

Un terrain agricole, voué à l'immersion, devient d'abord pré humide. Les herbes sapides, tant recherchées du bétail, sont envahies par des plantes caractéristiques des terrains acidifiés, en particulier les menthes, la reine des prés, les renoncules, les consoudes, la salicaire et surtout l'oseille sauvage.

Si la progression des eaux est très lente, le jonc apparaît. Il finira par dominer les plantes précédentes sauf l'oseille qui résiste fort bien à l'eau. La nappe liquide apparaît déjà en surface. C'est le milieu idéal pour les échassiers, qui est né. Par contre, si l'envahissement des eaux est rapide, le jonc ne se fixe même pas. Presque sans transition, une

multitude de petits roseaux et de prêles dont la diversité des espèces serait trop longue à énumérer ici, éliminent toute autre végétation.

Ce milieu, qui couvre à Harchies des dizaines d'hectares, est plutôt pauvre du point de vue ornithologique (voyez la partie gauche de la photo page 53). Les saules, qui ont persisté jusqu'à maintenant, commencent à dépérir. Les plus vieux d'abord, les taillis ensuite, comme nous le montre également notre document.

Dans sa troisième phase, la flore, baignant dans une eau déjà profonde de 15 à 30 cm., est composée presque uniquement de massettes et de laïches. C'est le paradis des foulques, du râle d'eau et des poules d'eau. Enfin, à partir de 50 cm d'eau et davantage, le grand roseau domine et couvre de vastes étendues. Lui aussi dépérit quand les eaux dépassent 1 m. de profondeur. Selon le relief du fond des zones moins profondes gardent leur végétation de roseaux comme nous le voyons sur la photo publiée page 58. Ce dernier et vaste milieu est le plus intéressant de toute la réserve. Il héberge, au cours de la bonne saison, nombre de nidificateurs rares et sert d'abri à quantité d'Anatidæ quand la bise glaciale fait pencher ses masses de tiges frêles et sèches. Nous ne croyons pas qu'il existe en Belgique de plus importantes surfaces couvertes de roseaux.

Là, où la flore herbacée a totalement disparu, les eaux libres, où croissent des mousses fixées ou flottantes, hébergent les oiseaux piscivores.

En résumé nous trouvons à Harchies cinq milieux différents qui ont plus ou moins leur faune propre : le pré humide, les champs de joncs ou de bas roseaux, les massettes, les grands roseaux et enfin l'eau libre. Si nous y ajoutons quelques 80 Ha d'anciens terrils plats, envahis par des arbustes, charmes, saules, bouleaux, ainsi que des plantes basses : orties, et en particulier les tusillages et les bosquets de saules ou d'aubépines disséminés çà et là, il faut convenir que cette réserve possède une flore extrêmement variée et conséquemment sa faune s'en trouve grandement favorisée.

Chaque milieu, que nous avons brièvement étudié, possède une faune propre où dominent en particulier celles ornithologique, entomologique ou ichtiologique. Seules les mammifères sont très modestement représentés. Signalons cependant que des loutres et putois vivent à Harchies et que le rat musqué y a fait son apparition.

Essayons maintenant de grouper toutes les observations ornithologiques qui ont été faites dans la réserve ces dernières années. Parmi les documents que nous possédons, signalons entr'autres les études de Messieurs de Maerschalk, Nef et Dachy.

La liste des oiseaux nidificateurs, publiée ci-dessous, ne doit pas être considérée comme étant définitivement close. En effet, outre que peu d'observations ont été faites sur place, le milieu se prête assez mal à des excursions régulières et tout porte à croire que de nombreuses espèces seront homologuées par la suite comme se reproduisant à Harchies.

A. Espèces dont la nidification a été dûment contrôlée.

Grèbe huppé, grèbe castagneux.

Héron cendré, butor étoilé, butor blongios.

Canard col-vert, canard souchet, sarcelle d'été, sarcelle d'hiver.

Busard des marais, épervier, cresserelle.

Perdrix, caille, faisan.

Râle d'eau, marouette ponctuée, poule d'eau, foulque.

Vanneau, petit gravelot.

Ramier, tourterelle des bois.

Coucou, martin-pêcheur.

Chouette chevêche.

Pic vert, pic épeiche.

Grive draine, grive musicienne, merle noir, motteux cendré, traquet tarier, traquet rubicole, rouge-queue à front blanc, rouge-queue noirâtre, rossignol, gorge bleue, rouge-gorge.

Accenteur mouchet.

Fauvette grisette, fauvette babillarde, fauvette des jardins, fauvette à tête noire, pouillot véloce, pouillot fitis.

Locustelle de Savi, locustelle tâchetée, rousserolle turdoïde, rousserolle des roseaux, rousserolle des marais, rousserolle phragmite, hippolaïs contrefaisant.

Troglodyte.

Gobe-mouche gris.

Alouette des champs.

Pipit des prés, pipit des arbres.

Bergeronnette jaune, bergeronnette des ruisseaux, bergeronnette grise.

Pie grièche écorcheuse.

Mésange charbonnière, mésange bleue, mésange des saules, mésange à longue queue.

Grimpereau.

Corneille noire, choucas, pie, geai.

Etourneau, loriot.

Pinson chanteur, linotte, moineau domestique, moineau friquet, verdier.
Bruant jaune, bruant des roseaux.

Cette liste comprend donc 80 espèces, ce qui est déjà un chiffre élevé pour un milieu déterminé.

B. *Espèces dont la nidification est probable.*

Les espèces énumérées ci-dessous ont été plusieurs fois observées en période de nidification et tout porte à croire que des preuves irréfutables de leur nidification viendront confirmer nos suppositions. Citons :

Le fuligule milouin.

Le faucon hobereau.

Le râle des genêts.

Le chevalier gambette, la bécassine des marais.

La guifette noire.

Le pigeon colombin.

Le hibou moyen-Duc.

L'alouette huppée.

La mésange nonnette.

Le chardonneret élégant.

Le bruant pryer, le bruant ortolan.

En dehors des espèces précitées, il est utile de signaler que la réserve est fréquentée par quantité d'oiseaux migrateurs. Nous avons noté ici quelques espèces particulièrement intéressantes qui y ont été observées :

Le grèbe à cou noir. (Herberigs.)

Le grand cormoran. (Macau, Herberigs.)

Le héron pourpré.

Le cygne chanteur, le cygne de Bévick, le cygne muet (six oiseaux adultes ont séjourné tout le printemps et le début de l'été '56).

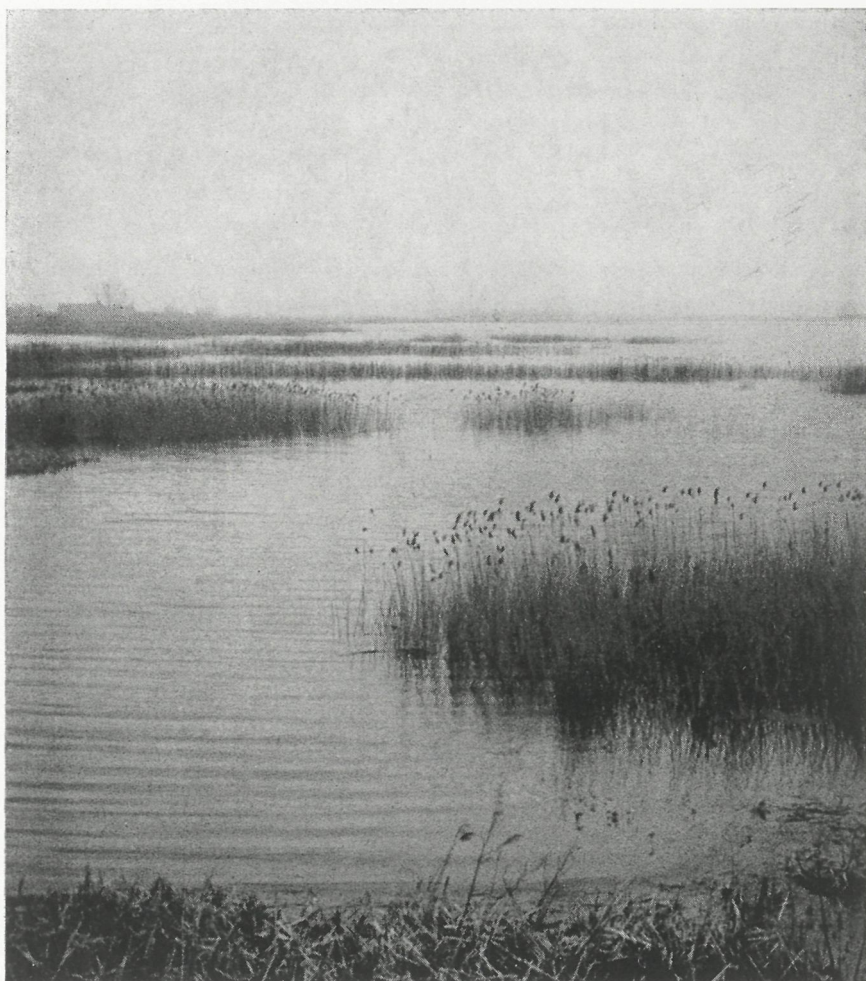
Le morillon à iris blanc (capturé dans un fossé en '55), le garrot à œil d'or (deux oiseaux victimes de l'hiver '56).

Le pluvier guignard (trois individus abattus hors d'une bande de 15 en octobre '55).

Le chevalier combattant (nombreux au printemps, y compris des mâles en livrée).

La balbusard fluviatile (trois individus le même jour mars '55). (Herberigs.)

Enfin, deux observations très remarquables : un couple d'échasses blanches a fait un essai de nidification en mai 1955. (de Maerschallck, Dachy, Nef et Simon.) Un couple de mésanges à moustaches a été observé à deux reprises cet été. Ce rarissime oiseau pourrait trouver à Harchies dans les vastes champs de roseaux, un milieu lui convenant parfaitement. (Herberigs.)

(Photo Paternoster)

*Ici se reproduit le Grèbe Huppé — Réserve Nationale d'Harchies
Het dorado van de fuut — Nationaal reservaat te Harchies*

Ce rapide tour d'horizon permet à nos lecteurs de se faire une idée de l'intérêt ornithologique extraordinaire de la réserve.

Nous espérons, que le gardiennat renforcé et les mesures prises, seront de nature à assurer en toute tranquillité la nidification des oiseaux et que des espèces particulièrement rares pourront bénéficier de la protection qui leur est accordée.

HET NATIONAAL RESERVAAT VAN HARCHIES

Korte Inhoud.

door Paul SIMON,

Conservator.

In ons Bulletin 1955 deelden we de aanstaande oprichting mede van een reservaat van uitzonderlijk belang te Harchies.

Het werd thans opgericht op 27-4-1956.

Wij zijn hiervoor de Directie der Kolenmijnen van Bernissart en de heren Lahaut en Macau die met onze vereniging een akkoord afsloten zeer veel dank verschuldigd.

Een oppervlakte van meer dan 300 ha waardevolle gronden zakken langzaam weg terwille van de kolenwinning in de ondergrond en aldus ontwikkelt er zich sinds jaren een moerassig gebied waar water, riet en wilde planten onweerstaanbaar de ganse uitgestrektheid beheersen.

Het hoeft niet nader betoogd, dat in deze verschillende ontwikkelingsstadia van dit moeras er voor alle soorten vogels hun gewenst levensgebied ruimschoots voorhanden is.

Een studie van deze gebieden werd de laatste tijd gemaakt door de heren Dachy, de Maerschalek en Nef. Hieruit blijkt inderdaad dat zo goed als alle inheemse vogels in dit moerassig midden voorkomen.

Uit de schitterende lijst der broedvogels stellen we de hiernavolgende op het voorplan, omdat we hiermee de uitzonderlijke waarde van dit vogelreservaat kunnen onderstrepen: fuut, roerdomp, wouwaapje, slob-eend, bruine kuikendief, porseleinhoen, kleine pluvier, ijsvogel, blauwborstje.

Daarenboven werd de elite der vertegenwoordigers van onze avifauna, om maar alleen de purperreiger en de baardmees te vermelden, er als voorname gasten opgemerkt, terwijl stellig de mogelijkheid open blijft dat sommigen onder hen er eerlang als broedvogel zullen kunnen geregistreerd worden.

Dank zij de bewaking zullen de vogels er in volledige veiligheid hun broedplichten kunnen vervullen en zal het een herbergzaam oord worden voor het keurkorps onzer vogels.

J.C.

Het Vogelreservaat te Assenede.

door G. THYS,

Conservator.

Ten Noorden van Assenede, tussen deze gemeente en Philippine in Holland, liggen verscheidene kreken en moerassen met een oppervlakte van ongeveer vijftig hectaren.

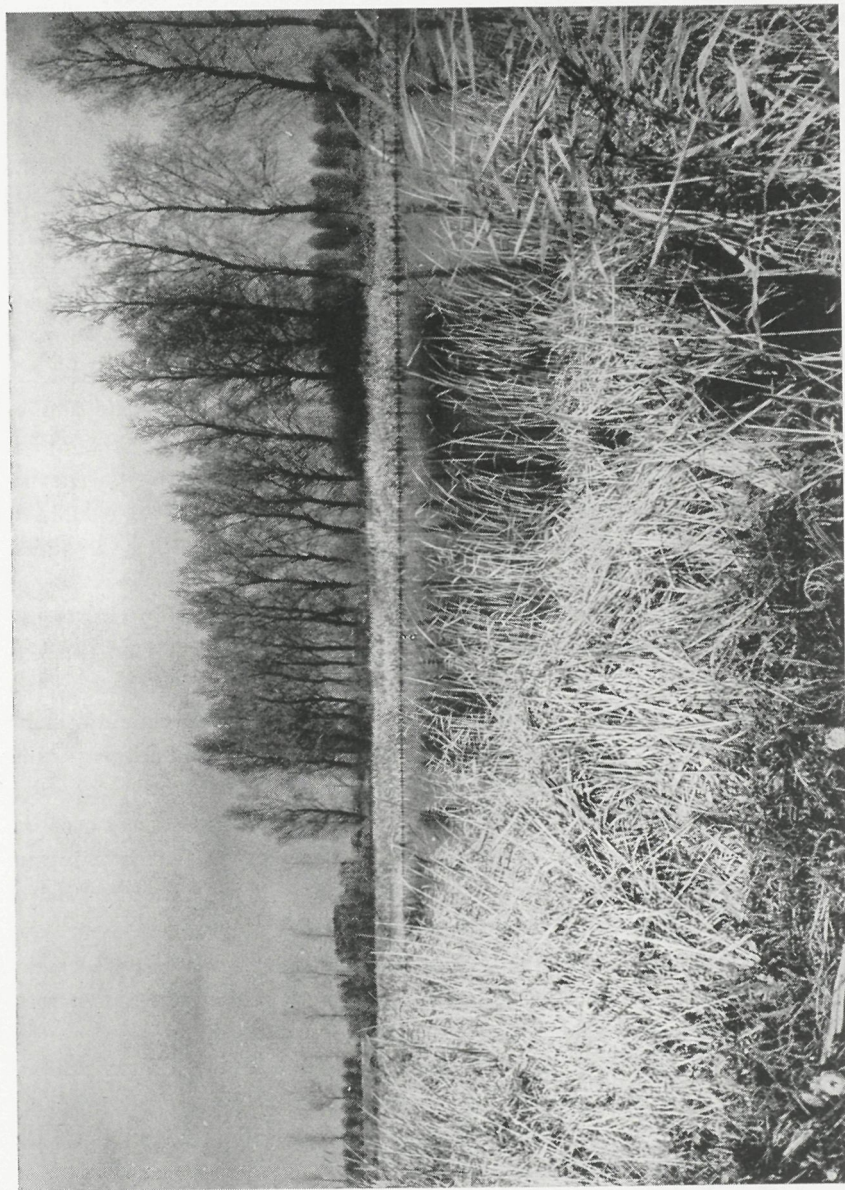
Assenede ligt op de scheidingslijn van de zandstreek, hier algemeen genoemd « Houtland », omwille van zijn vele houtkanten, die alle percelen land omringen, en van de polderstreek. De Gravejansdijk, die de scheidingslijn vormt, doorkruist heel de gemeente, vanaf Sas van Gent tot in Boekhoutte.

Tussen de kerk en het stadhuis lag vroeger de eerste haven van Assenede, waar de visserssloepen kwamen meren. Sporen hiervan werden over enkele jaren blootgelegd bij de rioleringswerken, onder andere een stuk van een sloep, meerpalen, een oud anker met één arm, zelfs hertehorens werden bovengehaald.

Na de afdamming door de Gravejansdijk werd deze haven meer naar het Noorden verplaatst in de Smalle Gelanden. Een overblijfsel hiervan is de « Vliet », nu afwateringskanaal van de Zwarte Sluiswatering, en waarrond uitgestrekte rietvelden liggen. Polder na polder werd ingedijkt, maar in de geschiedenis van Assenede vinden we dat meerdere doorbraken plaats vonden die diepe vloedgeulen in de polders sloegen, die na herindijking geulen en killen van verscheidene meters diepte en van verscheidene hectaren groot nalieten. Vandaar de « Grote Geule », de « Kleine Geule », de « Rode Geule », de « Grote Kille », enz.

We hebben het hier meer bepaald over de Grote en de Rode Geule, de twee grootste en schoonste kreken van Assenede en die maar van elkander gescheiden zijn door de Doornendijk. Ze vormen omzeggens een geheel; de sporen van de laatste dijkdoorbraak in de jaren zestienhonderd zijn nu nog zichtbaar.

Meest zuidelijk, tegen Assenede ligt de Grote Geule in de Nicasiuspolder en eigendom van deze polder. Tussen het Bestuur en onze vereniging werden onderhandelingen aangeknoopt, om van deze prachtige kreek een natuurreservaat te maken. Dank zij het welwillend begrip van al de stemgerechtigde Ingelanden van deze polder, en van het Gemeentebestuur van Assenede, dat in zijn vergadering van 15 december 1955, eveneens met algemene stemmen een toelage verleende, werd er beslist niet meer tot openbare verpachting over te gaan van de jacht en visvangst,

De « Grote Geul » in Assenede - Le « Grote Geul » à Assenede. (Photo J. Thys)

en deze beslissing werd even welwillend goedgekeurd door de Bestendige Deputatie van de Provincie Oost-Vlaanderen op 10 februari 1956.

Zo werd onze vereniging in de gelegenheid gesteld een vast vogel-reservaat te stichten, en ze heeft met veel enthousiasme die kans te baat genomen. Een prachtig begin, vatbaar voor grote uitbreiding zoals we verder uiteenzetten.

De jaarlijkse pacht bedraagt 20.000 Fr., maar we kunnen op die manier alle jacht en visvangst verbieden, alle stoornis verhinderen en de misbruiken tegengaan; en dank zij een akkoord met de jagers van de omliggende landerijen, ereleden van onze maatschappij, namelijk de Heer Emiel Van Hoorebeke, Burgemeester, en de Heer Octaaf De Sutter, Schepene van Assenede, wordt een deel van de pacht door deze Heren terugbetaald. Voor het overige deel leven we op goede hoop dat de Bestendige Deputatie van de Provincie Oost-Vlaanderen ons de aangevraagde subsidie zal verlenen.

Door deze pacht hopen we voor de vogels, die het reservaat bevolken, een volledige bescherming en een onverstoord kweekoord te kunnen verzekeren, hetgeen vroeger zeker het geval niet was, toen de kreek dagelijks bevaren werd om korven en visnetten te lichten. Nu is het waterwild en gevogelte tamelijk schaars, maar alles wijst op een snelle verbetering. Goede bewaking is verzekerd en er zullen geen misbruiken geduld worden.

De Grote Geule, met haar omliggende riet- en laaglanden beslaat zowat 18 ha en heeft een beetje de vorm van een groot hoefijzer. Gans de kreek is met een brede rietband omzoomd, met middenin zuiver en diep water. Voor de rietzoom drijven pelsen, humuslagen begroeid met gras en lissen, die zovele eilandjes vormen, waarin het waterwild zozeer zijn zin heeft en er zich gemakkelijk in kan verschuilen. Deze eilandjes bieden de uitstekendste en ongenaakbaarste broedplaatsen.

Het is wat voorbarig nu reeds een overzicht te geven van onze kreekbewoners, maar volgens onze eigen vaststellingen kunnen we toch met zekerheid zeggen dat er nog zeldzame of plaatselijk bedreigde soorten nestelen. Zo kunnen we vermelden de fuut, de kiekendief, het visdiefje, de roerdomp, het woudaapje en de slobeend. In de omgevende weiden nestelen vele Kievitten, soms zijn er zwermen van honderden boven de polder te zien. Ook de purperreiger hebben we meermalen in het riet aangetroffen. Buiten voornoemde vinden we nog de gewone watervogels zoals: wilde eend, taling, waterhoen, meerkoet (hier marollen genoemd) en de blauwe reiger, evenals een aantal kleine gevleugelde rietbewoners. 's Winters komen hele benden meerkoeten en meerdere eendsoorten naar al deze krekken, en in de trekperiode krioelt het van de wilde ganzen in de jachtgebieden rond de krekken.

Nu nog een woordje over het vrij reservaat in de Rode Polder : de Rode Geule, meer Noordwaarts gelegen en slechts gescheiden van de Grote Geule door de Doornendijk. Met haar omliggende moerassen, rietlanden en bossages beslaat ze ongeveer 20 ha. De Heren Alfred Cruyl en Alphonse Rosseels, eveneens ereleden van onze maatschappij, waren zo vriendelijk die kreek en jachtgebieden (200 ha) die zij van verscheidene eigenaars huren, onder de bescherming te stellen van de Belgische Vogelreservaten. Zij verklaarden zich akkoord geen eendachtigen meer te schieten na 15 februari en al de vogels een volledige bescherming te verlenen en wel in 't bizonder, niettegenstaande de wet deze soorten niet de minste bescherming verzekert, aan de reigers, de kiekendief en de fuut. De jachtwachter van de Heren Cruyl en Rosseels zal steeds ter beschikking zijn van de maatschappij; deze, van haar kant, verbindt zich de milde pachters van de Rode Geule te helpen in het beheer en bescherming der jacht.

De toegang tot dit vrij reservaat is volstrekt verboden. Nochtans zullen de personen, die bizonder belang aan dit prachtig oord hechten, zich tot schrijver dezer regelen : G. Thys, Meuleken nr 11, te Assenede kunnen wenden, ten einde na ruggespraak met de Heren Cruyl en Rosseels, schriftelijke toelating te bekomen.

Uitgestrekte rietvelden en een ondoordringbare wildernis van struikgewas bieden aan het waterwild en de vogels, vooral de zeldzaam geworden soorten, uitstekende schuil- en broedplaatsen. De kreek heeft ook wat van de vorm van een hoefijzer zoals de Grote Geule, maar ze is breder, heeft ook meer struikgewas en vooral meer rietvelden, daarbij is ze grootser en indrukwekkender en is alleszins wel van zoveel belang als de Grote Geule.

Onze vereniging bestudeert de voorwaarden van toegang tot het vast reservaat voor een wel begrijpend en medewerkend publiek. Vanaf volgend jaar zullen wij daarom de data mededelen waarop we eventuele bezoekers in het reservaat kunnen begeleiden.

We sluiten met een woord van oprechte dank aan allen die welwillend medewerkten tot het tot stand komen van dit schoon reservaat : de Heren stemgerechtigden van de polder, het Gemeentebestuur van Assenede, de Heer Gouverneur en de Heren Bestendig Afgevaardigden van de Provincie Oost-Vlaanderen, de Heren Van Hoorebeke en De Sutter en de Heren Cruyl en Rosseels.

Laat ons hopen dat onze verenigde inspanningen mogen ten goede komen aan de wild- en vogelstand, de plantenrijkdom en het natuurschoon van onze zo prachtige polderstreek.

Résumé.

LA RESERVE D'ASSENEDE

par J. THYS,
Conservateur.

Au Nord d'Assenede, entre cette Commune et Philippine en Hollande, sont situés un ensemble de marais et étangs d'une superficie approximative de 50 Ha.

L'ancien « Braakman », aujourd'hui endigué pour une grande part, était relié, vers les années 1600, à Assenede par un canal où venaient accoster de petits chalutiers.

De nos jours le « Vliet », vaste marais couvert de roseaux, peut être considéré comme le lit de cet ancien canal.

De nombreux Polders furent endigués et nous apprenons par les annales communales que, suite à de hautes marées, des Polders furent inondés et que, en de nombreux endroits, les digues cédèrent sous la poussée des eaux avec la conséquence que de profondes dépressions furent ainsi creusées et que nous retrouvons encore, de nos jours, sous forme de vastes étangs marécageux dénommés « Kreken ».

Parmi ces étangs, les deux plus étendus viennent d'être érigés en réserve. L'étang situé le plus proche d'Assenede dans le Nicasiuspolder, nommé « Grote Geul », est propriété de ce Polder. Entre la Direction et notre Association, des négociations eurent lieu afin d'étudier la possibilité de créer une vaste réserve naturelle. Grâce à la bienveillance de la Direction de ce Polder, d'une part, et de l'Administration d'Assenede, d'autre part, qui, en date du 15 décembre 1955, décida à l'unanimité des voix de nous allouer un subside, la décision fut prise de ne plus procéder à une adjudication publique en ce qui concerne les droits de chasse et de pêche. Cette proposition fut acceptée, le 10 février 1956, par la Députation Permanente de la Province de la Flandre Orientale. Ainsi notre Association obtint l'autorisation de créer à Assenede une première réserve ornithologique importante.

La location annuelle se monte à 20.000 Fr. Grâce à l'appui de nos membres protecteurs, Monsieur Emile Van Hoorebeke, Bourgmestre et Monsieur Octave De Sutter, Echevin d'Assenede, voisins de chasse de la réserve, ces derniers ont accepté de prendre à leur charge la moitié de ce loyer. Notre Association a introduit auprès de la Députation Permanente de la Flandre Orientale une demande de subside, destiné à couvrir une partie de la somme restante.

« Le Grote Geul » (voyez photo page 61) s'étend sur quelques 18 Ha et comprend un vaste miroir d'eau, entouré d'une ceinture de roseaux et par endroits de joncs flottants, formant un fouillis impénétrable, fort recherché des oiseaux d'eau.

Il nous semble prématuré de donner ici un aperçu complet des oiseaux qui nidifient dans cette « Kreek ». Disons cependant, que les espèces suivantes semblent s'y reproduire couramment : le grèbe huppé,

Le busard des marais, la sterne Pierre-Garin, les grands butors et blongios, le canard souchet. Les vanneaux nichent aux abords de cette « Kreek » et les canards sauvages, sarcelles, poules d'eau y nidifient communément. Le site est, d'autre part, fort recherché par les oiseaux migrants et le héron cendré semble être toujours présent.

Cette « Kreek » est séparée au nord par une digue nommée le « Doornendijk », qui forme en même temps la limite méridionale du « Rodé Geule ». Ce site plus étendu que le précédent, a un aspect plus grandiose, mais sa végétation et sa faune sont comparables à celles de la « Kreek » précédente. Grâce à la bienveillante compréhension de Messieurs Alfred Cruyl et Alphonse Rosseels, ce site, ainsi que les 200 Ha de chasse riveraine, ont été mis sous protection de notre Association. Ces Messieurs ont accepté d'accorder une protection toute particulière aux hérons, aux busards des marais, ainsi qu'aux grèbes. D'autre part, ils s'abstiennent de toute chasse aux Anatidæ dès le 15 février, ainsi que par gros froids.

L'accès de cette réserve libre ne peut être accordé au public qu'avec l'accord de Messieurs Cruyl et Rosseels, et toute demande doit être adressée préalablement à Monsieur Thys, Meuleken, 11 à Assenede.

Notre Association, qui obtient donc la gestion absolue pour 50 ans du « Grote Geule », envisage les mesures à prendre pour accorder dans cette réserve intégrale un accès limité du public. Toute demande sera adressée, comme précédemment, pour le « Grote Geule » au Conservateur Monsieur Thys.

Remercions toutes les personnes qui ont contribué par leur désintéressement et leur bienveillance à la réalisation de ce projet. Que l'Administration du « Polder », le Conseil Communal d'Assenede, Monsieur le Gouverneur et les Membres de la Députation Permanente de la Flandre Orientale, Messieurs Van Hoorebeke et De Sutter, et Messieurs Cruyl et Rosseels, trouvent ici l'expression de nos sentiments de gratitude, ainsi que la reconnaissance de tous les vrais amis de la nature.

H. H.

De Reservaten Klein Verkallen, De Maat, en gebieden te N. van het Kempisch kanaal

door J. Henderickx,
Conservator van deze Reservaten.

Deze drie gebieden, respectievelijk 70 Ha, 50 Ha en 20 Ha groot, zijn eigendom van de Gemeente Mol en werden door deze laatste aan onze Vereniging voor een bepaalde duur afgestaan, met het doel vogelreservaten op te richten.

KLEIN VERKALLEN : gelegen ten westen van de steenweg Balen-Postel halfweg tussen het Kempisch kanaal en de weg Mol-Lommel.

Dit gedeelte omvat $\pm$ 50 Ha dennenbossen van verschillende ouderdom en $\pm$ 20 Ha braakland. Het is vooral dit laatste gedeelte waar wij het zullen over hebben.

Vóór 1940 was het een stukje vage grond met wat magere grassen, heide en enkele vliegdenntjes. Het was algemeen gekend dat er veel spriet (bruinkool of ligniet) in de grond zat onder de oppervlakte. Toen in de oorlog de kolen schaars werden aarzelden vele mensen dan ook niet om daar een voorraad brandstof te gaan opdoen. Later kwamen aannemers met machtige machines het werk meer methodisch en op grote schaal voortzetten.

Toen na de oorlog, nl. in 1947, de kolen terug vrij kwamen hield automatisch de vraag naar spriet op. De exploitatie werd dan ook stop gezet en de terreinen verlaten.

Het terrein biedt nu de aanblik van een fel gebombardeerd veld, kuil naast kuil, vol water, met daartussen aan de noordkant heuveltjes tot $\pm$ 3 m hoog, naar het zuiden wordt het meer plat zodat daar de eilandjes maar even boven water uitsteken. Er zijn ook enkele grotere plassen. Bunt, wollegras, biezen, dopheide en ander onkruid zijn bezig de grond te overwoekeren. Ook berkjes en denntjes staan er al te veel. (Zie photos blz. 67 en 70)

Twee jaar geleden heeft de Gemeente aan de noord- en westkant nog een paar ha laten plat leggen en er kanadabomen geplant.

Dat een dergelijk terrein niet om zijn natuurschoon dient behouden zal wel iedereen duidelijk zijn. Het zijn alleen zijn broedvogels die het zo interessant maken.

Het vele water met zijn eilandjes en zandbanken, waar (in den beginne althans) alle gewas ontbrak, lokte natuurlijk bijzonder de watervogels. De kleine pluvier was waarschijnlijk een der eersten om op dit gedroomd gebied zijn nest te maken. Ik zag en ringde er de eerste jongen nochtans slechts in 1951. Dat ik er niet eerder bij was komt door het

Mol : « Klein Verkallen ».

(Photo Henderickx)

feit dat ik nog een beginneling in het vak was en niet dikwijls daar in de omtrek kwam. In 1952 vond ik legsels van 3 koppels, in 1956 broedde er nog minstens één. Door het fel toenemen van de begroeiing en het natter worden van de lage eilandjes is het beste er af voor de pluviëren. Een ding moet ik er nog van vertellen : In 1952 broedde een der koppels tweemaal 4 eieren uit in hetzelfde kuilje; de acht jongen werden geringd. Een der jongen van het tweede legsel, geringd in het nest op 6 juli, werd op 5 oktober van hetzelfde jaar gedood te Argenta (bij Ferrara, Emilie, Italië). Het was de eerste terugmelding uit de vreemde van een kleine pluvië die in België als donsjong geringd werd.

De meest interessante broedvogel, vooral dan wegens zijn zeldzaamheid als broedvogel in België, is wel het visdiefje. Waar Nederland kan bogen op duizenden broedparen — er zijn kolonies tot tegen de grens — daar zijn die van ons land op de vingers te tellen. Het feit alleen dat zich hier een kleine kolonie gevormd heeft zou, mijns inziens, het oprichten van een reservaat verrechtvaardigen.

Ziehier de geschiedenis zoals ik ze ken :

In de maanden juli en augustus van 1950 zag ik regelmatig visdiefjes boven de vaart, gewoonlijk alleen, eenmaal met twee en op 5 augustus zelfs met drie ex. samen. Dat ze ook ergens zouden kunnen broeden, kwam niet in mij op.

Op 21 juni 1951 zag ik voor het eerst een koppel op ons gebied; toen ik 's anderendaags, weer dààr, een der vogels de andere een visje zag aanbieden kwam er een vaag vermoeden in mij op dat ze wel eens zouden kunnen gaan broeden en besloot ik het gebied in 't oog te houden.

Bij een bezoek op 28 juni begon onmiddellijk een visdiefje te alarmeren, enkele minuten later waren ze al met vier. 's Anderendaags vond ik het nest; dit bevatte 3 eieren. Er heeft slechts één koppel gebroed; minstens één jong is vliegvlug geworden.

1952 : Minstens 1 koppel gebroed. Op 20 juni waren er al jongen (2), juist een maand vroeger dan het vorig jaar.

Op 26 juni zag ik er 5 volwassen vogels.

1953 : Op 4 juni waren drie broedende vogels, met de verrekijker, zichtbaar van op de steenweg. Op 27 juni waren er jongen.

1954 : Minstens drie koppels gebroed. Op tien juli 7 adulte vogels gezien.

1955 : Minstens één koppel gebroed. Op 30 juni 9 alarmerende vogels.

1956 : Minstens vier koppels gebroed.

Wegens hun zeldzaamheid, hun onschuldige levenswandel en vooral hun sierlijk vliegbeeld verdienen deze vogels zeker aangemoedigd te worden.

N.B. Ook op het gebied « De Maat » broedt ieder jaar een koppel. In Balen-Wezel heeft nu ook twee jaar achter elkaar één enkel koppel gebroed. Op zoek naar voedsel volgen de vogels steeds de vaarten, zodoende hebben ze waarschijnlijk ook het terrein in Balen-Wezel ontdekt.

Kokmeeuwen achtervolgen visdiefjes die visjes dragen. Om die en misschien nog om andere redenen kunnen visdiefjes zo spinnijdig kokmeeuwen verjagen die wat dicht bij de broedplaats komen. Dit heeft toch niet kunnen verhinderen dat deze laatste steeds meer het visdievengebied kwamen bezoeken, en er nu ook broeden.

De kokmeeuw heeft zich de laatste jaren in west-Europa formidabel vermenigvuldigd. Ook in ons land zijn verschillende kolonies en ieder jaar worden nieuwe broedpogingen gemeld. De kolonie van Postel « Het Zwart Kot » heeft misschien al haar maximum bereikt en het moet ons dan ook niet verwonderen dat naar nieuwe terreinen uitgekeken wordt.

Om kort te zijn : in 1955 broedde het eerste koppel (slechts één) op het visdievengebied. In 1956 waren 2 broedende vogels van ver zichtbaar, waarschijnlijk waren er wel een paar meer. Ik heb het terrein niet betreden en kan dus geen juiste cijfers geven.

Zolang de visdiefjes er niet onder lijden zouden ze kunnen geduld worden.

Als broedvogels hebben wij verder nog :

een koppel kieviten, de blokeend, de witte kwik, een koppel klapeksters, en in 1955 waarschijnlijk ook de dodaars. Blauwborst, boompieper, roodborsttapuit en waarschijnlijk nog andere soorten zingen er. Tot hiertoe heb ik aan het gewoon klein grut geen aandacht besteed op die plaats. Wulp en tureluur worden ook in de broedtijd waargenomen, maar broeden hebben ze tot nu toe bij mijn weten niet gedaan. Oeverloper, witgatje en groenpoot worden regelmatig waargenomen in de trektijd. Ook de wintertaling vertoeft graag op de plassen; in september zag ik er eens een groep van 40 rondvliegen.

Als ik roofvogels wil zien ga ik niet naar de Klein Verkallen; alhoewel ik daar reeds grauwe kuikendief, buizerd, boom- en torenvalk zag (deze twee laatsten zijn broedvogels van de streek), en zelfs eenmaal een wouw (over de soort geraakten wij niet akkoord - wij hadden de zon tegen).

Op zomeravonden ratelt er de nachtzwaluw en trekt de ransuil, die in de dennebossen thuis is, op jacht.

De omliggende dennebossen (± 60 Ha), alhoewel weinig interessant op ornithologisch gebied, vullen het geheel aan en kunnen een doeltreffende bewaking vergemakkelijken.

DE MAAT

Dit terrein, $\pm$ 50 Ha groot, paalt aan de zuidelijke oever van het Kempisch kanaal een weinig ten oosten van de weg Balen-Postel.

Aan de oostkant, en er van gescheiden door een dijk beplant met kanada's en elzenstruiken, ligt een $\pm$ 30 Ha grote vijver, broedplaats van de fuut.

Zijn geschiedenis is in grote lijnen dezelfde als deze hierboven beschreven : vóór 1940 wateringen (weiden); onder de oorlog sprietuitbating op grote schaal; na de oorlog verwoest geweest. (Zie photos blz. 73 en 74)

Het uitzicht is evenwel anders dan dat van de Klein Verkallen. Waar dit laatste meer kleine kuilen en eilandjes bezit, hebben hier de vijvers alsook de tussenliggende gronden respectabele afmetingen. Ook de begroeiing is anders. Ginder vooral bunt, biezen en dergelijke; hier tamelijk uitgestrekte riet- en lisdoddevelden, en ook veel gras. De stukken grond liggen hier ook hoger en zijn dus droger. Ik heb het terrein slechts een zeldzame keer belopen. Ziehier nu wat ik van zijn vogels weet : Als broedvogels hebben wij hier ook weer, vooreerst de kleine pluvier : in 't begin 4-5-6 koppels en misschien zelfs meer, thans ?? . Ook een

(Photo Henderickx)

Mol : « Klein Verkallen ».

enkel koppeltje visdiefjes broedt alle jaren op hetzelfde kleine eilandje. Verder hebben er gebroed: wulp, kievit, tureluur (in 1955, van horen zeggen), waterhoen, meerkoet, dodaars, wilde eend, wintertaling (1 jonge wintertaling bij een uitstap geringd op 6.7.52 werd op 15.8.52 reeds geschoten te Lacanau, Bordeaux, afstand 850 km Z.O.), grote en kleine karekiet, blauwborst, grauwe klauwier, boom- en veldleeuwerik, boom- en graspieper, gele kwik, roodborsttapuit, enz.

De vijvers zijn zeer visrijk; de blauwe reiger is er dan ook altijd aanwezig.

Boom- en torenvalk en bruine kuikendief zijn regelmatige bezoekers in de broedtijd, ook slechtvalk, buizerd en visarend passeren er.

Ik mag dit hoofdstuk niet sluiten zonder een woord over de zwanen te vertellen:

Zoals overal in België en Nederland zaten er in februari 1956 ook zwanen (van de drie soorten) op de open waters van mijn streek. Na de dooi verdwenen ze weer, op enkele achterblijvers na.

Zo zag ik op 11 maart nog 6 knobbelzwanen op de grote vijver aan de noordkant van het Kempisch kanaal tegenover ons gebied.

Op 2 april waren het er nog 4 — op drie april nog slechts 2 — op 20 april zag ik ze nog steeds op dezelfde vijver, daarna niet meer.

Op 3 mei ontdekte ik 2 knobbelzwanen nu op een vijver achteraan op het gebied De Maat; vanop de kanaaldijk waren ze goed zichtbaar.

Op 12 mei steeds 2 vogels ter plaatse — er werd zelfs gezegd dat ze er zouden broeden. Op een nacht zijn de vogels op mysterieuze manier, althans voor ons, verdwenen. Of er nu werkelijk eieren geweest zijn kan ik niet bevestigen.

HET DERDE GEBIED, ± 20 Ha groot, is gelegen ten noorden van het Kempisch kanaal tussen de reeds genoemde zwanenvijver en het kanaal dus recht tegenover De Maat.

Het is ook een verlaten sprietuitbating; men vindt er enkele lange waterarmen, een grote naakte zandvlakte, een met gras begroeide hoogvlakte en een elzenbos.

Als voornaamste broedvogels hebben wij hier ook weer 1 of 2 koppels kleine pluvieren op de zandvlakte, blauwborst, grauwe klauwier, grasmus, roodborsttapuit, boompieper, tapuit (een tapuit als jong in 't nest geringd op 4.7.52 werd op 14.9.52 reeds teruggevangen te Mérignac bij Bordeaux).

Résumé.

LES RESERVES « KLEIN VERKALLEN », « DE MAAT » ET LES TERRITOIRES SITUÉS AU NORD DU CANAL DE LA CAMPINE A MOL

par J. HENDERICKX,

Conservateur de ces Réserves.

Trois réserves ornithologiques viennent d'être créées à Mol dans le paysage du « Maat » qui s'étend sur plusieurs centaines d'hectares. La première réserve dénommée « Klein Verkallen » est située à l'ouest de la route Balen-Postel à mi-chemin entre le canal de Campine et la route Mol-Lommel. Le site comprend 50 Ha de sapinières et 20 Ha d'anciennes bruyères, qui ont été mises en exploitation dès 1940 pour y extraire de la lignite. Ainsi sont nées de nombreuses dépressions, aujourd'hui recouvertes d'eau; ainsi que des buttes plus ou moins élevées, qu'une végétation variée a commencé à envahir dès que l'exploitation, suite à l'abondance des charbons, a pris fin en 1947. Ce terrain, des plus variés, convient à nombre d'oiseaux d'eau dont nous citerons ici quelques espèces des plus caractéristiques. En premier lieu, le petit Gravelot fit son apparition en 1951 et depuis leur nombre a augmenté et de nombreux jeunes furent bagués, dont un fut repris en Emilie (Italie). La Sterne Pierre-garin s'est installée comme nidificateur dans ce site et nous pouvons parler, aujourd'hui, d'une petite colonie qui semble définitivement fixée. C'est avant tout dans l'espoir de pouvoir protéger cet élégant et rare nidificateur de notre pays, que nous avons créé, en accord avec la commune de Mol, cette réserve. Les premières mouettes rieuses nidifient dans le « Klein Verkallen ». Nous pensons qu'il s'agit d'oiseaux qui ont abandonné la colonie de Postel, nommée « Het Zwart Kot », qui semble être surpeuplée. Monsieur Henderickx signale plus loin la nidification du vanneau, du col-vert, de la pie grièche grise, du grèbe castagneux, de la gorge-bleue et du traquet rubicole. En migration de nombreux migrateurs y font escale, en particulier des petits échassiers et des sarcelles d'hiver. De nombreux oiseaux de proie ont été observés et, en particulier, le busard des marais, la buse, le hobereau, la crécerelle et enfin, un rare milan. Les bois de sapins environnants, inclus dans la réserve, protègent efficacement les abords des 20 Ha déjà mentionnés. C'est là que nichent les engoulevents et le hibou Moyen-Duc. (Voyez photos p. 67 et 70)

La réserve du « Maat », d'une superficie approximative de 50 Ha, est située dans un territoire qui fut également exploité pendant cette dernière guerre pour y extraire de la lignite. Quoique son aspect est plus grandiose et les nappes d'eau proportionnellement plus étendues, nous pouvons le considérer du point de vue ornithologique comme se rapprochant du site précédemment décrit. La végétation est ici plus abondante et les champs de roseaux sont étendus. Jusqu'ici, Monsieur Henderickx n'a pas pu visiter ces terrains, comme il espérait, et la plupart des observations sont

Mol : « De Maat ».

(Photo Henderickx)

forcément limitées. On sait cependant que le petit gravelot y niche en nombre et qu'un couple de Sternes Pierre-Garin s'est installé depuis de nombreuses années sur une petite île. Ensuite, la nidification du courlis, du vanneau, du chevalier gambette, du canard col-vert, ainsi que de la sarcelle d'hiver a été contrôlée. Les étangs sont fort poissonneux. Aussi, le héron gris y est toujours présent. En période de nidification, on a signalé souvent le busard des marais, le hobereau et la crécerelle. En migration le balbusard fluviatile y a été observé. Il semble bien qu'un couple de cygnes muets a tenté de nidifier, cette année, dans ce site et des détails sont données par l'auteur à ce sujet. (voyez photos p. 73 et 74)

Enfin le troisième territoire, également une ancienne exploitation de lignite, d'une superficie de 20 Ha, doit être considéré comme une zone de protection de la réserve du « Maat ».

H. H.

(Photo Henderickx)

Mol : « De Maat ».

Vogelleven op « De Snepkensvijver » in 1956.

door Jos, CUYPERS,

Lid van de Raad van Beheer van « De Belgische Vogelreservaten »,
Conservator van de reservaten « Snepkensvijver » en « Zegge ».

Wanneer een doodgewone sterveling op de drukke verkeersweg Herentals-Lichtaart even stil staat vóór de Snepkensvijver en van daar in het vogelreservaat kijkt, zal hij misschien zeggen dat er geen vogels te zien zijn, tenware zijn bezoek samenvalt met de maanden april tot juli... dan zal hij zeggen : « ...er was niets anders te zien dan veel witte vogels ».

Wanneer sommigen om bepaalde redenen het belang van onze Snepkensvijver wensen te minimaliseren, dan schrijven ze ergens hun opvatting neer, zeggende dat de Snepkensvijver maar erg klein is en van weinig belang als vogelreservaat, zo vlak bij een drukke verkeersweg gelegen, omdat er uit dien hoofde de nodige rust ontbreekt.

Ik hoorde die opmerkingen en ik las die bedenkingen vanwege kijkers en schrijvelaars.

Toen ik deze namiddag de tweede november voor de zoveelste maal dit jaar onze vogels op de Snepkensvijver observeerde, had ik voor de zoveelste maal een beetje medelijden met die oningewijden en betweters, omdat ik er heilig van overtuigd ben dat ons vogelreservaat een der fijnste pareltjes is van wat er in ons klein land aan natuurreservaten bestaat en zelfs van diegene die in de toekomst nog zullen moeten opgericht worden.

In dit, ons vierde jaarboek, wil ik voor onze leden andermaal in grote trekken het merkwaardigste mededelen uit het boeiende leven der vogels in hun Snepkensvijver.

De 150 wilde eenden en de 40 wintertalingen die er sinds oktober van vorig jaar ongestoord hun rustig leventje sleten, verdwenen op 3 januari, toen een strenge koude gedurende zeven dagen het water vastlegde.

Op 12 januari kwam het water weer vrij en meteen waren opnieuw 10 wilde eenden thuis. Dag na dag vermeerderde hun aantal en een voorjaarsroes van baltsen en paren had hen onweerstaanbaar te pakken. Einde januari lagen er minstens 75 paartjes te kijken naar de groepen (59, 72, 44) wilde ganzen die in zuidwestelijke richting haastig wegtrokken. Dit voorspelde niet veel goeds. De zwarte specht in de oude parasoldennen aan de oostkant van de plas riep een ruw kru-kru-kru-tjuuj.

Inderdaad op 31 januari zat een harde oostenwind in de lucht, het begin van de grote ellende, die gans de maand februari ongenadig zou

voortduren en hoe langer hoe nijpender zou worden. Nooit lag Snekensvijver zo troosteloos ledig alleen. Slechts op 29 februari hebben een 40-tal ganzen er voor enkele uren wat veiligheid en rust gezocht. Zelf heb ik de vogels niet gezien, maar naar men mij mededeelde zouden het kolganzen geweest zijn.

De sterke dooi die vanaf 28 februari intrad, geholpen door een warme westenwind, kreeg pas op 4 maart de eerste vierkante meter water weer vrij en te elf uur 's voormiddags streek er het eerste paar zeer schuwe wilde eenden op neer. Gelukkige aankomst! Wat hebben die in de februari-maand wel meegemaakt. Een kuifmees roept in de dennen. Twee grote lijsters en een groep van ongeveer 300 sijsjes trekt over.

In onze Snekensvijver was het ruim een maand doodstil. Nu is er weer nieuw leven.

's Anderendaags tellen we 35 wilde eenden (20 woerden en 15 eenden) en 5 wintertalingen (3 woordjes en 2 eendjes). De grote lijster zingt, twee groene spechten, een zwijgzame en een luidruchtige zijn op post en schijnen alle februari-ellende vergeten. 51 Kieviten bolwieken het N.O. in en 32 kokmeeuwen cirkelen geruime tijd zonder enig geluid boven het ondergespoelde Geels gebroekt en drijven over de Snekensvijver heen, terug naar de Antwerpse polderstreek.

Tot 14 maart was er op en om de Snekensvijver telkens wat nieuws. Kleine zwanen (15 stuks) trekken oostwaarts. De eerste wulp komt neer in de buurt van de plas. Het aantal wilde eendenparen groeit tot ruim in de dertig, de wintertalingen zijn reeds met een tiental bij elkaar. Riet- en kolganzen trekken over. De zwarte-, de groen- en de grote bonte specht laten zich niet onbetuigd, terwijl de ransuil in een dichte den met zijn rood-gele ogen wijd open me stokstijf naoogt.

Dan op 14 maart, te 18 u. 45 komt in zeven haasten mij de trouwe bewaker J. Bastiaensen nog op de hoogte brengen van hoogedel bezoek. 13 wilde zwanen (*Cygnus cygnus*) waren zo pas toegekomen. Een onvergetelijk tafereel! Soms verdwenen hun lange nekken onder water, dan weer staken ze stijf rechtop, soms grondelden ze voedselzoekend dobberend lijk eenden dat kunnen, het achterlijf de hoogte in. Hoezeer de grond en het heidekruid ook met smeltende sneeuw dik bedekt lag, toch zijn we hen door het half duister, zeer, zeer laag kruipend op handen en voeten, tot op een 40 meter afstand genaderd. Daar hebben we gelegen, zonder bijna te durven ademen, tot hun grote witte lijven wegsmolten in de zwarte duisternis van de ingevallen nacht. In de late namiddag van 16 maart slapen onze wilde zwanen op de slijkerige boord van de plas. Te 18 u. 45 komt er beweging in hun massale lijven en zwemmen ze een na een het open water op. Ze doen wat zenuwachtig. Ze roepen eerst zacht, dan luid en luider. Ze drummen in een groep bij elkaar. De nekken

(Copyright M. Verbruggen)

*Wulp op zijn nest in de « Snekensvijver »
Un grand courlis au nid dans le « Snekensvijver »
(Numenius arquata).*

gaan nog stijver en meer rechtop de hoogte in, de koppen in de wind. Een zwaan roeit zich buiten het gelid voorwaarts, een tweede volgt en almeteens wordt er op lijn gestart en met hun zwarte poten pletsen ze zich lopend en vleugelslaand van het water af. Ze maken een sierlijke en buitengewoon indrukwekkende rondvlucht, om onder toe-toe-toe-geroep weer neer te komen tussen de verdronken buntbulten waar ze voedsel beginnen te zoeken. Ondertussen kwam een kokmeeuw hoog in de grijze lucht uitbundig roepen en schreeuwen, de nek potsierlijk rekkende en vertraagd vleugelflappend, om na een vijftal minuten westwaarts te vertrekken. Een dertigtal wintertalingen komen op de plas. Ruim dertig paar wilde eenden liggen overal verspreid. Talrijke Kievieten trekken nog over en een paar wulpen staan en wandelen pootje badend in hun rustig domein.

Op zaterdag 17 maart te 14 uur waren de wilde zwanen niet op de Snepkensvijver, maar ze verbleven vlak bij de Zegge in het Geels gebroekt. Boven de Snepkensvijver, waar gisteren de eerste kokmeeuw op verkenning kwam, draaien op de zachte zuidenwind, kerend en roepend ongeveer 250 kokmeeuwen boven hun hervonden paradijs. In de bomen langsheen de steenweg zongen de boomleeuweriken. Op 18 maart tellen we reeds ruim 600 kokmeeuwen. Het was al een hele drukte en contrasteerde scherp met de statige waardigheid van de vijf wilde zwanen (misschien wel de achterhoede uit de groep van 15, die op 14 maart toekwam), de rustige doening van de 12 slobbeenden, de 20 wintertalingen, de 6 zomertalingen, de 2 smienten en de 30 paar wilde eenden, de 8 wulpen en de 4 Kieviten.

Zo moest ge de Snepkensvijver zien, beste lezer. Het was er zo overvol verscheidenheid, dat de goudvink, de zwarte mezen, de kuifmezen en de twee klapeksters moeite hadden om hun aanwezigheid ten volle te doen waarden.

Na die 18^e maart groeit dagelijks het aantal kokmeeuwen aan. Bij de wilde eenden is de leg- en broedperiode begonnen, want reeds worden veel woerden op hun eentje opgemerkt. De dodaarsjes en Kieviten zijn in volle bedrijvigheid.

Op 24 maart in de namiddag jagen zes grutto's van lieverlee op en neer, laag over hun broedgebied, terwijl zes zwarte ruiters op het slijk af en aan trappelen. Omwille van de zeer zachte zuidenwind bleven die avond minstens 800 kokmeeuwen de nacht op de Snepkensvijver doorbrengen.

Gedurende de maand die volgt bloeit het vogelleven volledig open. We krijgen veel vogels te gast: kemphanen en watersnippen, de kluut (op 4 april), kuikendieven, de hop, tureluurs, witgatjes en bosruiters, terwijl verscheidene soorten broedvogels, waaronder de blauwborstjes, een meerkoet, waterhoentjes, dodaarsjes, wilde eenden, winter- en zomertalingen, wulpen (photo blz. 77), Kieviten, grutto's, zwarte mees en kuifmees, de Snepkensvijver schoon en aantrekkelijk maken.

Op 24 april vertoeven tussen de 7.500 en de 8.000 kokmeeuwen op de broedplaats en zijn reeds in enkele nesten de eerste eieren gelegd. De dodaars zit met 5 eieren (photo blz. 83) en de boomvalk is toegekomen.

In de maand mei zijn weer herhaaldelijk zwarte stern en 1 visdiefje te gast, echter nooit voor lang. De eerste jonge fazanten werden gezien op 13 mei en op 15 mei werden de eerste jonge meeuwen geboren, terwijl de tureluur zit te broeden.

Op 17 mei registreer ik mijn vijftigste broedvogel op de Snepkensvijver, namelijk de waterral. Hij is een talrijk voorkomende broedvogel van de streek, maar op de Snepkensvijver was hij tot op die datum als

dusdanig nog niet gekend. Ik heb de oude vogel gehoord en een pasgeboren tener duiveltjesjong heel voorzichtig in mijn handen gehad. De vijf paar grutto's en een paar wulpen kuieren reeds met hun jongen rond. Op 20 mei leidt een wijfje wintertaling haar jongen.

Op 15 juni heb ik enkele jonge meeuwen geringd en bij die gelegenheid een schatting kunnen maken van de toestand in de meeuwenkolonie. Deze is niet schitterend te noemen. Enorm veel jongen lagen op de nesten dood of dreven op het water tussen de buntpollen. Het aantal schiereieren was opvallend hoog. Aan dit alles is mijns inziens het zeer koude en aanhoudende regenweder niet vreemd. Er stierven achteraf nog veel bijna vliegvlugge jongen van ontbering en ik meen te mogen besluiten dat gemiddeld hoogstens één jong per nest werd grootgebracht. Het aantal nesten mocht dit jaar geschat op 3.500.

Op 9 juli werd dit jaar de eerste slobbeend (na de voorjaarstrek) opgemerkt in gezelschap van een wilde eend.

Van half juli af vermindert opvallend het aantal kokmeeuwen. Van de ruim 10.000 vogels met hun spectaculair massaal vertoon, zijn we nu reeds tot ongeveer 3.000 teruggevallen. De wilde eenden en de wintertalingen anderzijds nemen dagelijks in aantal toe. Het zijn meestal jonge vogels. Opvallend is de voortdurende aanwezigheid van 6 of 7 woerden wilde eend die de streek niet verlaten hebben en hun slagpenrui ter plaatse doormaakten. Als eigenaardigheid met de wilde eend stelde ik er dit jaar vast dat een jonge vogel opgroeide tot volwassen woerd met een volledig licht-beige vederkleed. Op heden 2 november 1956 is deze vogel nog steeds aanwezig in blij gezelschap van wilde eenden in hun klassiek uniform.

Bij de kokmeeuwen daarentegen is een jonge vogel voorgekomen wiens donskleed uitgroeide tot volledig donkerbruin. Toen deze vogel volkomen zelfstandig was, waren de andere meeuwen in de kolonie volstrekt niet op zijn gezelschap gesteld, zodanig dat hij het er hoogstens een paar uren per dag kon uithouden. Het was een zeer gezonde vogel en toen ik hem de eerste maal als vliegende vogel waarnam meende ik zelfs (een paar ogenblikken maar) met een juveniele middelste of kleine jager te doen te hebben. Alleen zijn roep en de vleugelboeg (het enige wit in zijn kleed) lieten me toe hem als een « chocoladebruine » kokmeeuw te vereenzelvigen. Hoe langer hoe meer werd hij door de andere meeuwen aangevallen en afgejaagd zodanig dat hij na een veertiental dagen niet meer in de kolonie is teruggekomen.

Einde juli krijgen we herhaaldelijk bezoek van bosruiters, witgatjes en slobbeenden. Nog hoogstens 1.000 meeuwen brengen de nacht op Snepkensvijver door. Het aantal aanwezige wilde eenden schommelt tussen de 100 en de 120, het aantal wintertalingen ligt rond de vijftig.

Tien minuten observatie volstaan om buiten de gewone aantallen eenden nog in de kijker te krijgen : Grutto (1), slobbeend (2), kievit (500), watersnip (15), meerkoet (8), waterhoen (20), tureluur (1), wulp (1), dodaars (15), bosruiter (4), witgatje (2), klapekster (5), boomvalk (5).

Wanneer op 11 september ik de mooi uitkleurende woerden der wilde eenden tel en daarbij een ganse bende wintertalingen doorheen elkaar zie stoeien, bracht me een purperreiger de verrassing van de dag. Hij stond waakzaam met langgerekte nek boven de hoge grassen uit te kijken. Het was een vererend en uitzonderlijk bezoek !

Op 25 september is een enkele laatste jonge kokmeeuw nog een volle namiddag tot laat in de avond op de Snepkensvijver geweest. Het was toen van 25 augustus geleden dat er nog een op de broedplaats vertoefde.

In een zwemmende groep van ruim dertig wintertalingen, zijn reeds duidelijk 12 woordjes in paarkleed te onderscheiden. Tijdens die kalme avond met vrij warm en heerlijk mooi weder komen en gaan verscheidene tientallen watersnippen.

De maand oktober bracht ons een sterke toename aan wintertalingen.

Op 2 november liep hun aantal tot ruim 150 op, met daartussen nog een achttal zomertalingen, twee slobbeenden en ruim 100 wilde eenden.

Zo gaan we de winter tegemoet.

Hoe klein ook en hoe vlak nabij een drukke verkeersweg ook gelegen, is de Snepkensvijver niet een « vulgaire broedplaats voor schreeuwende witte meeuwen », maar integendeel een heerlijk rustige oase die omwille van haar zeer gevarieerde vogelrijkdom een ereplaats tussen alle vogel-reservaten ten volle verdient.

BEZOEK AAN « DE SNEPKENSVIJVER »

In ons « bulletin 1955 » kondigden we voor de eerste maal een reeks geleide uitstappen aan in onze Snepkensvijver.

Onze leden konden zich aldus een of meer van die vastgelegde dagen tijdens 1956 uitkiezen, om enkele uren van een der heerlijkste wandeltochten in het rijkste vogelmidden der Antwerpse Kempen overvloedig te genieten.

Wie deelnam aan een der uitstappen heeft voorzeker een beste herinnering aan dit bezoek meegedragen en is er voorzeker op belust dit bezoek in 1957 te hernieuwen.

Op een der volgende dagen van 1957 hoop ik weer eens veel van onze leden te mogen rondleiden :

22 april (2 ^e Paasdag)	te 14 uur
8 mei (V dag)	te 14 uur
30 mei (O. H. Hemelvaart)	eerste tocht te 9.30 uur
» »	tweede tocht te 14.— uur
10 juni (2 ^e Sinksendag)	eerste tocht te 9.30 uur
» »	tweede tocht te 14.— uur
23 juni (Meeuwendag)	te 14 uur

Ik verwacht U aan de ingang van het reservaat bij de « Snekenshoeve » op de steenweg van Herentals-Lichtaart, stipt op het aangegeven uur en heet U vooraf oprecht welkom.

Er weze aan herinnerd dat de hierboven vastgelegde dagen gereserveerd zijn voor de leden van onze vereniging « De Belgische Vogelreservaten », hun familieleden of vrienden die hen vergezellen.

Zij die nog geen lid zijn van onze vereniging mogen mij een aanvraag richten en in de mate van het mogelijke zal aan hun verlangen om « De Snekensvijver » te bezoeken voldaan worden. Het aantal deelnemers mag evenwel de 30 niet overtreffen.

Tijdens 1956 werden 32 geleide tochten in het reservaat gemaakt met een totaal van 704 bezoekers, zonder evenwel de rust van het gebied en deze der aanwezige vogels en hun nesten te schaden.

Ik vrees dat de aanvragen om bezoeken in 1957 nog aanzienlijk kan toenemen, zodat ik voorzie dat meerdere aanvragen van niet-leden zullen moeten afgewezen worden. Ik vraag vooraf dat niemand mij deze maatregel zal ten kwade duiden, want het reservaat « Snekensvijver » is en moet in de eerste plaats een rustig tehuis blijven voor de vogels, waar de vrede niet mag gestoord worden door een te druk bezoek.

Jos Cuypers, conservator
Steenweg Poederlee, 80
Herentals.

Résumé.

LA VIE ORNITHOLOGIQUE DANS LE « SNEPKENSVIJVER »
en 1956.

par Monsieur J. CUYPERS,
Conservateur.

Comme chaque année, Monsieur Cuypers consacre un bel article à notre réserve du « Snekensvijver ».

Essayons de résumer, le mieux que nous pouvons, le contenu de cet article.

Monsieur Cuypers confirme, une fois de plus, que malgré sa faible superficie le « Snekensvijver » constitue une des plus belles réserves que l'on possèdera dans notre pays. En effet, si on énumère les principales observations qui y ont été recueillies, on reste surpris du nombre imposant de nidificateurs ou de migrateurs. 150 Canards sauvages, et 40 Sarcelles d'hiver ont séjourné, dès le mois d'octobre jusqu'à la fin janvier, dans la réserve. Ensuite c'est la période des grands froids et le site est totalement délaissé. Dès le début du dégel les Cols-verts réapparaissent. Le 14 mars, 13 Cygnes sauvages se posent au centre du marais. Monsieur Cuypers décrit l'intense émotion qu'il a ressentie en approchant, à la nuit tombante, ces superbes oiseaux. Ensuite, c'est l'apparition des Mouettes. 250 le 17 mars, 600 le 18, 800 le 24, enfin le chiffre impressionnant de 8.000 le 24 avril. Le 17 mai, Monsieur Cuypers enregistre un nouveau cas de nidification : celui du Râle d'eau, ce qui porte à 50 le nombre connu de nidificateurs du « Snekensvijver ».

Signalons que, comme les années précédentes, la Gorge-bleue, les Vanneaux, les Barges, les Courlis, les Poules d'Eau, les Sarcelles et Cols-verts et bien d'autres oiseaux s'y sont reproduits. Même le rare Faucon Hobereau, deux couples de Pies-Grièches grises et un couple de Chevaliers-Gambette nidifièrent. Le nombre de Mouettes, qui ont nidifié, est estimé à 7.000, soit 3.500 nids environ. Monsieur Cuypers signale combien le temps inclément, que nous avons eu cet été, a été funeste pour les jeunes mouettes. Des milliers ont péri de froid et de faim. Vers la mi-juillet, la colonie de Mouettes avait atteint le nombre de 10.000 et c'est un spectacle inoubliable que ce impressionnant nuage blanc.

Monsieur Cuypers signale un curieux cas de coloration chez un jeune Col-vert et également chez une Mouette qui, dès la sortie du nid, possédait un plumage brun foncé et semblait être le souffre-douleur de toute la colonie.

Le conservateur fait ensuite un bref relevé des principales observations d'oiseaux en migration. Ainsi, fin juillet, une centaine de Cols-verts, 50 Sarcelles d'hiver, 300 Vanneaux, une quinzaine de Bécassines, quelques Foulques et Poules d'eau, 5 Pies-Grièches, 5 Hobereaux. Le 11 septembre, un Héron pourpré est observé. Au début novembre, 150 Sarcelles d'hiver, 8 Sarcelles d'été, 2 Canards Souchets et plus de 100 Cols-verts peuplent le site.

Ce bref aperçu suffit, une fois de plus, à prouver l'exceptionnel intérêt du « Snekensvijver ».

H. H.

COMMENT VISITER LE « SNEPKENSVIJVER »

Les visites guidées, qui furent organisées l'an dernier par Monsieur Cuypers, ont connu auprès des amis de la nature un grand succès. Nombre de ces visiteurs seront heureux de pouvoir renouveler, en 1957, cette charmante promenade, à tous points de vue remarquable. Aussi, le Con-

(Photo J. Cuypers)

Nest van de Dodaars op « De Snekensvijver ».
Nid de Grèbe Castagneux dans le « Snekensvijver ».

servateur se fera-t-il un plaisir d'accueillir et de piloter les éventuels visiteurs aux dates et heures suivantes :

le 22 avril (lundi de Pâques)		14 H.
le 8 mai (jour V)		14 H.
le 30 mai (Ascension)	(1 ^e visite)	9.30 H.
	(2 ^e visite)	14 H.
le 10 juin (lundi de Pentecôte)	(1 ^e visite)	9.30 H.
	(2 ^e visite)	14 H.
le 23 juin (la journée des Mouettes)		14 H.

Le Conservateur attendra les visiteurs au « Snekenshoeve », situé le long de la Chaussée Herentals-Lichtaart et à proximité immédiate de l'entrée de la réserve.

Signalons que seuls les membres de notre association, accompagnés de leur famille ou d'amis, ont accès à la réserve. Ceux qui n'ont pas eu l'occasion de se faire membre jusqu'ici, peuvent écrire au Conservateur, qui tentera de leur donner satisfaction en leur accordant un droit d'accès. Le nombre de participants ne peut, de toute façon, pas être supérieur à 30.

Au cours de l'année 1956, 32 visites guidées eurent lieu (704 visiteurs). Monsieur Cuypers craint cependant que le nombre des visiteurs ira en augmentant et s'excuse, dès maintenant, au cas où de trop nombreuses demandes ne pourraient être satisfaites. Nous ne pouvons pas perdre de vue que le « Snekensvijver » doit bénéficier du calme le plus complet.

Voici l'adresse du Conservateur :

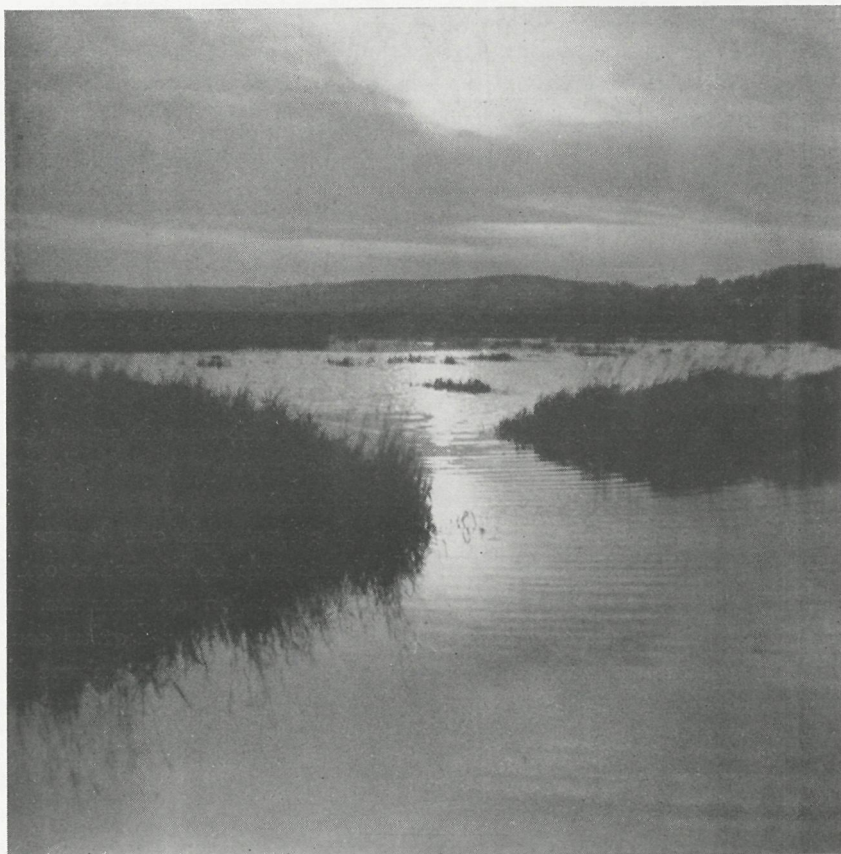
Monsieur Jos Cuypers,
80, Chaussée de Poederlee,
Herentals.

H. H.

La Réserve du «Groot Broeck» à Rhode Ste Agathe

par Harold HERBERIGS,
Délégué des « Réserves Ornithologiques de Belgique ».

Situés dans la vallée de la Dyle, les étangs de « Floss », propriété de Monsieur Pierre Malou, demeurant au château de Rhode Ste Agathe, peuvent être considérés comme étant d'un intérêt extraordinaire.

(Photo Baiwir)

*Lichteffect « Groot Broeck » reservaat.
Effet de lumière — Réserve du « Groot Broeck ».
(Ste Agatha Rode).*

Par Arrêté Royal en date du 15 juillet 1939, Monsieur Malou obtint l'autorisation de créer une série d'étangs dont le premier, de 7 Ha, fut aménagé à cette époque. Par la suite d'autres étangs contigus furent créés et actuellement l'ensemble de 7 étangs, couvrant 35 Ha, séparés par des digues assez larges sont utilisés à des fins piscicoles; les poissons étant destinés au repeuplement des étangs de tout le pays.

La partie, où se trouvent les étangs, formait une légère cuvette envahie par des joncs et des prèles et se trouvait chaque hiver complètement recouverte d'eau. L'actuelle alimentation de ces étangs se fait par la Marbaise, ruisseau qui coule parallèlement à la Dyle du côté opposé de la vallée et s'y jette à Weert St. Georges.

Grâce à cette importante mise en valeur, les terrains les moins fertiles de la vallée de la Dyle ont été intelligemment modifiés et conviennent aujourd'hui à une exploitation rationnelle et particulièrement recommandable à une période où le poisson se fait rare et où la pollution de nos rivières et canaux pose un problème aigu de repeuplement.

Désormais, grâce à la bienveillance de Monsieur Malou, qui n'a pas hésité à rallier notre mouvement, une protection rationnelle et intelligente sera accordée à une foule d'oiseaux, dont nous énumérons ci-après quelques représentants des plus caractéristiques, ainsi que des observations récentes, exceptionnelles pour notre pays.

Nos lecteurs pourront se faire une idée de la beauté et de l'intérêt que représentent les étangs et les prés attenants qui viennent d'être érigés en réserve par Monsieur Malou (voyez photos p. 85 et p. 88).

Une faune remarquable a toujours été connue dans la vallée de la Dyle et à cet endroit des passages fort importants d'une foule d'oiseaux migrateurs ont été constatés. Les col-verts nichent en nombre, ainsi que foulques, sarcelles et poules d'eau. Il est probable que le rare râle de genêts nidifie dans cette vallée. Différents nids de bécassines ont été relevés, ainsi que depuis cette année la nidification du vanneau. Fait remarquable : nous avons pu visiter l'emplacement d'un nid qu'un couple de cygnes avait construit en cet endroit. Malheureusement, comme c'est souvent le cas quand il s'agit de nidification exceptionnelle, des personnes mal intentionnées ont supprimé la ponte.

Nous avons observé en avril dernier une aigrette blanche, observation assez rare pour mériter ici une place spéciale.

Parmi les migrateurs, signalons : le cygne de Bewick et le cygne chanteur.

Lors des inondations stratégiques des centaines de cygnes avaient séjourné durant des semaines à cet endroit. Sans aucun doute différentes espèces remarquables se fixeront dans cette région, à condition que son état actuel soit maintenu. Des bandes nombreuses de souchets, de pilets,

de siffleurs, de sarcelles d'été et d'hiver sont signalées tous les ans, tandis que des espèces moins communes y sont observées régulièrement : tadornes, milouinans, morillons, milouins, garrots, harles, cormorans, grèbes à cou noir, castagneux. Les chevaliers peuplent ce site et des passages considérables de bécassines, de barges, ont été signalés. La présence, diverses fois contrôlée, de guifettes noirâtres, laisse espérer que ces oiseaux pourraient se reproduire en cet endroit. Signalons que nous avons observé l'ibis falcinelle et qu'ainsi se trouve réunie une série d'observations tout-à-fait remarquable. Le busard des marais visite souvent ces lieux. Nous pouvons espérer sa nidification.

Ce bref exposé suffit, nous semble-t-il, à prouver l'intérêt exceptionnel de ce site et nous ne pouvons que féliciter le propriétaire, Monsieur Malou, pour les soins et les sacrifices qu'il s'est imposés pour maintenir intacte et aménager cette région à aucune autre comparable.

Korte Inhoud.

HET RESERVAAT « GROOT BROECK » TE ST-AGATHA-RODE

door Harold HERBERIGS,

Afgevaardigde van « De Belgische Vogelreservaten ».

In de vallei van de Dijle werden rond de jaren 1930 door de heer Malou, over een oppervlakte van 33 ha laaggelegen minderwaardige gronden, een zevental visvijvers aangelegd. Dit waterland met zijn dijken en rietkragen is voor de watervogels dezer streek van een buitengewone betekenis en wij delen met genoegen mede dat de heer Malou zijn eigendom als vogelreservaat heeft ingericht, om aldus aan de talrijke vogels in dit gebied, zo trekkers als broeders, een doelmatige bescherming te verlenen.

De grote waarde en de aantrekkingskracht van dit reservaat moge blijken uit enkele hiernavolgende waarnemingen :

— Als broedvogel : meerdere wilde eenden, talingen, watersnippen, waterhoentjes, meerkoeten, enz.

— Als bezoekers en pleisteraars : de zilverreiger, de wilde zwaan en de kleine zwaan, de ibis, de visarend, alle zeldzame eendensoorten, futensoorten en zaagbekken, aalscholvers, zwarte sterns en allerhande ruiters.

Alles wijst er op, dat nu dit gebied een vogelreservaat geworden is, we eerlang mogen verwachten dat nieuwe broedvogels de reeds zeer interessante lijst zullen komen aanvullen.

Onze oprechte gelukwensen en dank aan de heer Malou, om dit gebied met zo'n hoge ornithologische waarde aan onze vogels ter beschikking te hebben gesteld.

J.C.

(Photo Baiwir)

*Un étang dans la réserve du « Groot Broeck ».
Een mooie vijver in het « Groot Broeck » reservaat.
(Ste Agatha Rode).*

Alarm over «De Zegge»

door Jos Cuypers,
Conservator.

De Zegge is een naam met klank en betekenis geworden.

Waar dit door God en de mensen vergeten moeras, met zijn overstelpende weelde van planten en vogels zich eeuwen lang gekoesterd heeft aan zijn eigen schoonheid, kwam het sinds enkele jaren in een belangstelling te staan waarop het ten volle recht heeft en opende zijn schatkamers voor hen die met liefde en zorg al die rijkdommen voor de komende geslachten wensten te bewaren.

Wie ooit «De Zegge» bezocht bewaart onafwendbaar een gewaardwording van kleinheid in een overweldigende ruimte, maar tevens een onvergetelijke voldaanheid ook enkele uren meegeleefd te hebben met dit oude moeras tussen zingende vogels en bloeiende bloemen. Daar heeft men haar adem gevoeld en haar harteklop gehoord.

En helaas, hoelang nog zal die onuitputtelijke bron van schoonheid voortbestaan...

Niet alleen op natuurliefhebbers en wetenschapsmensen heeft «De Zegge» een magische aantrekkingskracht en een betoverende belangstelling gewekt. Zoals een roofvogel de groepen trekvogels opvolgt, is er ook na ons een «macht» opgedoken en heeft met een sperwerstrategie de Zegge vastgeknepen.

Een der merkwaardigste vogelreservaten van ons land staat op het punt te verdwijnen. De techniek der «waterbeheersing» heeft een proefkonijn gevonden. Al die wilde bloemen en planten zullen omgewoeld worden en bedolven onder de brijerige massa's van zilte moer en poeierige turf. We zullen er geen roerdampen meer horen in de bange geheimzinnigheid der rietvelden, noch kuikendieven zien rondlaveren boven hun uitgestrekte jachtgebieden. Ook met hen zullen alle andere moerasvogels, waaronder de meest merkwaardige vertegenwoordigers van onze avifauna, definitief dit onherbergzaam oord verlaten op zoek naar andere gebieden die ze niet meer vinden zullen.

We zullen er in de toekomst dan nog alleen de hulpeloze en stomme getuigen zijn van het wroeten van jonge landbouwersgezinnen die van een ondankbare grond het voedsel willen winnen dat hij hen niet geven kan. We zullen er koeien zien zoeken tussen de zure grasrommel naar voedsel... en we zullen dan alleen nog kunnen treuren om het onherstelbaar verlies van onze wonderschone Zegge, waar toen alles zo innig was, waar de vogels zo heerlijk opwekkend zongen, waar die wilde bloemen in «hun onvervalste pracht» zo heerlijk bloeiden.

In het begin van de lente stond ik stil te kijken en te luisteren midden in de Zegge, heel alleen met die Zegge rondom mij. Alles was zo gemoedelijk en oprecht. Het waren evenwel van de meest ontroerende ogenblikken die ik ooit in de Zegge heb beleefd. Op ongeveer vijftig meter voor mij, drie reën, behoedzaam stappend, zich voedend met de knoppen van dunne twijgjes. Blauwborstjes overal. Een wedijver zonder verpozen om het schoonste lied. Een torenvalk komt zich neerzetten op de stomp van een op halve hoogte doorgebroken dorre kanada. Een zwarte kraai plaagt een behendig ontwijkende bruine kuikendief en binnen in de elzen waar de laatste sijsjes zenuwachtig doen, schreeuwen de waterrallen als om tegen te spreken wat we over hen gemeend hadden bij het eindigen van de maand februari 1956, ... neen ze waren nog allemaal niet dood. Aan de rand van de Zegge in het oude riet loeit de roerdomp. Al de andere getrouwen van het voorjaar ontbraken ook nu weer niet en ze waren nog maar de voorboden van de velen die nog komen zouden. Het besef dat al dit schone leven over korte tijd zou weggevaagd worden en geen genade meer vinden stemde me diep ongelukkig.

Aan hoevelen nog zal ik moeten vertellen over wat de Zegge eens was in haar volle weelde, waar ze nu binnen korte tijd niets meer zal zijn...

Kunnen we spijs alles nog hopen ?

Is er nog iets te redden ? Ja.

Is alles nog niet verloren ? Neen.

Mocht het waar zijn dat de beloften gehouden worden die langs sommige dagbladen aan de goeie gemeente werden voorgeschoteld. Mochten zij zich niet bepalen tot een misleidend proza om hiermee het alarm rond de aanslag op « De Zegge » zoetjes te muilbanden.

We betrouwen er dus op, heren dagbladschrijvers, dat een minimum van tachtig hectaren ongeschonden gebied zal overblijven, dat in de toekomst als waardig natuur- en vogelreservaat zal mogen voortbestaan.

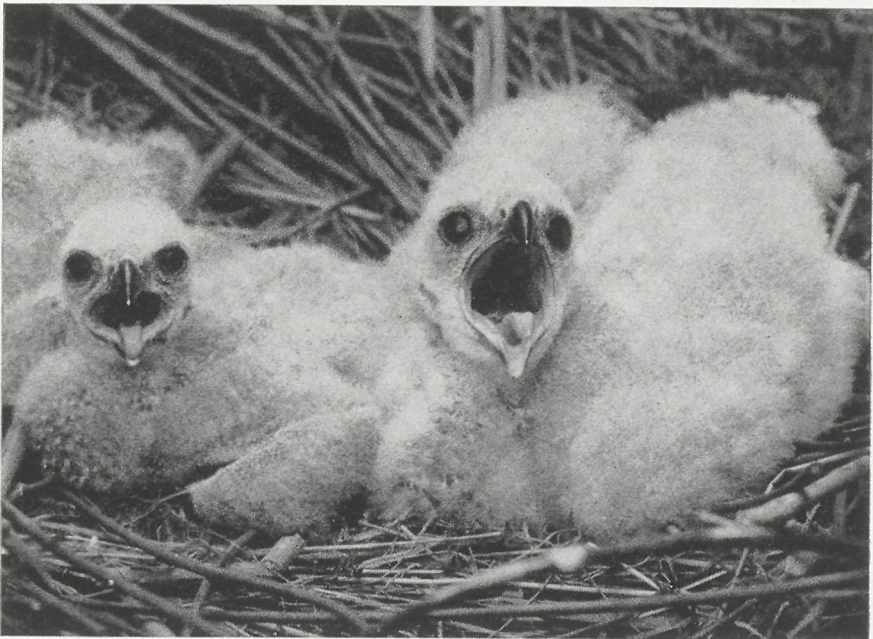
Voor ons, die « De Zegge » kenden zoals ze er thans nog ligt, zal het verlies altijd zwaar wegen, maar voor hen die over enkele jaren voor de eerste maal dit gebied zullen bezoeken, zal het dan nog goed zijn, iets te hebben als een kleine oase in een troosteloos eentonig landschap, waar met moerasflora en fauna nog in zekere mate zal kunnen meegeleefd worden.

En meteen kan nu geantwoord worden op de zo menigmaal opgeworpen vraag : « Hoe ver staat het met de heropening van die grote waterpartij in de Zegge waarvan zo veel goeds verwacht werd ? »

De ruimingswerken die zoveel inspanning en reuzezware arbeid hebben gekost vanwege de Koninklijke Maatschappij voor Dierkunde van Antwerpen en haar toegewijd personeel schoten goed op en waren voor ongeveer een derde beëindigd tot het katastrofale nieuws ons bereikte

dat in dit gebied voor de keizer van Pruisen gewerkt werd. Alle verdere werkzaamheden werden vanzelfsprekend dadelijk stop gezet en we wachten nu machteloos het verder verloop der dingen af.

We doen thans nogmaals een dringend beroep op allen die het horen willen, dat niet alleen om de begeerten van enkelen te bevredigen een der rijkste natuurgebieden van ons land mag opgerold worden, maar dat aan de belangloze verlangens van een groot aantal stille onderzoekers en bewonderaars van Gods vrije natuur zonder spottende minachting zal gedacht worden, door voor hen datgene te bewaren zonder hetwelk nooit nog iemand de naam « Zegge » zou mogen gebruiken voor een gebied waar nog slechts een minderwaardig prulrestje van « De Zegge » zou overblijven.

(Copyright M. Verbruggen)

Jeunes Busards des Roseaux (Circus aeruginosus) (Réserve du « Zegge »)
Jonge Bruine Kiekendieven (Circus aeruginosus) (« Zegge » reservaat).

Résumé.

« LE ZEGGE » MENACE

par J. CUYPERS.

Conservateur.

Monsieur Cuypers décrit à nouveau la poésie et le charme qui se dégagent du splendide marais du « Zegge ». Tous ceux qui ont, jusqu'ici, visité ce territoire éprouvent pour ce dernier une sorte d'attraction magique. Que ce soit le peintre, le poète, l'ornithologue ou le botaniste, tous sont unanimes dans leur enthousiasme. Mais, hélas, ce paradis, ce site admirable, une des plus remarquables réserves ornithologiques de notre pays est sur le point de disparaître. Toutes ces beautés, ces fleurs, ces plantes rares, ces champs de roseaux, ces taillis d'aunes et de bouleaux qui renfermaient tant d'oiseux rares et si caractéristiques, tels le grand butor ou le busard des roseaux, sont voués à disparaître sous la poussée brutale de quelques monstres mécaniques, qui se ruent à l'assaut de cette nature, vierge depuis des millénaires, de toute intervention humaine. Et pourquoi ? Uniquement pour tenter, en dilapidant des fonds considérables, pour tenter, disons-nous, d'accorder à quelques ménages la possibilité de végéter lamentablement dans des fermes modèles où la terre nourricière fera défaut. Que de déceptions, que d'échecs une telle décision entraînera. Et là, où nous avons vécu intimement avec la nature, où nous avons vu tout proche de nous se poser sur un arbre mort le busard des roseaux, où nous avons vu apparaître, confiants de la sécurité qui leur était accordée, quelques chevreuils, où le chant des gorges-bleues retentissait tout autour de nous, tout cela appartiendra bientôt au passé. Nous n'aurons d'autre consolation que d'évoquer tant de souvenirs, tant de petits riens qui nous comblaient de joie.

L'idée a été lancée par certains journaux, qu'une solution était trouvée et qu'ainsi notre cri d'alarme ne pouvait plus se justifier. Si l'assurance formelle nous était donnée qu'au moins quelques 80 Ha subsisteraient intacts tels que nous les connaissons aujourd'hui, alors, tout en nous inclinant, à regret, devant la disparition de cet ensemble impressionnant, nous oserions encore, sans crainte d'humiliation, parler de notre « Zegge ». Le « Zegge » de tous ceux qui l'ont aimé et tous ceux, surtout, qui dans l'avenir y trouveraient une intarissable source de joie et de saine distraction.

Que les journalistes plaident cette cause avec générosité et objectivité et ils auront, dans une large mesure, contribué à la sauvegarde de ce que nous considérons comme une exigence minimum.

H. H.

Liste des nouvelles Réserves libres

à la date du 1 décembre 1956

C'est à regret que nous nous voyons dans l'obligation de renoncer à la publication d'une brève description des nouvelles réserves libres, que nous avons eu le plaisir d'inscrire cette année.

Nous espérons que les propriétaires de ces réserves, ainsi que nos lecteurs, voudront bien excuser le Conseil de Rédaction qui, limité par les possibilités de notre Trésorerie, s'est vu contraint de n'accorder qu'un minimum de place aux très importantes réalisations et résultats obtenus par notre Association au cours de l'année 1956.

Lijst der nieuwe vrije Reservaten

op datum van 1 december 1956

Alhoewel met tegenzin, zien wij ons genoodzaakt af te zien van een korte beschrijving der nieuwe Vrije Reservaten, die we dit jaar met zoveel genoegen mochten inschrijven.

Wij hopen dat de eigenaars dezer reservaten, evenals onze lezers, de Redactieraad zullen willen verontschuldigen, die zich, om financiële redenen, verplicht zag slechts een minimum plaats te verlenen aan de zeer belangrijke verwezenlijkingen en resultaten in de loop van 1956 door onze Vereniging geboekt.

Le château d'ATTRE
BAGATELLE à Rhode St. Genèse
La BERLIERE à Houtaing
Les BRUYERES à Ottignies
La BRUYERE à St. André-lez-Bruges
La CHAUMIERE à La Plante-Namur
Les FOUGERES à Wyngene
GROOTBROECK à Rhode Ste Agathe
Fondation HOOVER à Linkebeek-Alsemberg
Domaine de JOLIMONT à La Hulpe
Centre Ed. LEBURTON à Marcinelle
LINDENHOF à Eleweït
OUDE MICK à Brasschaet
Les marais d'OVERSLAG
PEEREBOOMVELD à St. André-lez-Bruges
RODE GEUL à Assenede
Château de RONSEVAAL à Alost
Rade de ZEEBRUGGE

Kasteel van ATTRE
BAGATELLE te St. Genesius Rhode
La BERLIERE te Houtaing
Les BRUYERES te Ottignies
La BRUYERE te St. Andries
La CHAUMIERE te La Plante-Namur
Les FOUGERES te Wyngene
GROOTBROECK te Ste Agatha Rhode
HOOVER-stichting te Linkebeek-Alsemberg
Domein van JOLIMONT te Ter Hulpen
Centrum Ed. LEBURTON te Marcinelle
LINDENHOF te Eleweït
OUDE MICK te Brasschaat
De moerassen van OVERSLAG
PEEREBOOMVELD te St. Andries
RODE GEUL te Assenede
Kasteel van RONSEVAAL te Aalst
ZEEBRUGSE Zeevaartinrichtingen

LISTE DES RESERVES LIBRES
d'jà décrites dans nos Bulletins précédents.

LIJST DER VRIJE VOGELRESERVATEN
reeds beschreven in onze voorgaande Bulletins.

Les MARAIS d'Audenarde	De MOERASSEN van Oudenaarde
Bois d'AUGNIES à Basècles	Bois d'AUGNIES te Basècles
Le château d'ARVILLE par Faulx	Kasteel van ARVILLE par Faulx
Le château de BELLEM	Het kasteel van BELLEM
La BICHONNIERE à Vilvorde	La BICHONNIERE te Vilvoorde
Domaine de BROHIMONT à Finnevaux	Domein BROHIMONT te Finnevaux
Le BULSCAMPVELD à Beernem	Het BULSCAMPVELD te Beernem
GROOT BURKEL à Maldegem	Het GROOT BURKEL te Maldegem
Le château de CALMONT	Het Kasteel van CALMONT
Lac de DONK (Overmere)	Het Meer van OVERMERE/Donk
EIKELENBERG à Brasschaet	EIKELENBERG te Brasschaat
La FORGE ROUSSEL, Florenville sur Semois	La FORGE ROUSSEL te Florenville sur Semois
Château FORT DE BAVIERE à Koolkerke-lez-Bruges	Kasteel FORT DE BAVIERE te Koolkerke-bij-Brugge
Les FOUGERES à Anseremme	Les FOUGERES te Anseremme
Le Domaine GODTSCHALK à Zillebeke	Het Domein GODTSCHALK te Zillebeke
GROBBENDONK	GROBBENDONK
Les bois de la HAMAIDE	Het Bos van LA HAMAIDE
HAZEGRAS (Knokke)	HAZEGRAS (Knokke)
Le domaine TER HEIDE à Merelbeke	Het Domein TER HEIDE te Merelbeke
L'HERMITAGE à Mons	L'HERMITAGE te Mons
La HERONNIERE de Berendrecht	De REIGERKOLONIE te Berendrecht
DE HEIDE à Lichtaart	DE HEIDE te Lichtaart
Château d'HEX (Limbourg)	Het Kasteel van HEX (Limburg)
RIJKSDOMEIN à HOFSTADE (Brabant)	RIJKSDOMEIN te HOFSTADE (Brabant)
LA GRANDE HULLE à Profondeville	LA GRANDE HULLE te Profondeville
Château d'HUYSSIE	Kasteel van HUYSSIE
Château d'INGELMUNSTER	Kasteel van INGELMUNSTER
Bois de MEERBEKE	Het Bos te MEERBEKE
Château d'ISEGHEM	Kasteel van ISEGEM
Château d'ISCHOT à Itegem	Kasteel ISCHOT te Itegem
KRABBELSHOF à Pulle	KRABBELSHOF te Pulle
Institut ST-BERTHUIN à Malonne	Instituut ST-BERTHUIN te Malonne
Château de MARCKE-sur-Lys	Kasteel van MARKE-aan-de-Leie
BASSE MARLAGNE à Wepion	BASSE MARLAGNE te Wepion
TEN NIEUWENHOVE à Zwijnaarde	TEN NIEUWENHOVE te Zwijnaarde
LA POMMERAIE à Wuillaupuis	LA POMMERAIE te Wuillaupuis
Château de PETEGEM-lez-Audenarde	Kasteel van PETEGEM-bij-Oudenaarde
PUTSE MOER à Kalmthout	PUTSE MOER te Kalmthout
Château de RAMSDONK	Kasteel van RAMSDONK
Le RIVIERENHOF à Deurne	Het RIVIERENHOF te Deurne
Château de RHODE ST-GENESE	Kasteel van St-GENESIUS-RHODE
La ROCHE à l'ARGENT à Lives sur Meuse	La ROCHE a l'ARGENT te Lives sur Meuse
Château de RUMBEKE	Kasteel te RUMBEKE
Etangs de SART-DAMES-AVELINES	Vijvers te SART DAMES AVELINES
Le SENNEGAT à Walem	Het SENNEGAT te Walem
STEVENSVENNEN à Lommel	STEVENSVENNEN te Lommel
Le domaine de TINTANGE	Het Domein van TINTANGE
Le château de BEERVELDE	Kasteel te BEERVELDE
Château des VIVIERS à Jurbise	Kasteel des VIVIERS te Jurbise
Le VRIJBROEKPARK à Malines	Het VRIJBROEKPARK te Mechelen
La HERONNIERE de Westkerke	De REIGERKOLONIE te Westkerke
Le ZWIN et les DUNES du Zoute	Het ZWIN en de DUINEN van het Zoute
Château de ZWIJNAARDE (della Faille)	Kasteel van ZWIJNAARDE (della Faille)
Domaine de ZWIJNAARDE (de Ghellinck)	Domein van ZWIJNAARDE (de Ghellinck)

LES RESERVES ORNITHOLOGIQUES DE BELGIQUE - A.S.B.L. ANVERS

Bilan au 31 décembre 1955

Actif

Passif

Immobilisé :

Snepkensvijver	1.125.930,—
Avance « Zegge »	400.000,—
Auto	61.000,—
id. amortissement	24.400,—

	56.600,—
Matériel de Bureaux	3.000,—

fr. 1.565.530,—

Disponible :

Compte chèques postaux	10.819,75
------------------------	-----------

fr. 1.576.349,75

Envers les tiers :

Banque d'Anvers	313.871,—
Section Education	24.651,60
Prêt Mr. X	50.000,—
Prêt Mr. Y	25.000,—

fr. 413.522,60

Envers elle-même :

Fonds des réserves au 1-1-1955	1.177.389,60
Diminution en 1955	14.562,45

fr. 1.162.827,15

fr. 1.576.349,75

Dépenses :

Etat des recettes et dépenses du 1-1 au 31-12-1955

Recettes :

Frais généraux et de secrétariat	fr. 253.770,45
Intérêts de banque	fr. 14.905,—
Amortissements auto	fr. 12.200,—

fr. 280.875,45

Cotisations	fr. 242.258,—
Dons	fr. 12.080,—
Recettes diverses	fr. 11.975,—

266.313,—

Solde : 14.562,45

fr. 280.875,45

DE BELGISCHE VOGELRESERVATEN V.Z.W.D. ANTWERPEN

Balans op 31 december 1955

8

Activa

Passiva

<i>Vastgelegd :</i>		
Snepkensvijver	1.125.930,—	
Voorschot « Zegge »	400.000,—	
Auto	61.000,—	
id. afschrijving	24.400,—	
	<hr/>	
	36.600,—	
Bureelmeubelen	3.000,—	
	<hr/>	
	fr. 1.565.530,—	
<i>Beschikbaar :</i>		
Postcheckrekening	fr. 10.819,75	
	<hr/>	
	fr. 1.576.349,75	
	<hr/>	

<i>Tegenover derden :</i>		
Bank van Antwerpen	513.871,—	
Opvoedkundige dienst	24.651,60	
Lening Mr. X	50.000,—	
Lening Mr. Y	25.000,—	
	<hr/>	
	fr. 413.522,60	
<i>Tegenover haar zelve :</i>		
Fonds der reservaten		
per 1-1-55	1.177.389,60	
Vermindering in 1955	14.562,45	
	<hr/>	
	fr. 1.162.827,15	
	<hr/>	
	fr. 1.576.349,75	
	<hr/>	

Uitgaven :

Staat der ontvangsten en uitgaven van 1-1 tot 31-12-1955

Ontvangsten :

Algemene onkosten en kosten van secretariaat	fr. 253.770,45
Bankintresten	fr. 14.905,—
Afschrijving op auto	fr. 12.200,—
	<hr/>
	fr. 280.875,45
	<hr/>

Bijdragen	fr. 242.258,—
Giften	fr. 12.080,—
Allerlei baten	fr. 11.975,—
	<hr/>
	fr. 266.313,—
	<hr/>
Saldo	fr. 14.562,45
	<hr/>
	fr. 280.875,45
	<hr/>

MEMBRES D'HONNEUR — ERE-LEDEN

Ministres d'Etat - Ministers van Staat :

M.M.
 Max BUSET, Haine St-Paul
 Robert GILLON, Kortrijk
 Camiel HUYSMANS, Antwerpen

† Comte LIPPENS, Bruxelles-Brussel
 Eugène SOUDAN, Bruxelles-Brussel
 Paul TSCHOFFEN, Liège

Gouverneurs : — Province - Provincie

M.M.
 P. CLERDENT, Liège
 E. CORNEZ, Hainaut
 R. DECLERCK, Antwerpen
 R. GRUSLIN, Namur
 O. LOHEST, Luxembourg

A. MARIEN, Oost-Vlaanderen
 de NEEFF, Brabant
 L. ROPPE, Limburg
 Chevalier-Ridder P. van OUYTRYVE D'YDE-
 WALLE, West-Vlaanderen

M.M.

K. BEAUJEAN, Président-Voorzitter « Ver-
 eniging voor Natuur- en Stedenschoon »
 Antwerpen

Baron CARTON de WIART, Président -
 Voorzitter « Commission royale des Sites
 et des Monuments » « Koninklijke Com-
 missie voor Landschappen en Monumen-
 ten

L. DIERCXSENS, Président - Voorzitter
 « Koninklijke Maatschappij voor Dierkun-
 de van Antwerpen »

SOCIETE ROYALE DE ZOOLOGIE
 d'Anvers

Prof. A. FREYENS, Président - Voorzitter
 « Amis de la Fagne », Polleur

J. JANSEN, Notaire - Notaris, Lichtaart

Prof. R. MAYNE, Président - Voorzitter « Ar-
 denne et Gaume », Boitsfort

S.A.S. le Prince X. de MERODE, Lanaken

W. ROBYNS, Vice-Président - Ondervoorzit-
 ter « Institut des Parc nationaux du Con-
 go Belge » « Instituut der Nationale Par-
 ken van Belgisch Congo »

Eerwaarde Heer SEGERS, Président-Voorzit-
 ter « Association Ornithologique De Wie-
 lewaal » « Ornithologische Vereniging De
 Wielewaal »

O. TULIPPE, Président - Voorzitter « Protec-
 tion de la Nature » (A.P.I.W.W.) « Na-
 tuurbescherming » (A.P.I.W.W.) Liège -
 Luik

Prof. Dr. V. VAN STRAELEN, Président -
 Voorzitter « Institut des Parc nationaux
 du Congo Belge » « Instituut der Natio-
 nale Parken van Belgisch Congo »

MEMBRES A VIE — LEDEN VOOR HET LEVEN

(Minimum 20.000 fr.)

M.M.

BREE, F. van; Uccle.
 ENTREPRISES DECLOEDT; Bruxelles.
 HEMPTINNE, Comte Ch. de; St-Denijs-
 Westrem.

JONGHE d'ARDOYE, Comte de; Uccle.
 KERCHOVE de DENTERGHEM, Comte
 J. de; Bruxelles.

LAUNOIT, Comte de; Bruxelles.

LAUNOIT, Comte J.J. de; Bruxelles.

† LIPPENS, Comte; Bruxelles.

LIPPENS, L.; Knokke.

LIPPENS, R.; Beernem.

MURDOCH, W.R.; Antwerpen.

PROV. WESTVLAAMSE VERENIGING
 VOOR TOERISME; Brugge.

PROVINCIE ANTWERPEN.

ROYAL TOURING CLUB DE BEL-
 GIQUE.

SOLVAY, E.J.; Bruxelles.

TOURNAY, E.; Florenville.

UNION MINIERE DU HAUT KATANGA
 Elisabethville (Congo Belge).

ULLENS de SCHOOTEN, Ch.; Kraainem.

WITTOUCK, J.; Bruxelles.

MEMBRES PROTECTEURS — BESCHERMENDE LEDEN

(Minimum 1.000 fr.)

M.M.

- ACKERMANS, J.; Antwerpen.
 ADMINISTRATION COMMUNALE, Marcinelle.
 AERSCHOT-SCHOONHOVEN, Comte d'; Bruxelles.
 AGENTS DU COMITE SPECIAL DU KATANGA.
 ALKEN, Brouwertj; Alken.
 ALLEN, R.; Achel.
- BAER, A. de; St-Niklaas.
 BANQUE D'ANVERS; Antwerpen.
 BARRE d'ERQUELINNES, Comte H. de la; Jurbise.
 BASTELAER, A. van; Woluwé-St-Lambert.
 BEAUFFORT Comte A. de; Kessel-Lo.
 BEHAGHEL de BUEREN, A.; Kwaremont-Oudenaarde.
 BEKAERT, E.; Vichte.
 BEKAERT, Mme M.; Bruxelles.
 BEKEN, Ch. van der; Munkzwalm.
 BELLEFROID, M. de; Balen Wezel.
 BENEDEN, A. van; Jupille.
 BERGH, W. van den; Antwerpen.
 BETHUNE, Baron de; Marke.
 BIE, Ed. de; Olen.
 BLOCKX, L. & J.; Arendonk.
 † BOEL, Baronne; Bruxelles.
 BOES, Not. J.; St-Truiden.
 BOES, L.; Hasselt.
 BOES, J.; Alken.
 BOESSIERE-THIENNES, Marquis de la; Lombise.
 BOGAERDE, G. van den; Brugge.
 BOGAERT, Edm. van; Hamme.
 BOLLEN, Doct. M.; Genk.
 BOONE, Alb.; Turnhout.
 BOONE, J.M.; Bukavu (Congo Belge).
 BORREKENS, Baronne de; Vorselaar.
 BOSSCHAERT de BOUWEL, G.; Bouwel.
 BOSSUYT, R.; Harelbeke.
 BOTERMAN, Dr. R.; Sleidinge.
 BOTQUIN, R.; Kortrijk.
 BOUILLIART de SAINT-SYMPHORIEN, A.; Baudour.
 BRACHT, Ch.; Antwerpen.
 BRAUN, R.; Melle.
 BRECKPOT, W.; Aalst.
 BREULS de TIECKEN, A.; De Moeren.
 BRIEL, J. van; Hasselt.
 BRIEN, V.; Bruxelles.
 BROWN, M.; Antwerpen.
 BROUCHOVEN de BERGEYCK, P. Comte de; Antwerpen.
 BRUGGEN, Baron J. van der; Bruxelles.
- BULCKE, A. van den; Gent.
 BURHENNE, P.; Ensival;
 CAILLIÉ, Not. Ed van; Brugge.
 CALOEN, Baron E. van; Koolkerke.
 CALOEN, Baron K. van; Loppem.
 CALOEN, Baron R. van; St-Andries-Brugge.
 CAMPION, M.; Bruxelles.
 CAMU, Mme; Aalst.
 CANTAERT, J.; Zottegem.
 † CAPELLE, M.; Kortrijk.
 CARTIER de MARCHIENNE, L. de; Geel.
 CEYSENS, Not.; Lummen.
 CLAES, Ch.; Le Bruly.
 CLAEYS, E.; Gent.
 CLAYS, L.; Lokeren.
 CLEEN, Not. A.; Zele.
 CLEEREN, Dr. U.; Stevoort.
 CLERCQ, J. de; Drogen.
 CLERCQ, M. le; Asse.
 COLLET, J.; Rixensart.
 COMMISSARIAT GENERAL DU TOURISME; Bruxelles.
 COMPAGNIE COMMERCIALE KREGLINGER; Antwerpen.
 COMPAGNIE IMMOBILIERE LE ZOUTE; Knokke.
 CONINCK de MERCKEM, Baron de; Mercem.
 CONSEIL INTERNATIONAL DE LA CHASSE; Paris.
 COOLENS, Dr. L.; Hasselt.
 COOREVITS, R.; Harelbeke.
 † COPPENS, A.; Turnhout.
 COPPIN, Not. A.; Mouscron.
 COSSEE de MAULDE, Vicomte; Ramegnies-Chin.
 CRAHAY, Ed.; Antwerpen.
 CROY, S.A.S. la Princesse de; Rumillies.
 CRUYL, A.; Assenede.
 CUVELIER, Mr. J.; Aalst.
 CUYPERS, J.; Herentals.
- DAMME, Not. A. van; St-Andries-Brugge.
 DAMME, Alb. van; Jupille.
 DAMME, G. van; Eeklo.
 DAUMERIE, L. Bruxelles.
 DAUTRICOURT, R.; Aalst.
 DAVID de LOSSY, Chevalier; Flawinne.
 DEFONTAINE, Et.; Popuelles.
 DESCHEPPER, J.; Waasmunster.
 DETIENNE, Not.; Liège.
 DEVOS-GEVAERT, Mlle; Gent.
 DIERCXSENS, A.; Antwerpen.
 DIERCKX, Ed.; Turnhout.
 DIERCKX, Fern.; Turnhout.

- DIERCKX de CASTERLE; Turnhout.
 DIERMAN, P.; Gent.
 DIRKX, H.; Antwerpen.
 DOORSLEAERE, J. van; Lokeren.
 DOORSLAER de ten RYEN, van; Hamme.
 DOORSLAER de ten RYEN, F. van; Gontrode.
 DOORSLAER de ten RYEN, J. van; Hamme.
 DRIESSCHE, G. van; Hamme.
 DRIESSEN, A.; Genk.
 DRORY, M.; Merelbeke.
 DUBOIS-DEFONTAINE, L.; Templeuve.
 DUPONT, P.L.; Arendonk.
 DUQUESNE de la VINELLE, J.; Vaulx.

 EECKEN, M. van der; Lokeren.
 ELST, Ch. van der; Antwerpen.
 ELST, G. van der; Antwerpen.
 ELST, P. van der; Antwerpen.
 EMSENS, A.; Bruxelles.
 EMSENS, Jacq.; Bruxelles.
 EMSENS, Jean; Bruxelles.
 EMSENS, W.; Lommel.
 ENCKELS, R.; Herk-de-Stad.
 ESCAILLE, Ed. † en J. de l'; Sevendonck-Turnhout.
 EVERARD de HARZIR, J.; Alleur.
 EWBANK de WESPIN, G.; Quévy-le-Grand.

 FABRIBECKERS de CORTILS et GRACE, Chevalier; Lummen.
 FAVEERE, H.; Waregem.
 FOBE, J., Not.; Gent.
 † FORMANOIR de la CAZERIE, Chevalier de; Brugge.
 FOSSE et d'ESPIERRES, I. del; Espierres.
 FRANCK, A.; Gent.
 FRANÇOIS, M.; Bruxelles.
 FRANÇOIS, P.H.; St-Martens-Latem.
 FRANQUEN, G. de; Namur.
 FRANCQUI, P.; Bruxelles.
 FRANKIE, Gh.; Léopoldville, Congo Belge.
 † FRILING, W.; Antwerpen.

 GANSEMAN, Ed.; Renaix-Ronse.
 GEERINCKX, P.; Aalst.
 GEERTRUYEN, F. van; Belsele.
 GEERTRUYEN, U. van; St-Niklaas.
 GERITS; Genk.
 GERMANES, F.; Bruxelles.
 GERNAY, E.; Waregem.
 GHELLINCK VAERNEWYCK, Chevalier Chr. de; Zwijnaarde.
 GILLES de PELICHY, Baron B.; Snellegem.
 GILLON, F.; Kortrijk.
 GOETHALS, A.; Kortrijk.
 GRELLE, Comte D. le; Berendrecht.
 GROENEN, Dr. M.; Tongerlo-Opitter.
 GROOTE, Not. F. de; Waregem.
 GRUYTERS, Not. T.; Hasselt.

 GRYSE, A. de; Kortrijk.
 GRUTERING, Th.; Antwerpen.
 GUYOT de MISHAEGEN, Brasschaat.

 HAENE, Dr. A.J. de; Dudzele.
 HAGE-GOETSBLOETS, Not. E.; Hasselt.
 HAL, A. van; Turnhout.
 HALLEUX, P. de; Brugge.
 HANSSENS, A.; Itegem.
 HAVRE, Chevalier A. van; 's Gravenwezel.
 HEMPTINNE, Eug. de; Tielrode.
 HEMPTINNE, F. de; Heusy-lez-Verviers.
 HEMPTINNE, Th. de; Florée.
 HENNIN, Baronne C.; Farciennes.
 HENSMANS, F.; Tielt.
 HERBERIGS, D.; Oudenaarde.
 HERBERT, T.; Kortrijk.
 HOLLANDER, A. d'; Moerzeke.
 HOLLANDERS de OUDERAEN, Not. P.; Korbeek-Lo.
 HOMANS, Not. H.; Peer.
 HOOP, d'; Merelbeke.
 HOOREBEKE, A. van; Eeklo.
 HOOREBEKE, Edm. van; Ledeborg.
 HOOREBEKE, P. van; Evergem.
 HOOREBEKE, van; Assenede.
 HORENBEECK, H. van; Uccle.
 HOSTIE, P.; Yoko, Kasai, Congo Belge.
 HUET, R.; Sirault.
 † HUFFEL, Not. A. van; Nazareth.

 INDEKEU, J.; Hasselt.
 INDEKEU, Not. M.; Neeroeteren.
 INNIS, Not. van; Zingem.
 INNIS, J. van; Aalst.
 INSTITUT ROYAL DES SCIENCES NATURELLES; Bruxelles.

 JACMIN, Not. F.; Taintignies.
 JACOBS, F.; Bruxelles.
 JACOBS, Fr.; Bruxelles.
 JACOBS, J.; Antwerpen.
 JACOBS, J.P.; Bruxelles.
 JACOBS, Mme A.; Antwerpen.
 JADOT, J.; Bruxelles.
 JADOT, P.; La Hulpe.
 JAEGHER, Et. de; Kortrijk.
 JANSEN, Mej. A.M.; Lichtaart.
 JANSSENS, H.; St-Niklaas.
 JOLLY, A.; Kraainem.
 JONGHE, Vicomte de; Bruxelles.
 JONGHE d'ARDOYE, Vicomte Ant. de; St-Amandsberg.

 KEMPYNCK, Mme A.; Brugge.
 KEULLER, G.; Hamme.
 KON. MIJ. TEGEN WREEDHEID JEGENS DE DIEREN; Antwerpen.
 KON. MIJ. VOOR DIERKUNDE; Antwerpen.
 KRAFT de la SAULX, Chevalier J.; Gent.

LAHAUT, Dr.; Mons.
 LALOUX, R.; l'Abbaye-Beaufays.
 LAMINNE de BEX, Chevalier de; Gothem.
 LEFEBVRE, A.; Rumillies-lez-Tournai.
 LEFEBVRE, Dr. L.; Tournai.
 LEJEUNE de SCHIERVEL, Mme; St-Truiden.
 LESAFFRE, Not.; Frasnes-lez-Buissenal.
 LIGUE BELGE POUR LA PROTECTION DES OISEAUX; Bruxelles.
 LIPPENS, J.; Gent.
 LIPPENS, Ph.; Knokke.
 LOVINFOSSE, J. de; Waasmunster.
 MACAU, Dr.; Hensies.
 MADOU, L.; Gent.
 MAERTENS de NOORDHOUT, J.; Evergem.
 MALOU, P.; Rhode Ste Agathe;
 MARCHAND, A.; Ledeborg.
 MARCKE, A. van; Antwerpen.
 MARCKE, Ed. van; Antwerpen.
 MARTENS, Fr.; Kortrijk.
 MARTENS, N.; Zulte.
 MARTENS, J.; Zutendaal.
 MEERBEECK, J. van; Antwerpen.
 MEERT, A.; Beveren-Waas.
 MEEUS d'ARGENTEUIL Comte Adh.; Kerckom.
 MENTEN de HORNE, Chevalier de; Meerhout.
 MERTENS, J.; Antwerpen.
 MESMAEKERS, J.; Turnhout.
 MEURISSE, J.; Kalmhout.
 MEVIUS, Baron E. de; Rhisnes.
 MEVIUS, Baron M. de; Rhisnes.
 MINES et FONDERIES de ZINC de la VIEILLE MONTAGNE, S.A.; Angleur.
 MISONNE, J.; Oud-Turnhout.
 MISONNE, X.; Jurbise.
 MOLENAERS, Dr. C.; Tongeren.
 MONBALLIU, A.; Brugge.
 MOREAU de BELLAING, Chevalier Ch. Rothem.
 MOREL de WESTGAVER; Tielrode.
 MURDOCH, Fr. J.; Kapellenbos.
 MURDOCH, Mme W.; Antwerpen.
 MUREAU, Dr. Fr.; Leuze.
 NAETS, M.; Westerlo.
 NAVEAU de MARTEAU; Jesseren.
 NEVE de MEVERGNIES, Chr. de; Bruxelles.
 NICOD, P.; St-Kruis-Brugge.
 NOLENS, Dr. A.; Hasselt.
 NOLENS, Dr. Ed.; St-Truiden.
 NOLF, J.; Kortrijk.
 OLAERTS, G.; Genk.
 OLSEN, Fr.; Etterbeck.
 OULTREMONT de DURAS, Comte Em. d'; Duras.
 OUTRYVE d'YDEWALLE, Mlle A.-M. van; St-Andries.

PAIGE, Mme H. le; Herentals.
 PARC, Vicomte G. du; Bruxelles.
 PETYT, L.; Meulebeke.
 PIERPONT, D. de; St-Kruis-Brugge.
 PIRSON, Not.; Namur.
 PITTEURS de BUDDINGEN, Baron de; Villers-lez-Heest.
 PLANCKE, J. van der; St-Kruis.
 PLATTEAU, F.; St-Amandsberg.
 PLISSART, Adr.; Schelderode.
 POEL, Ed. van de; Stabroek.
 POTTER d'INDOYE, J. de; Lovendegem.

RAMBOER, Dr. B.; Diksmuide.
 RAPAILLE, R.; Namur.
 RENESSE BREIDBACH, Comte J. de; Oostmalle.
 RENESSE, Comte Chr. de; Jabbeke.
 RENESSE, Comte Th. de; Oostmalle.
 ROBERT, Mme; Ixelles.
 ROBERTI, Chevalier Aug.; Oreye.
 ROMAN, Ch.; Mater.
 ROMAN, L.; Mater.
 ROMMENS, P. Not.; Meer.
 RONSE, Dr. L.; Ieper.
 ROOMAN d'ERTBUER, E.; Heusden.
 ROTARY CLUB; Aalst.
 ROTARY CLUB; St-Niklaas.
 ROYAL SAINT HUBERT CLUB DE BELGIQUE.
 RUBBRECHT, F.; Gent.
 RULAND, J.; Hasselt.

SABBE, V.; Kortrijk.
 SADELEER, L. de; Rauw-Mol.
 SAEGHER, E. de; Gent.
 SAVOYE, de; Soignies.
 SCHAETSEN, Chevalier A. de; Tongeren.
 SCHAETZEN, Chevalier E. de; Tongeren.
 SCHEEPERS, Burgemeester Dr. J.; St-Truiden.
 SCHELDEZONEN, De; Lillo.
 SCHEPPER, J. de; Hamme.
 SCHOTTE, Mme H.; Aalst.
 SCHULPE, Dr. G.; Hasselt.
 SEGERS, J.; Kinrooi.
 SEGHERS, Ch.; Uccle.
 SERSTEVENS, Chevalier t'; Bruxelles.
 SERVAIS, Alph.; Mons.
 SIMON, R. et P.; Bonsecours.
 SMET, G. de; (Lindelei) Gent.
 SMET, G. de; (St-Pietersnieuwstraat) Gent.
 SMET de NAYER, H. de; Gent.
 SMET, Not. G. de; Asse.
 SNOECK-DUCAU ET FILS; Gent.
 SOC. GENERALE METALLURGIQUE de HOBOKEN, N.V.; Hoboken.
 SOC. IMMOB. pour ORGANISER les VACANCES POPULAIRES; Profondeville.
 SOENENS, Chevalier; Zwijnaarde.
 SOLVAY, P.; Woluwe-St-Pierre.
 SOMER, A. de; Turnhout.

- SOMER, A. de; Vosselaar.
 SPAAS, J.; St-Huibrechts-Lille.
 SPETH, Ch.; Kapellen.
 SPETH, Fr.; Kapellen.
 SPETH, J.; Antwerpen.
 STAERKE, E. de; Gent.
 STAS de RICHELLE, M.; Bottelare.
 STOOP, J. de; Kortrijk.
 STRATEN-WAILLET, Baron Tom van
 der; Grand Leez.
 STRYDONCK de BURKEL, H. van;
 Bruxelles.
 SUTTER, de; Assenede.
- TALHOUET, Vicomte G. de; Bossuit.
 TALLON, Dr. P.; St-Truiden.
 TALPE, F.; Kortrijk.
 TERLINDEN, Lt-Général Baron J.; Elewijt.
 THUIS, A.; Antwerpen.
 TONNEAU, Dr. G.; Namur.
 TORNACO, Baron de; Voort.
 TYTGAT, Not. J.; St-Martens-Latem.
- ULLENS de SCHOOTEN, Mme J.;
 Bruxelles.
 URSEL, Comtesse G. d'; Villers-lez-Heest.
- VACHAUDEZ, Dr. H.J.; Kaniama (Congo
 Belge).
 VAESSEN, Dr. E.; Bruxelles.
 VANDENBERGHE, R.; Izegem.
 VANDEPUT, Gebroeders; Zonhoven.
 VANHOLLEBEKE, M.; Roeselare.
 VELGE, A.; Bruxelles.
 VERBRUGGE, F.; Daknam.
 VAXELAIRE, Baron F.; Bruxelles.
 VENET, Mme G.; Kortrijk.
 VERCOUTERE, R.; Melle.
- VERHAEGHE de NAEYER, M.; Zweve-
 gem.
 VERHELST, P.; Oudenburg.
 VERHEYEN, Dr. R.; Antwerpen.
 VERKEST, Not.; Tielt.
 VERMIEULEN, C.; Turnhout.
 VERSTEYLEN, Fr.; Turnhout.
 VIENNE, Not. L.; Ath.
 VILLENFAGNE de SORINNES, Baron de;
 Sorinnes.
 VLEURINCK, Ach.; Destelbergen.
 VREVEN, Not. R.; St-Truiden.
 VUYLSTEKE, Dr. V.; Zele.
 VUYST, Not. Ch. de; Borsbeke.
- WAERDEN, L. van der; Willaupuis.
 WAERSEGGERS; Lede-Aalst.
 WALRAVE, L.; Zele.
 WALRAVENS, Not. Ed.; Herentals.
 WAMBACQ, Not. H.; Essen.
 WASSENHOVE, P. van; Lanaken.
 WEGHE, D. van den; Zulte.
 WELLENS, Ch.; Hasselt.
 WELLENS, Mlle Eug.; Lummen.
 WETTER, Not. J. van; Bruxelles.
 WIJGAERT, Not. J.; Bevere-Oudenaarde.
 WILLE, H.; Zomergem.
 WILLEMS, Fr.; Hasselt.
 WITTE, A. de; Lauwe.
 WITTE, J. de; Kortrijk.
 WITTE, J. de; Lauwe.
 WITTOUCK, M.; Bruxelles.
 WITTOUCK, P.; Bruxelles.
 WOUTERS, Not. Eg.; Balen-Nete.
- YERNA, R.; Bruxelles.
- ZUYLEN, Jacq van; Schoten.

MEMBRES EFFECTIFS – STEUNENDE LEDEN

M.M.

- AA, R. van der; Antwerpen.
 ADINE, Fr.; Bruxelles.
 AEBY-MURDOCH, Mme; Antwerpen.
 ALDERWEIRELDT, Em.; Antwerpen.
 AMERICA, J.J.B.; Liège.
 ANSEMBOURG, Comtesse d'; Hex.
 ARTS-FONTAINE, F.; Huy.
 ATTOUT, J.; Bouge.
 AUMANN, Dr. J.; St-Truiden.
- BAAR-PELTZER, P.; Liège.
 BACKER, H. de; St-Niklaas.
 BACQ, Prof. Z.; Liège.
 BAECKER, J. de; Borgerhout.
 BAEKEN; Dinant.
 BAGAGE, J.; Bruxelles.
 BALTHAZART, Ch.; Wépion.
 BARE, A.; Forest.
 BASTIEN, P. Prof.; Frasnes-lez-Buissenal.
 BATAILLE, C.; Basècles.
 BECQUEVORT, C.; Uccle.
 BEERTEN, A.; Koersel.
 BERGER, Mme L.; Bruxelles.
 BERGH, A. van den; Merksem.
 BERGH, H. van den; Antwerpen.
 BERGHE, A. van den; Ecklo.
 BERTEN, J.; Ieper.
 BEUCKELEERS, J.; Antwerpen.
 BIE, J. de; Brussel.
 BIERNY, Fr.; Beez.
 BISSCHOP, Dr. de; Antwerpen.
 BISSCHOP, Mad.; Bruxelles.
 BLAERE, L. en Fr. de; Wingene.
 BLOMMAERT, Mme Y.; Herselt.
 BLYAU, J.; Renaix-Ronse.
 BODEN, J.; St-Truiden.
 BOEL, M.; Court St-Etienne.
 BOES, Not. J.; Kortrijk.
 BOGAERDE, E. van den; Izegem.
 BONTE-WELVAART; Chaumont-Gistoux.
 BOREL, A.; Liège.
 BOSSIER, M.; Assebroek.
 BOTTE, Aug.; Baudour.
 BOUCHAT, Ch.; Andenne.
 BOUCHE, Commandant; F.B.A.
 BOUHON, M.; Modave.
 BOUSSON, E. Uccle.
 BRACHET, Ph.; Boitsfort.
 BRADFER, Alf.; Uccle.
 BRANDE, A. van den; Mortsel, Oude God.
 BREMER, Dr. A.; Bruxelles.
 BRENGMAN, M.; Wingene.
 BRENGMAN, R.; Wingene.
 BRISMEE, A.; Tourpes.
 BROECK, van den; Daknam.
 BROECK, Ferd. van den; Merksem.
- BROEKAERT, Ad. Balegem.
 BROUWER, G.A.; Bilthoven (Nederland).
 BROUWER, W. de; Brugge.
 BRUNEEL, Mme L.; Bruxelles.
 BRUYN, Mad. S. de; Wilrijk.
 BUISMAN, H.; Leeuwarden (Nederland).
 BULCKENS, P.; Poederlee.
 BUTENAERTS, R.; Koersel.
 BYNENS, A.; Zonhoven.
 BYNENS, J.; Zonhoven.
- CAELEN-COPS; Winterslag.
 CAENEGHEM, M. van; Ronse-Renaix.
 CAENEPEEL, Dr. A.; Ieper.
 CAMMERMAN, K.; Wachtebeke.
 CARPENTIER, J.; Antwerpen.
 CARTUYVELS, Not. H.; St-Truiden.
 CASIER, F.; Gent.
 CASSE, Ch.; Tourmai.
 CERCLE ORNITHOLOGIQUE «LE
 ROSSIGNOL DE LA PIERRE»;
 Ecaussines.
 CERCLE ORNITHOLOGIQUE «VRAIS
 AMIS DES OISEAUX»; Engghien.
 CHATELLON, G.; Bruxelles.
 CHESTRET, Baron de; Rekem.
 CHRISTIAENS, R.; Tongeren.
 CIPARISSE, R.; Namur.
 CLEEN, Dr. E.; Rekem.
 CLINCKEMAILLIE, L.; Kortrijk.
 COCK, Not. J. de; Ieper.
 COCK, P. de; St-Niklaas.
 COCLET, L.; Ixelles.
 CODDE, R.; Mortsel.
 COENEN, M.; St-Truiden.
 COGELS, G.; Herenthout.
 CONINCK, Prof. Dr. L. de; Gent.
 CONINCK-WESTENBERG; Antwerpen.
 CONVENT, Adh.; Zeveneken.
 COPINE, G.; Namur.
 COPPEZ, Mlle A.; Bruxelles.
 CORNET, Mr. et Mad. R.; Keerbergen.
 COUNE, E. de; Sibret.
 CRAVET, Abbé; Dinant.
 CRIQUELION, Aug.; Chièvres.
 CROMBRUGGHE de PICQUENDAELE,
 Baron G. de; Bellem.
 CUVELIER, L.; Profondeville.
 CUVELIER, R.; Namur.
 CUYPERS, C.; Nijlen.
 CUYPERS, G.; Vorst.
 CUYPERS, J.; Essen.
- DACHY, Dr. P.; Tourmai.
 DAMBIERMONT, J.L.; Verlaine.
 DAMME, Dr. J. van; Kessel-Loo.

DANHAIVE; Basècles.
 DANIS, Mme R.; Bruxelles.
 DANTINE, E.; Nivelles.
 DASNOY-LAMBERT, Mme; Namur.
 DAWANT, Ch.; Bruxelles.
 DEBATISSE, G.; Wandre.
 DEBEIL-RODTS; Beersel.
 DEBEURME, Dr. A.; Marke.
 DECASTIAUX, R.; Bruxelles.
 DECKERS, Ed.; Deurne.
 DECLAIRFAYT; Assesse.
 DECLERCQ, C.; Antwerpen.
 DECOSTER, G.; Bruxelles.
 DECOSTER, L.; Bruxelles.
 DECOUR, Général J.; Laplante-Namur.
 DEFEURWAARDER, Dr.; Kortrijk.
 DEHAENE, N.; Ieper.
 DELAUNOIS, H.; Antwerpen.
 DELMEE, E.; Kain-Tournai.
 DELMEE, Not.; Celles.
 DELVAUX, A.; Woluwe-St-Pierre.
 DELVAUX; Namur.
 DEMARET, A.; Liège.
 DEMEYERE, Not. R.; Roeselare.
 DENDAL, R.; Namur.
 DEPOORTER, R.; Antwerpen.
 DERGENT-BOUVIN, C.; Turnhout.
 DERSCHIED, J.P.; Sterrebeek.
 DERSCHIED, Mme; Sterrebeek.
 DESAIVE, C.; Liège.
 DESAIVE, J.P.; Liège.
 DESCAMPE; Gembloux.
 DESCHAEPDRYVER, Mme A.; Astene.
 DESCHREVEL, A.; Ingooigem.
 DESIRANT, Y. et L.; Gent.
 DESMEDT, R.; Oostende.
 DESTEXHE, B.; Liège.
 DETEMMERMAN, D.; Oudenaarde.
 DEVOS, Ch.; Ixelles.
 DEWEER, Dr. J.P.; Oudenaarde.
 DEYNE, F. de; Bouwel.
 DHONT de BURBURE, Ed.; Ste-Kruis-
 Brugge.
 DIELEN, M.; Antwerpen.
 DIERMAN, S.A. J.J.; Gent.
 DOESBURG, W. van; Bruxelles.
 DONS de LOVENDEGEM, Baronne;
 Lovendegem.
 DOR, G.; Auvelais.
 DRAPS, E.; St-Anna-Antwerpen.
 DRORY, R.; Merelbeke.
 DUBUISSON, Prof. M.; Liège.
 DUEZ, Ed.; Péruwelz.
 DUFOUR, Dr. M.; Herseaux.
 DUFRANE, A.; Mons.
 DUMONT de CHASSART, J.; Bruxelles.
 DUPREEL, E.; Bruxelles.
 DUTHOO, A.; Ieper.
 DUTOY, Dr. A.; St-Servais-Namur.

 EECKHOVEN, C. van; Antwerpen.
 ELIAT, Ch.; Bruxelles.
 ELOY, J.-M.; Tournai.

 ELSEN, E.; Stabroek.
 ELST, Baron J.P. van der; Bruxelles.
 ENGELEN, A.; Winterslag.
 ESTIENNE, Prof. V. et Mme; Leuven.
 EYMAL, Mme; Bruxelles.
 EYNDE, Mme Y. van den; Bruxelles.

 FAILLE, Baronne Agnès della; Huyse.
 FAMA, N.V.; Antwerpen.
 FERRARE, M. de; Ingelmunster.
 FIERLAFYN, J. Antwerpen.
 FLAUSCH, A.; Tubize.
 FLORIZOONE, F.; Koksijde.
 FLORIZOONE, J.; Veurne.
 FONTAINE, de la; Bruxelles.
 FONTAINE, M.; Berchem-Antwerpen.
 FORMANOIR de la CAZERIE, G. de;
 Bruxelles.
 FRANCK, E.; Antwerpen.
 FRANKIE, Mlle A.; Uccle.
 FRECHKOP, S.; Bruxelles.
 FROMENT, J.; Bruxelles.

 GEERINCKX, J.; Berchem.
 GELUWE de BERLAERE, P. van;
 Oudenaarde.
 GENIS, L.; Bruxelles.
 GERNIERS, P.; Edelare (Oudenaarde).
 GEUDENS, Not. G.; Antwerpen.
 GEURDEN, Prof. L.; Gent.
 GEVAERT, D.; Edelare.
 GEVAERT, G.; Bevere(Oudenaarde).
 GEVAERT, M.; Oudenaarde.
 GEVAERT, Ph.; Etikhove.
 GEVERS, L.; Liège.
 GEYT, C. van; Antwerpen.
 GHEKIERE, O.; Lendelede.
 GIELISSEN, Mme; Antwerpen.
 GILLAIN, P.; Woluwe-St-Pierre.
 GILLES de PELICHY, Baron R.; Izegem.
 GILLET, D.; Bruxelles.
 GILSON, J.; Namur.
 GILSON, R.; Ville-Pommerœul.
 GODISIABOIS, A.; Renaix-Ronsc.
 GOLVERS, L.; Bonheiden.
 GOOL, A. van; Antwerpen.
 GOOSSENS, Fr.; Merksem.
 GOOSSENS, R.; Gent.
 GORIS, A.; Herentals.
 GOTTIGNY, A.; Leupegem-Oudenaarde.
 GOURSKI, A.; Bruxelles.
 GRIMMELPREZ-DEPUIDT, Mme E.;
 Oostvleteren.
 GROENINGEN, G. van; Antwerpen.
 GROOF, F. de; Herentals.
 GROOTE, R. de; Gent.
 GROSEMANS, R.; Antwerpen.
 GROSJEAN, P.; Bruxelles.
 GRUWEZ, E.; Ieper.
 GYZEN, Dr. A.; Borgerhout.

 HAECK, P. Moerbeke-Waas.
 HAENE, M. den; Oudenaarde.

HALFLANTS, Not. P.; Lubbeek.
 HAMBYE, Not. L.; Mons.
 HASEY, Dr. R.; Liernes-lez-Fontaine-
 l'Evêque.
 HAVRE, Mme G. van; Wijnegem.
 HECKE, G. van; Ecklo.
 HEEREN, L.; Kalmthout.
 HENDERICKX, J.; Balen-Wezel.
 HENDRICKX, J.; Turnhout.
 HENRIST, M.; Ename (Oudenaarde).
 HENRY, R.; Waterloo.
 HERKENS, P.; Kapellen.
 HERMAN, W.; Antwerpen.
 HERREMAN, M.; Edelare (Oudenaarde).
 HERROELEN, P.; Yokolo (Belg. Kongo).
 HERZ, Dr. Th.; Forest.
 HESPEL, P.; Mouscron.
 HEULE, G. van; Brugge.
 HEUVEL, L. van den; Bruxelles.
 HEVELE, A. van; Gent.
 HIRSCH, Mme R.; Bruxelles.
 HOLLANDE, J.; Kortrijk.
 HOLLEBECQ, J.; Otegem.
 HOLVOET, A.; Heule.
 HOOREBEKE, P. van; Melle.
 HOREMANS, A.; Antwerpen.
 HOUBEN-GERAERTS; Genk.
 HOUZEAU de LEHAIE, P.; Mons.
 HUBENS, G.; Antwerpen.
 HUBLE, Dr. J.; Gent.
 HUMBERT, J.; Houtaing (Ath).
 HUPEZ, S.; Bruxelles.
 HUYBRECHTS, J.; Antwerpen.
 HUYSKENS, G.; Strabroek.

 IDE, Not. Ch.; Kortrijk.
 IMPE, Not. J. van; Renaix-Ronse.
 INDEKEU, Fr.; Kasterlee.
 INGELARE, W.; Poperinge.
 ISERBYT, Dr. G.; Kortrijk.
 ISERBYT, Dr. J.; Kortrijk.

 JAEGER, A. de; Ecklo.
 JANSEN, L.-J.; Turnhout.
 JANSSEN, H.J.; Lier.
 JANSSEN, Mlle; Hamme-Mille.
 JANSSENS, K.; Antwerpen.
 JOACHIM, Dr. M.; Bruxelles.
 JOACHIM-D'URAY, Mme A.; Lives-sur-
 Meuse.
 JOLLY, R.; Ittre.
 JONGHE, de; Neerharen.
 JOTTRAND, L.; Bruxelles.

 KEMPENAERS, R.; Antwerpen.
 KEMPENEERS, P.; St-Truiden.
 KERFF; Tongeren.
 KERVYN de MARCKE ten DRIESSCHE,
 J.; Brugge.
 KEYSER-BUYASSE, Mme de; Gent.
 KËVITS, E.; Mortsel.
 KINET, Mme L.; Namur.
 KRUYFHOOFT, Ch.; Turnhout.

 LABBE, M.; Bruxelles.
 LAERE, Dr. J. van; Kortrijk.
 LAETHEM, J. van; Oudenaarde.
 LA FERRE, P.; Antwerpen.
 LAFONTAINE, Dr. L.; Seraing.
 LAGA, R.; Kortrijk.
 LAHAY, S.; Poperinge.
 LAHAYE, Edm.; Varsenare.
 LALOUX-FAYN, M.; Liège.
 LAMBERT, J.; Ingooigem.
 LAMBERT, L.; Namur.
 LANTMEETERS, Mevr.; Genk.
 LARUELLE, R.; Lessines.
 LAUDE, N.; Antwerpen.
 LAUREYS, W.; Antwerpen.
 LE BCEUF, Mme J.; Asse-ter-Heide.
 LEBRUN, Dr. J.; Brugelette.
 LEBRUN, M.; Bruxelles.
 LECLERCQ, A.; Bruxelles.
 LECLERCQ-WYNHUISEN; Bruxelles.
 LEFEBVRE, J.; Namur.
 LEJEUNE, Mme; Lanaken.
 LELEUX, Dr. H.; Ath.
 LEMENU, H.; Ieper.
 LENAERTS, K.; Kasterlee.
 LEYS, Fr.; Gent.
 LEYSSENS, Fr.; Koersel.
 LIBOT, H.; Genk.
 LICHTERVELDE, Comte de; Gages-
 Brugelette.
 LIEBAERT, M.L.; Bruxelles.
 LIEDEKERKE, Comte G. de; Faulx.
 LIEDEKERKE, Comte G. de; Petegem-Oud.
 LIESTERT, J.G.; Astene.
 LIMBURG-STIRUM, Comte de; Rumbeke.
 LIMBURG-STIRUM, Comte A. de;
 Bruxelles.
 LIMBURG-STIRUM, Comte Ph. de;
 Anzegem.
 LIMBURG-STIRUM, Comte Th. de;
 St-Joris Weert.
 LOIX, A.; Florennes.
 LOIX-ANDRE, L.; Frasnès-lez-Buissenal.
 LOO, F. et F. vander; Antwerpen.
 LOREZ, G.; Lokeren.
 LUCY, G.; Bièvre.

 MAEBE, F.; Oudenaarde.
 MAEBE, J.; Antwerpen.
 MAENHOUT, J.; Gent.
 MAISTRIAUX, Chanoine; Malonne.
 MALHERBE, R.; Hasselt.
 MALISOUX, Mme.; Beez.
 MALLIAR, Mme F.; Elisabethville (C. B.).
 MANDELIER, Mme R.; Loverval.
 MARECHAL, M.; Auvélais.
 MARFURT, L.; Antwerpen.
 MARIEN, A.; Mechelen.
 MARLIERE, O.; Lessines.
 MASSO, L.; Herentals.
 MASSON, J.; Liège.
 MATTELAER, Dr. E.; Knokke.
 MAUS, J.; Escanaffles.

MEERSCH, Not. Et. van der; Oudenaarde.
MEERSCH, Vrederechter J. van der;
Oudenaarde.
MEESTER, Baron de; Ramsdonk.
MEESTER de HEYNDONCK, A. de; Attr.
MEIRE, S.; Bruxelles.
MERRIS, Ign. van; Poperinge.
MERSCH, M. van der; Ieper.
MEULEMEESTER, J. de; Ste-Kruis.
MEVIUS, Baron Gh. de; Rhisnes.
MEYSBRUGHEN, H.; Lessines.
MICHEL, J.; Bruxelles.
MIGNOT, L. St-Niklaas.
MINK van der MOLEN, J.C.; Amsterdam
(Nederland).
MISONNE, A.; Temse.
MISPELTER, J.; Leuven.
MOERMAN, A.; Bevere.
MONCAREY, H.; Ieper.
MONTBLANC, Baron de; Ingelmunster.
MOONS; Hasselt.
MOORTELE, R. van de; Bruxelles.
MOREL de BOUCLE ST-DENIS, W.;
Gent.
MOTTOULE, Dr. L.; Bruxelles.
MULLER-TESCH, Ed.; Berg-Betzdorf.

NAGELS, J.; Brussel.
NEF, L.; Tournai.
NEIRYNCKX, A.; Kortrijk.
NEIRINCKX, L.; St-Niklaas.
NEVE de MEVERGNIES, J.; Bruxelles.
NEVE, Mme E. de; Bruxelles.
NIAS, P.; Woluwe.
NICAISE, M.; Gent.
NOE, G.; Bruxelles.

OEDENKOVEN, G.; Antwerpen.
OOTEGHEM, L. van; Antwerpen.
OPPENHEIM-FERERA, New-Jersey
(U.S.A).
ORTEGAT, L.; Gent.
ORTS, Mme Fr.; Ixelles.
ORTS, P.; Bruxelles.
OUDENHOVE, van; Zottegem.
OUTRYVE-SCHAESENS, R. van;
Oostende.
OYE, Prof. P. van; Gent.

PAIGE, A. Ie; Antwerpen.
PATERNOSTER, S.; Ath.
PATRIS, J.; Frasnes-lez-Buissenal.
PAUWELS, Ch.; Antwerpen.
PECCEU, A.; Ieper.
PEDE, H.; Oudenaarde.
PEETERS, Dr. H.; Brugge.
PEETERS, R.; Lier.
PEIFFER, J.; Etterbeek.
PERRE, Mme van de; Antwerpen.
PERRE, R. van de; Antwerpen.
PETIT, A.; Anseremme.
PETITJEAN, O.; Sohier (Wellin).
PETRE, Ch.; Oudenaarde.

PETRE, L.; Oudenaarde.
PHILIPPART, P.; Gent.
PHILIPPOT, J.; Ixelles.
PIERPONT, M. de; Arbre par Rivière.
PIRE, E.; Namur.
PONET, J.O.; Rhode St-Genèse.
POT, Dhr.; Brasschaat.
POT, Mevr.; Brasschaat.
POUPART, J.M.; Mons.
POURTOIS, A.; Petit-Rijueux-Rouvroly.
POURVOYEUR, Chr.; Wezembeek-Oppem.
PRAET d'AMERLOO, Mme van; Bruxelles.
PRO JUVENTUTE; Ottignies.
PROVINCIAAL DOMEIN; Huizingen.
PUYENBROEK, H. van; Arendonk.

QUAEYHAEGENS, Fr.; Brugge.
QUESTIAUX, M.; Dinant.

RAEPSAET, L. Oudenaarde.
RAPAILLE, J.-B.; Mons.
RAPPE, A.; Spa.
REINTIENS, Ad.; Bruxelles.
REMUE, J.; St-Amandsberg.
RENESE, Comte B. de; 's Herenelderen.
RENESE, Comtesse N. de; Schoonbeek.
RIDDER, M. de; Dilbeek.
RODTS, A.; Drogenbos.
RODTS, A.; Leffinge.
ROEKELOOS; Ronse-Renaix.
ROELS van KERCKVOORDE, J.;
Lovendegem.
ROLAND-HOUYET, Aug.; Jumet.
ROMBAUT, L.; Antwerpen.
ROOSE, G.; Jette.
ROSSEELS, D.; Antwerpen.
RUELLE, J.; Bruxelles.
RUWET, J.-C.; Saive-Liège.

SADELEER, Baron de; Bruxelles.
SAEDELEER, H. de; Ukkel.
SAEGHER, C. de; Oudenaarde.
SAEY, F.; Yangambi (C. B.).
SAMAIN, A.; Kortrijk.
SAMAIN, Dr. L.; Kortrijk.
SCARCEZ, A.; Herseaux.
SCHAEKEN-BEL; Kalmthout.
SCHEPENS, Dr. Y.; Brugge.
SCHOLTES, P.; Bruxelles.
SCHUCHARD, M.; Antwerpen.
SCIEUR, M.; Libin.
SCREVE, R.; Leuze.
SELYS LONGCHAMPS, Baron M. de;
Waremmé.
SERRIEN, M.; Niel.
SERWY, C.; Bruxelles.
SEVERIN, M.; Bruxelles.
SEYS, O. Ieper.
SIMEON, Eerw. Broeder; Oostakker.
SMET, M. de; Bevere-Oudenaarde.
SMET, W. de; Brasschaat.
SNICK, R.; Ieper.
SNOECK, Dr. J.; Uccle.

- SOLY, J.; Antwerpen.
 SONNEMANS, P.; Bruxelles.
 SPAENENBORGH; Kasterlee.
 SPAEPEN, J.; Retie.
 SPRINGAEL, R.; Antwerpen.
 STADSBIBLIOTHEEK; Antwerpen.
 STANDAERT, Dr. L.; Kalmthout.
 STEENHOUDT, L.; Kortrijk.
 STEDELIJKE NORMAALSCHOOL; Gent.
 STENUIT-LEFEBVRE, N.; Namur.
 STRAELEN, Prof. V. van; Bruxelles.
 STRAETMANS, Dr. R.; Ixelles.
 ST-GERTRUDISINSTITUUT; Wetteren.
 SUETENS; Mechelen.
 SUPPLY, J.; Kortrijk.
 SYMONS-HEYENEN, F.; Herentals.

 TAXANDRIA, N.V.; Berchem.
 TESSENS, H.; Herentals.
 THENAERS, Not. W.; St-Truiden.
 THIENPONT, H.; Gent.
 THIJIS, J.; Deurne.
 THIJIS; Assenede.
 THONON, M.; Liège.
 TIBERGHIE, Mme; Kortrijk.
 TRAELEN, J.; Assebroek.
 TRIVIER-DRIS, F.; Quevauchamps.
 TROYEN, G. van; Woluwe-St-Lambert.
 TUERLINX, J.; Herentals.
 TULIPPE, Prof. O.; Liège.
 TURBEL, S.V.; Turnhout.

 UDEKEM d'ACQZ, Baron L. d'; Bruxelles.
 URBANUS, Pater (Callewaert, J.); Brussel.

 VALKENEIRE-ROEMAET, A.; Ronsse-
 Renaix.
 VANARDOIS, J.; Bierset.
 VANDAEL, Mme M.; Antwerpen.
 VANDEWAYENBERG, E.; Overysse.
 VASSART, St; Jambes-Namur.
 VELDE-VAN OOTEGHEM, Mme K. van
 der; Etterbeek.
 VERBRUGGEN, M.; Deurne.
 VERCAMMEN, J.; Lier.
 VERENGHEN, G.; Afsnee, St-Denijs-Westr.
 VERHAEGHE, E.H.; Ieper.

 VERHOEVEN, R.; Beerse.
 VERHOOGEN-TOURNAY, M. Th.
 Bruxelles.
 VERLINDEN, C.; Cointe.
 VERSCHAEVE, L.; Ieper.
 VERSCHOOR, J.; Antwerpen.
 VERSCHUREN, J.; Bruxelles.
 VERSTEYLEN, H.; Turnhout.
 VERSTRATEN, Dr. P.; Munte.
 VERTOMMEN, R.; Bruxelles.
 VICQ de CUMPTICH, J. de; Turnhout.
 VIERIN, J.; Kortrijk.
 VIEUX LIEGE, Le, A.S.B.L.; Liège.
 VINCK, Baron Y. de; Zillebeke.
 VISART de BOCARME, F.; Namur.
 VLOET, H. van der; Antwerpen.
 VOS, M. de; Kortrijk.
 VRIENDT, R. de; Assenede.

 WAELBERS, J.; Kerkhoven.
 WALLE, A. van; Heusden (Limburg).
 WALLE, Not. van de; Oudenburg.
 WASSENHOVE, A. van; Watervliet.
 WAUQUEZ, Ing.; Marche-les-Dames.
 WAYENBERGH, Th.; Mignault.
 WERVE, Vicomte G. van de; Pulle.
 WIELEWAAL, Afdeling De; Ieper.
 WILDE, Fr. de; Jette.
 WILL, Mme M.; Rhode St-Genèse.
 WILLEMS, Mr et Mme A.; Uccle.
 WILLEMS, A.; Knokke.
 WOITRIN, Ant.; Namur.
 WOLF, E.H. A. de; Eine.
 WOLFERS, M.; Vieuxart-sous-Corroy-le-
 Grand.
 WOLTERS, M.; Aalst.
 WOOT de TRIXHE, Baron de; Bruxelles.
 WOUTERS, A.; Deurne.
 WYNANTS, M.; St-Pieters-Jette.
 WYNS, A.F.; Elewijt.

 YANNART, R.; Bruxelles.
 YSEBRANT de LENDONCK, J.; Merelbeke.

 ZBROZEK de RADZITZKY, E. de;
 Bruxelles.
 ZUYLEN, J. van; Antwerpen.

(Copyright M. Verbruggen)

*Kluut zet zich op de eieren — L'Avocette retourne au nid.
(Recurvirostra avosetta) — « Zwin ».*

GEDRUKT OP DE
PERSEN VAN
SNOECK-DUCAJU EN ZOON
TE GENT

